AL LIAMM

TIR NA N-OG

NIVERENN 60
Genver-C'hwevrer 1957

MOULADURIOU AL LIAMM

AN ANTEKRIST
gant Tangi Malmanche .. 320 ha 180 lur

AR SPONTAILH
gant Jarl Priel ..... 480 ha 350 lur

AQUIS SUBMERSUS
gant Storm, tr. P. Denez .. 280 ha 150 lur

KLENVED AN TOGN
gant Jarl Priel ..... 150 ha 100 lur

GAOVAN HAG AN DEN GWER
danevell gozh gant R. Hemon .. 50 lur

AR C'HORF DINDAN DREID VA Zad-KOZH, romant polis
gant R. Hemon ..... 50 lur

BISOUSIG KAZH AN TEVENN
danevell gant Abeozen ..... 150 lur

BARZHAZ, 100 barzhoneg berr etre 1350 ha 1950 ..... 400 lur

AL LIAMM
Tir na n-òg
Niverenn 60
Genver - C'hwevrer 1957
13vet BLOAVEZH

PROFOU		
1955	121.770	lur
1956	153.500	lur

KOUMANANTERIEN		
1953	:	385
1954	:	456
1955	:	465
1956	:	487

TAOLENN

Embannadurioù, *gant Ronan Huon* 3

Geotenn ar Werc'hez, *gant Jakez Riou*

Kentskrid 7

Geotenn ar Werc'hez 11

Ur barr-avel 17

Prometheus Ereet 23

Yun 28

Mona 38

Gouel ar Sakramant 46

Ar Run-Heol 59

Anna Tregidi 68

Ar Goulenn 76

Lan, embanner al ludu 84

Tan war c'horre Kemenez 99

Pec'hed Marvel Gregor Kogan 102

Notennoù 105

Istor lennegezh vrezhonek an amzer-vremañ (kendalc'h), *gant Abeozen* 109

Notennoù 128

Pajenn ar re Yaouank 141

Pep gwir miret strizh

EMBANNADURIOU

Ugent vloaz 'zo e varve Jakez Riou.

Da geñver deiz-ha-bloaz e varv hon eus soñjet lakaat war e vez, evel boked-eñvor, un adembannadur eus e zanevelloù. Amañ da heul e vo kavet eta, strollet asamblez, kontadennoù « Geotenn ar Werc'hez » kerkoulz hag ar re all bet embannet war Sav *ha* Gwalarn.

Gant al levr-se eo e krogomp ivez embannadurioù ar bloavezh. Tennet hon eus un embannadur distag eus « Geotenn ar Werc'hez », *gant aotre an Itron Riou a drugarekaomp a-greiz kalon.*

Dindan ar wask emañ ivez un oberenn bouezus all : « Amañ hag a-hont », *trede levr eñvorennoù Jarl Priel, tost da 300 pajenn ennañ. An trede levr o tont er-maez a vo* Istor al Lennegezh *gant Abeozen, al levr-mañ en devo 220 pajenn ha war-dro 40 luc'hskeudenn.*

Tri levr bugale skeudennet e liv a zeuio er-maez er miz-mañ.

Eveljust an holl embannadurioù-se ne vezont ket graet hep arc'hant. N'hon eus nemet hoc'h hini c'hwi koumananterien Al Liamm *ha profourien. Spi hon eus e vo kavet mat ganeoc'h an implij a reomp anezhañ hag e kendalc'hot d' hor skoazellañ evit derc'hel bev ha lakaat da vevañ hol lennegezh hag he spered broadel.*

Goulenn a reomp diganeoc'h profourien 200.000 lur. N' eo ket kalz rannet etre 500 den. Met kement-se a zo trawalc'h evidomp d' ober traoù bras.

Ronan HUON.

JAKEZ RIOU

Geotenn ar Werc'hez

ha danevelloù all

JAKEZ RIOU

Geotenn ar Werc'hez

ha daneveloù all

KENTSKRID

savet evit embannadur SKRID HA SKEUDENN (1934)

E-touez skrivagnerien Vreizh n' eo ket Jakez Riou eus ar re o deus skrivet ar muiañ. Bez ez eo evelato ken brudet hag ar re vrudetañ. Ha karet ouzhpenn, pezh a zo disheñvel diouzh bezañ brudet, ha gwelloc'h. Nag a wech, er bloavezhioù-mañ, eo bet goulennet ouzhin : ha Jakez Riou ? Petra a ra Jakez Riou ? Pegoulz e skrivo adarre ? Seurt goulennoù ne vezont ket graet diwar-benn holl genlabourerien « Gwalarn ». Ne vezont graet nemet diwar-benn ar re a gaver en o oberoù un elfenn dibar a zudi.

An elfenn-se eo da gentañ ar yezh. Na truilhek evel brezhoneg darn eus ar skrivagnerien bobl ; na reut evel brezhoneg darn eus ar skrivagnerien « uhel ». Ur yezh dezhi hec'h-unan, stag-mat ouzh yezh ar werin, adstummet avat gant ijin nerzhus an arzour. Gerioù ha lavaroù an dud vunut o paota enni, dibabet avat hag urzhiet ha bevaet hervez youl an den. Ur wir yezh lennegel eta : ur benveg d' ar skrivagner da livañ e ene, ha tamm ebet ar sac'had lavarennoù boutin a dalv d' ar re all da fistilhañ.

Evel hogozik holl hor skrivagnerien yaouank, savet en deus Jakez Riou marvailhoù ha barzhonegoù. Marvailhoù ha barzhonegoù seurt n' hor boa lennet biskoazh, hag i o skeudennañ ur spered :

tarzhet eus an diabarzh kentoc'h eget kenaozet eus an diavaez. Ar c'hontrol bev a ra Jakez Riou diouzh skrivagnerien all. Ne glask ket bezañ disheñvel. Ne glask ket kutuilh e pep lec'h livioù ha stummoù nevez. A-walc'h dezhañ ober tro e galon. Pep skrivagner, evit gwir, a vez atav dirak « e zaoulagad diabarzh » un dremmweliad muiañ-karet, ennañ arvestoù gweledvaoù, tud, menozioù, dastumet a-hed e vuhez, ar re garetañ alies adalek amzer e vugaleerezh. Graet a garo, ar goskoriad-se e vez ouzh e zaremprediñ ken lies gwech ha ma krog en e bluenn. Int eo a ra danvez e faltazi, boued e awen. Neb a lenno aketus ar marvailhoù-mañ a c'hello adsevel dre vras dremmweliad Jakez Riou : traoniennoù gleb, geoteier glas, stêrioù bihan, poulloù-tro eonennek, pantennoù serz, an dour o strilhañ war c'horre ar roc'h pe dindan al leton hag ar raden : hep mar, ar vro goant ha garv koulskoude, tro-war-dro Kastellin. Hag o tremen eno, war hentoù digenvez ar peuznoz, tud iskis, paotred dreist o nerzh ha merc'hed marzhus o c'hened, pep unan avat o tougen ur vallozh. Ha ma tamaller d'an taolennoù livet gant Jakez Riou (na rouez ar skrivagnerien vrezhonek a oar livañ taolennoù ! hag o livañ eveltañ !) bezañ un tammig unton, e ranker anzav ez eo an dra-se end-eeun, an difonnder-se a livioù hag a linennoù, a ra o c'hreñvder hag o donder dispar.

Hag ouzhpenn, ne zispleg Jakez Riou en e gontadennoù nemet un tu eus e spered, un talbenn hepken eus e di, an hini a zo troet davet ar c'hornog moarvat. Ma fell deoc'h gwelout an hini a sell ouzh ar c'hreisteiz, lennit e bezhioù-c'hoari, rust ha drant, hag a chomo en istor hol lennegezh evel testeni ar skiant-vat a-enep fouge, sotoni ha strizhder-spered Bretoned hon amzer.

E gontadennoù ivez a chom evel un testeni all. Ouzh o c'heñveriañ gant ar pezh graet a-raok, e c'heller merzout adsavidigezh arzel ha speredel Breizh.

Un dra vras eo soñjal e tiwan seurt oberoù e-touez ur bobl a oa bet kemeret kement a boan da vougañ enni pep emskiant ha pep broadelezh.

ROPARZ HEMON.

« Beziet eo Jakez Riou ahont war uhelenn Ploare, dindan un oabl ec'hon-meurbet, ha dizolo. Diwardro e vez, ez arvester, e-harz an treid gwagennadoù toennoù Douarnenez, tachenn dispar ar bae gant e vagoù, ar menez-Hom war an dorn dehou, ha, war an dorn kleiz, stankennoù Treboul gozh o sevel flour war-du koadoù Izis.

A-dreñv ar c'hein, etre daou di, emañ gwintet uhel en oabl tour iliz Ploare, unan eus kenedusañ mestr-oberoù kizellerien-vein ar vro...

...Gwenvañ 'ray ar bleunioù ; merglañ 'ray orjalennoù perlez ar c'hurunennoù. Eñvor ha keuz d' ar c'hariad, tennet diganimp, ne ray ket. »

Youenn DREZEN.
Genver 1938.

GEOTENN AR WERC'HEZ

Bep mintin e tarzhe broñsoù hag e tigore bleunioù nevez.

An tommheolig a varelle ar peurvanoù ha letonennoù an hent ; ar glizin, ar penn-glas a ziwane er gwasked, e diribin ar c'hleuzioù troet ouzh ar c'hreisteiz, hag ar velionenn en em andore e geot al lezennoù. Er foenneier e krene beskennoùigoù ar c'hilked-broan ha kurunenn wenn an dro-heol. Ar valafenn hedro o fismige hag a floure o bleud gant hec'h eskell voulouz-seiz. Hag er girzhier, an drask, ar rujodenn, an tinter, ar golvan a richane d' an heol ; ar voualc'h a c'hwibane er strouezh, eilet a-bennadoù gant ar borzevelleg louet. Kemenn a raent an eil d' egile e livrine brulu an torgennoù hag e kammigelle an nadoz-aer a-hed ar stivelloù, ken mibin hag he skeud en dour.

An nevez-amzer a oa deut abred.

Edo Lotea o pignat gant ar c'harr-hent, bet o kerc'hat, er gêr dostañ, ur gazeliad geot ar Werc'hez da vleuniañ dor he zi. Mousc'hoarzhin a reas din gant ur mousc'hoarzh trist ha stummet diheverz. Azezañ 'reas ouzh man ar c'hleuz evit kemer anal. Un aezenn glouar a hiboude a-us dezhi e troellennoù al lavrig hag ar gwezvoud.

Divougenn ha muzelloù Lotea a oa savet warno bleunioù, livrin e-giz ar brulu ; ha sklaeraet e kavis he daoulagad, a liv gant an oabl boull.

Goude debret gantañ e damm bara a zek eur, an tad a vutune, helmoet ouzh taol, e chik war balm e zorn, ha garenn e gorn e skalf e vizied evit skorañ e garvanoù dizant. Bep un eil sachadenn ha bep un eil mogedenn, e stoue e benn evit tufañ etre e zivesker, hag e lakae a-nevez e chik war ar palm kaledet. Ur roufenn don a oa war e dal. Edo dilavar hag alvaonet ouzh ar porzh.

Ar vamm a droidelle dre an ti.

— Petra a vezo graet ? emezi.

An hini kozh ne fiñvas ket e vuzelloù ha ne zistroas ket e benn.

— Petra vezo graet ? emezañ, goude ur pennad, heu !... heu !... Ar gwinizh a zo aet gant ar rev ; ar c'herc'h n' eo ket diwanet stank... heu !...

Skeud Lotea a dremenas war werenn ar prenestr.

— ...gortoz.

Sevel a reas evit mont d' e labour.

Ar vamm a stouas he fenn.

An nevez-amzer a vleunie ar gwez, ar girzhier, ar peurvanoù, ar foenneier ha leton an hentoù ; al laboused a gane d' an heol ha d' o c'harantezioù nevez.

Lotea ne gavas boked mae ebet o vleuniañ dor he zi.

An tad en doa lavaret : ...nann.

Ar mammoù a wilioudas ha bugaligoù nevez a

vleunias en tiez. Bleunienn a c'hoanag ebet ne zigoras e kalon Lotea.

An tad na vire outo digeriñ.

Hag ar vugaligoù, krouet war-lerc'h al labourioù tenn, en amzer klouar ar peurzorn er bloavezh tremenet, a richanas e-giz laboused. Bleunioù ar gwez a c'holoas al leton.

Hag, er mare-se, an tad a lavaras ur wech c'hoazh e oa ret gortoz ur pennadig.

Ar vamm a hejas he fenn ha ne lavaras ger.

An dornerezed a voudas. C'hoarzhadeg ar yaouankizoù a skiltras war al leurioù dornañ. Lotea ne c'hoarzhas nag er poultrenn nag er pell ha ne skiltras ket he mouezh e boud an dornerez ; den n' he c'halvas, den n' he choupas, den ne bokas dezhi. Edo war he gwele pa oa dornadeg e ti he zad.

E-pad ur c'hornad butun, un dorner a c'houlennas digant an ozhac'h :

— Ha da verc'h, penaos emañ-hi ?

— Gwelloc'h eget ne gav dit, emezañ, krenn.

Daou zorner all, bet o tanañ ur c'horn en ti. a oa dres o lavarout en ur zistreiñ d' al leur :

— Lotea he deus skopet gwad.

— An dornerez en-dro ! a lavaras an tad. Hag eñ d' an ti.

Lotea, morlivet war he gwele, a vousc'hoarzhas dezhañ.

— N' eus droug ebet, emezi.

An tad a zistroas d' al leur.

— Ne grede ket din, e soñje, edo hi ken fall. Petra a vo graet dezhi ?... Pelec'h e vo soursiet outi

kerkoulz hag e ti he zad hag he mamm, ha pelec'h e kavo un aer yac'haus evel aer ar c'hoad, amañ ? Ret e vo din evelato... evit bezañ direbech... pa vo divrazet labourioù an eost, he c'has... Mont a ra falloc'h fall. Ma vo dispign, sentiñ ouzh ar wreg a vo bet graet...

Ne c'hoarzhas ket a-hed an deiz.

Koaniet e oa.

— Ha bremañ, yaouankizoù, ur ganaouenn hag un abadenn goroll, a gemennas ar vestrez.

Den ne reas an asvan da glevout.

— Kanañ 'reot an taol-mañ, emezi, en ur hejañ ur voutailhad rom plouz. Kemer ar werenn 'ta, va mab kaer.

Ar paotr yaouank a ruzias.

— N' em eus ket ezhomm, emezañ.

— Nag a c'heizoù gant ar baotred en amzer hiziv ! Kavout a ri an dibab eus ar merc'hed.

Ur paotr yaouank all a nac'has ; un trede a nac'has evelto.

Hep mar ez oant en em glevet.

— Piv a gemero ? a c'houlennas ar wreg.

— Kas ar rom-se ganit, eme an ozhac'h, na pa vefe nemet gant ar vezh. Pec'hed ober fae war rom ken ker.

Per, lesanvet an Trilonk, a astennas e zorn en ur grenañ. Ne oa ket krenerezh anoued na krenerezh kozhni : ha pa ne veze ket a-walc'h da evañ e-lec'h e laboure, Per a rae ur c'housk e-tal ar bern plouz hag a zistroe d' ar gêr.

— Va merc'h-me, eme Ber, en ur dostaat ar werenn ouzh e c'henou, va merc'h-me... a zo bet... klañv. Prenet em eus... he buhez, en ur werzhañ... ur park... va jav... va jav... hag ober tri... tri devezh falc'hat. Da rom ?... da rom, dal ! flaeriañ 'ra.

Ha Per a strinkas ar werenn ouzh ar voger.
An ozhac'h a c'hlazas.
Paotred yaouank a gasas ganto Per er-maez hag a serras dor an ti war o lerc'h.

Ne oa bet d' ar peurzorn na kanaouenn na koroll, ar pezh a zo un dismegañs evit un tiegezh a zoare.
Ha d' an diskar-amzer pa grene an delioù melenet e lein ar skourroù, ha pa gweñve war ar c'hleuz ar bleunioù diwezhañ, e serras Lotea he daoulagad e ti he zad hag he mamm. Ar marv a bokas dezhi hag a gutuilhas bleunioù re livrin he divougenn un deiz ma tremene war an oabl boull ur goumoulenn wenn.
Eus pep kêr, eus pep ti e teuas tud d' an douaridigezh. Eizh plac'h yaouank, peder ha peder, a zougas ar c'horf dre garrhent ar gwezvoud. Ar vamm, ur strafuilh ouzh he c'hlevout, a ouele a bouez penn hag a semplas dirak dor ar vered. An tad a chome simudet, prennet e javedoù, hag an diskiantegezh o skediñ en e zaoulagad. Hogen, pa welas lakaat ar fun dindan an arched, ha daou zen o tibradañ ar c'horf evit e ziskenn en toull, e tennas eus e askre ur vlejadenn vraouac'hus. Dirak ur seurt kalonad, gwazed zoken a stagas da ouelañ.

An ozhac'h kozh en em stleje d' ar gêr, mall warnañ degouezhout gant aon mankout en hent. Daeroù a zalle e zaoulagad hep gallout ruilhañ dreist ar malvennoù. Sellout a reas en-dro dezhañ, hag e kredas edo en un hent dianav. Ar gwez a oa uhelaet o ment, krommet o gwaregoù, kresket o skodennoù ha koshaet o oad, hag eñ en em gavas, en ur spontadenn, dizeriet ha diamzeret. Delioù kras a

fiñvas etre e dreid. En tu all d' ar c'hleuz un aneval a zaoulammas e strouezh ar foz hag a drouzas er c'helenn.

— Pemoc'h ! a lavaras ur vouezh.

Kefioù an targosoù a dridas war an oabl.

— Pemoc'h ! a hope an targosoù.

An avel a c'hwitellas en-dro dezhañ.

— Pemoc'h ! a c'hwitelle an avel

Ar vein kizidik a skrijas da bep kammed dindan e dreid.

— Pemoc'h ! a skrije ar vein.

An hini kozh a yeas buanoc'h. Ar mouezhioù euzhus a rede d' e heul, a greske, a dregerne er parkeier, er c'hoadoù, a damalle, a vrude...

— Pemoc'h ! a c'harmas ur vouezh all.

An tad a zisac'has eus e sav e kreiz an hent. Klevet en doa fraezh e poull e galon mouezh e verc'h Lotea o tamall he marv d' e bizhoni.

Nann. Ene Lotea a oa pell diouzh ar safaroù douarel, pell diouzh hor c'harrhentoù...

Evelato, pa dremenan e karrhent ar gwezvoud, poan am eus krediñ n' emañ ket anal Lotea e frond ar bleunioù hag he mouezh e boud an aezenn pa glevan bep gwech ar c'homzoù a lavare din, p' edo harpet ouzh man ar c'hleuz, en he hent diwezhañ : Ne zigor ket bleunioù e geot ar Werc'hez.

UR BARR-AVEL

Yann ar C'herneis a dorras skouarn an alar bras en ur dreiñ douar-lann. Ar gontell a dalmas war ur wrizienn hag ar souc'h a risklas dindani. An alar a reas ur giladenn. Yann eus an haeloù a hope : ho ! paotr ar c'hezeg a hope : hei ! Gant c'hwec'h jav o reudañ ouzh ar sparl, ar skouarn a lammas a dammoù eus an erv hanter-c'hraet.

— Hag adarre ! a lavaras Yann ar C'herneis.

Ar wazed a zistagas o c'hezeg.

Harpañ 'reas al labour e gwaremm ar menez, ha n' edo ket c'hoazh savet uhel an heol.

An noz a oa tost. Yann ar C'herneis a zistroe eus ar foenneg gant ur c'harrad melchon glas. Ar c'harr storloket war an hent digompez, a zraskas en ur skoasell. An ahel a dorras. Ar c'harr, en ur gouezhañ a reas skilhoù gant ar rod.

Yann a zisternas ar gazeg eus al loc'hennoù hep distagañ komz.

Rummadoù tud a zo war ar maez. Perc'henned pinvidik dreist-goñvor ha morse diezhomm. Ezhec'h hag a vev gant o feadra hep chal na tregas. Kouerien

paour-razh, re zienek evit magañ fiziañs, re voazet ouzh ar baourentez evit en em glemm, ha kalonek bepred en o labourioù tenn.

Yann ar C'herneis a oa bet darbet dezhañ, ur wech pe ziv, pignat eus an trede rumm d' an eil. Ar c'hleñved war al loened pe war an dud ; ar glav, ar sec'hor pe ar skorn o doa miret outañ cheñch stad. Hag hiziv, evit ma vezo rodet e garr ha troet ar waremm penn-da-benn, ez eo deut da foar Gastellin da werzhañ e ebeul.

Evit an trede gwech ar marc'hadour a c'hoarias an dro d' al loen.

— N' eus ket distaol ?

— N' eus ket.

— Distaol kant lur.

— Daouzek kant em eus lavaret.

Ar marc'hadour a hejas e benn, hag a reas an asvan da bellaat.

— Unnek kant, emezañ en ur zistreiñ.

— Kant ouzhpenn.

— Disteurel a ri... Unnek kant hanter ?

— Boued a zo dezhañ er gêr.

Ar marc'hadour a dremenas e zorn war gein al loen, a-c'hin d' ar blev.

— Gra dezhañ redek un tregont kammed, emezañ.

An ebeul a rede skouer.

— Derc'hel a rez da briz ?

— Ya.

— Kerik mat eo. Prez a zo warnon. Dao.

Palv o dorn dehou a stlakas an eil ouzh egile, div wech.

Graet e oa marc'had.

— Stag al loen, aze, ouzh tal an ti, ha deomp da evañ ur banne ha da renkañ ar gont.

Yann a selle ouzh ar bilhedoù o tarzhañ dirak e zaoulagad, displeget unan hag unan. Pa gontas : daouzek, e santas e galon skañvaet.

Evit mil lur en dije roet e loen.

Yann ar C'herneis a ziskenne eus marc'had ar c'hezeg. E galon a lamme taeroc'h eget kustum, ha, da heul lammoù e galon, priz ar marc'had tonket.

Lakaat a reas e zorn en e c'hodell evit meudañ ar bilhedoù ha klevout kan ar paper kras :

... Ar skouarn... Ar rod... An ahel... .....

— Echu ar foar, Yann ?

— Echu, Herve. Ha ganit ?

— Ne rin ket foar hiziv. Edon e soñj prenañ ur vuoc'h... Keraouez a zo war ar saout. Eus ur vuoc'hig e c'houlenner eizh kant lur. Ken din bezañ deut d' ar foar diwezhañ !... Evit ar priz-se em bije bet an dibab...

— N' em eus ket d' en em glemm. Koulskoude, gant ur miz all er c'hraou...

— ...

...Ar c'harr a vezo rodet hag ahelet, hag an alar en devo ur skouarn nevez.

An abardaez oa klouar. Frond an nevez-amzer dastumet gant an avel en ur dremen dre ar parkoù,

a nije a-dreuz kêr, a gaouadoù skañv. Ne bare mui an heol er straedoù. Harpet edo e sklerijenn gant turumell serz ar C'hastell. Bannoù en em sile e gwez al lein ; an delioù, heoliet, a denne da laboused aour.

Tuf an tornaod gozh a voukae. Tren peder eur a c'hwitellas war bont Kerlobred. Gweturioù ar marc'had a rede etre ar plataned dizeil war-du Sant-Kouli ha war-du Meilhvern. Skeud an abardaez a c'houneze koad menez Bann-Nin, hag an heol o tiskenn, a enaoue war an diribin enep, aour al lann ha tan ar brug.

Pe soñj a zeuas da Yann ar C'herneis ? pescurt menoz diboell a reas dezhañ arsaviñ war bont Kastellin ? peseurt planedenn yud a grogas en e zorn hag a reas dezhañ kemer e vilhedoù bank, hag o dispakañ war an aspled ?... A-boan ma edont dispaket, ur barr-avel a c'hwezhas hag o skubas er stêr.

Izeloc'hik e trouze ar skluz...

Dizaon ouzh treid ar c'hezeg, ouzh kerniel ar saout, ouzh rodoù ar c'hirri, Yann a dreuz ar pont en ur redadenn, hag a vount kement den a ziwar e hent. Ur gwaz a grog en e chupenn hag a glask e harpañ. Yann e wint ouzh ur maen benerezh.

Emañ dreist !...

N' emañ ket. Yann a c'hourvez ouzh moger ar stêr, evel taget gant ur pistig. E arc'hant a zo aet dreist ar skluz, hag e spered da heul.

E-harz ar skluz an dour a verv hag a eonenn ouzh ar c'herreg ; pelloc'h e tiskenn lizidour gant paper distrempet, roget, divalvoud, war-du ar mor tost.

Yann ar C'herneis a chome da alvaoniñ ouzh an dour. O welout an dud oc'h en em vodañ a-dreñv e gein, e teuas mezh dezhañ. Brallañ 'reas war e dreid ; e gorf a gostezas war-du ar gêr.

Heuliañ 'reas hent ar stêr vras gant kas ouzh an

hentoù darempredet. An dour a oa glas ha don. Aezenn ebet n' he c'hrize d' ar mare. Skeud an elo hag ar pupli gant o bodoù uhelvarr a oa difiñv. Koumoulennoù gwenn a dremene e don an dour. A-boan ma fiche war ar gorre ur bod elestr ha klogorennoù spoum.

En tu dehou, war an hent bras, un diaoul a stleje ur wezenn en istribilh ouzh an ahel. Ar rodoù a storloke hag a zraske war ar vein.

Ahel ha rodoù an diaoul ne dorrint ket.

Gweturioù ar foar a ya d' ar gêr d' an drot. Ur wetur a dremen skañv ha dillo. Un ebeul a zo staget ouzh al lost. Ne glever war an hent bras nemet hern marc'h al loc'hennoù. Saprennoù menez Bann-Nin a zo dilusk ha du.

En tu kleiz, 'harz e dreid, ar stêr a zo skedus ha moredet. An dour a zo touellus hag a sach. Ar c'hoabrennoù a dremen goustadikoc'h er strad ec'honaet.

Dre ma kerzh gant e hent, boud ur skluz all a dosta...

An dour a gan e bouilh an eonenn.

Hegas eo kan ar skluz.

Dre hentoù kozh ha meinek, Yann a dec'h e-giz ul laer.

Tennañ 'ra e dog en ur vont e-biou d'ar groaz.

Tavet eo kan ar skluz.

Ur barr-avel a dremen er gwez kistin...

Pa zegouezhas Yann ar C'herneis er gêr, edo ar wreg er stivell. Yann a ziwiskas e zilhad foar evit bouetañ al loened. Da c'hortoz ur rod nevez, e oa ret choukata bec'hioù geot eus al liorzh a-dreñv.

Yann a gemeras ur gordenn hag e falc'h.

Ar gwez avaloù a oa en o bleuñv. Ar frond tanav skignet el liorzh a oa heskinus en abardaez-noz.

Ar falc'h a skrijas er geot.

— Graet hoc'h eus foar, Yann ? eme ur vouezh a-bell.

Yann a reas ul lamm.

— Ya, emezañ.

Ha Mari, o tiskuizhañ e toull ar gloued, a sammas adarre he boutegad dilhad kannet.

C'hwiled a safrone er serr-noz. Un askell-groc'hen a dremenas didrouz war an oabl. Ar girzhier a oa moredet. Ar bokedoù-laezh e tislive o delioù melen er gwrimennoù sin. Ur vogedenn a save eus ar siminal iliavek.

Frond ar geot, frond ar bleunioù, frond ar sev, frond an douar frouezhus a vouskane el liorzh...

Yann ar C'herneis a dennas un alanad hir, a leunias e skevent gant c'hwezoù an nevez-amzer, hag en em stagas ouzh ar groug.

PROMETHEUS EREET

Dihun a reas d' ar pellgent, blaz ar gwad war e deod. Klañvourien a doc'helle dre o c'housk. Genel a reas, e gouzoug ur c'hlañvour, ur glemmadenn izil. Gouyender en em sile er sal, dre ar prenestroù digor-frank. Ar stered a zaskrene en noz skedus. Ar menezioù euskarek a oa du war an oabl. Ar mor a vouboue...

Sellout a rae ouzh ar menezioù du, heñvel ouzh ar menezioù dizarempred, ma voe ereet war o lein, a-hed kantvedoù, Prometheus, Laer an Tan.

Hag e selle ouzh ar stered divarvel, hag e selaoue o vouskanañ, en noz ec'hon, anal c'halloudek ar mor.

Nerzh nevez en em sile en e wad. E ene a dride.

Un nozvezh, war ar menezioù, ahont, e oa deredet ar c'houmoul ; o doa lufret al luc'hed ; ha talmet ar gurun. Deut e oa tan an neñv da zeskiñ dezhañ skeudennaouiñ an drama doueel. Antronoz e stagas da engraviñ er c'hoad an Titan alouber.

C'hoant a zeuas dezhañ sevel ha distreiñ da Vreizh, da gizellañ, diouzh e vicher ; da dennañ eus kalon ar maen Prometheus Aesc'hulos.

Un arzour yaouank a oa anezhañ, diazezet war e ijin ul lodenn vras eus goanag ur vro nevez.

Siwazh ! tan ar vuhez ne vez ket aloubet.

Edo ar stered o vervel. Ur ruzell a lezenne dremmwel ar reter hag a vorlive liñserioù gwenn ar gweleoù. Ar sklerijenn a c'houneze an oabl. War lein ar menezioù e skedas mousc'hoarzh kentañ an heol. Ar c'hudoned e trouze o eskell en traoniennoù moredet.

« O Aether doueel, Avelioù prim hoc'h eskell, Doureier ar stêrioù, Mousc'hoarzh diniver an tonnoù mor ; ha te, Douar, mamm pep tra ; ha te hag a dizh gant da lagad kelc'h ar bed, o Heol... »

Ar glañvourien a zihun. An hini en em glemme, a zo staget da ganañ.

— Agur ! Asteorgi, a lavar un Euskarad.

— Ata ! Jorj, hag ar yec'hed ? Huñvreet em eus edos o vont kuit... war livenn da gein, ha da dreid a-raok. Ha ! ha !...

— Ha me am eus huñvreet, a lavaras unan all, edo diereet Prometheus.

— Diereet Prometheus !...

An doktor a zo tremenet er sal, ha, goude harpañ e skouarn ouzh e skevent, ha selaou roc'h e anal en eil hag egile, en deus lavaret dezhañ :

— Gwellaat a rit.

Gwellaat ? Ha n' eo ket bet morse ken morlivet !... Gwellaat ? Hag aner eo bet d' ar vedisined klask disec'hañ unan eus e skevent ha lazhañ ar c'hleñved !... Gwellaat ! pa en deus skopet gwad, a-hed an noz, ha p' emañ e galon o lammat en ur c'horf dizeriet...

An arzour yaouank, karour ar furmoù kenedus, ne gredas ket krediñ.

An heol a bar war leurenn ar sal. Hogen, difenn a zo dezhañ sevel ; ne welo mui lagad an heol. A-boan ma klev ar mor ; ne welo mui mousc'hoarzh diniver an tonnoù.

« ...ma ne glevi mouezh, ma ne weli dremm gour ebet, ma kolli flourenn da groc'hen... »

Digeriñ a ra ul lizher. Emañ e geneiled o c'hortoz skeudennoù Prometheus.

Echu int. Emañ aze, war an daol-noz, ar c'hoadoù engravet enno an Titan ereet.

Eñ avat, gant e gontell, o foeltras unan hag unan, hag en em lakaas da engraviñ, war an tu gin anezho, engravadurioù all.

« ...ma ne glevi mouezh, ma ne weli dremm gour ebet, ma kolli flourenn da groc'hen... »

Ur mouch-avel a bourmen frondoù tomm ar maezioù en-dro d' ar gweleoù gwenn. Ar menezioù heoliet a zo seder. Delioù ledan ar maiz a c'hlaz an diribinoù. An oabl-hañv a zo re skedus evit e zaoulagad kizidik. An aer a zo ken boull ha ken sklintin, ma klev du-hont, pell, pell, mouezhioù lirzhin o c'hervel. Ur gup a c'hournij. Spurmantiñ a ra, war an uhel, takadoù gwenn : deñved dieub noz ha deiz, o vevañ el laezioù.

Deizioù a dremenas, ha nozioù kenedus. Edo peurechu an engravadurioù.

« Kresket en deus danvez mab-den. »

E geneiled, avat, a chomas souezhet o welout an engravadurioù teñval, sklerijennet a-boan gant un dorn ankeniet : ur Prometheus yaouankik, dinerzh ha dilevenez, pa edont o c'hortoz ar Prometheus ramzel a lavare da vestr an Doueed : Netra n' am lakaio da blegañ.

Ael ar Marv a lavaras din :

Arvestit Tonkadur estrenvanus an arzour yaouank, displeget e levr Prometheus.

Evit e garidi en deus garanet er c'hoad e c'hoant hag e venoz diwezhañ. Gwelit taolennoù e blanedenn griz, re bar da blanedenn Prometheus.

I

« Prometheus a laer tan ar vuhez a ziwar an Doue Meur. Hogen, krenañ 'ra e zivrec'h. Re zinerzh eo e zargreiz, re strizh e vruched ; askornek eo e gorf hag aet da relegenn. Aon a zo en e sell. Anken en e gerzhed. »

II

« Ereet ouzh ar roc'h gant dek ere an Tonkadur. An tan en deus laeret ne dalvezo ket dezhañ. Prometheus a bleg d' e Blanedenn. Disac'het eo war e zivesker ; e benn a zo dinerzh, e zaoulagad serret. Ne harz mui ouzh ar Marv. »

III

« Astennet eo difiñv war an douar. Ar gup du a

grign goustad — amzer en deus — naren avu an Titan, hogen skevent ho kariad. »

« Diframmet on bet diganin va-unan. »

Ael ar Marv a lavaras c'hoazh :

« Ho kariad a anaveze e Donkadur ; ne harzas ket outañ. Edo ouzh va gortoz pa ziskennis d'e gavout, un abardaevezh-hañv. »

Hag e sentis ouzh Ael ar Marv.

N'anavezis ket er skeudennoù stumm ramzel Laer an Tan, enebour Zeus. Dremm hor c'hariad marv, ne lavaran ket.

Dirazon e kane ar mor divarvel. Arouez arnev e oa. Ar wennili a nije war-du an aberioù.

Da garidi a leñv war da varv, Prometheus Ereet.

YUN

Yun a veve gant e vamm-gozh en un ti paour, war gorre un dorgenn dizarempred. Gwelet e veze o hedañ ar c'hleuzioù, o tastum bodoù sec'h diwar an douar, pe, azezet er gwasked, o tommheoliañ.

Yun a veve pell diouzh an dud. Tremen a rae an diskar-amzer hag ar goañv hep diskenn zoken en draonienn, betek ar stêr. A-wechoù koulskoude, pa glañve ar vamm-gozh, ha ret dezhi chom war he gwele gant ar remm, Yun a yae, bep lun, d' ar vorc'h, da gerc'hat ur bara a bemp lur. Mont a rae, avat, dre wenodennoù pe a-dreuz an douaroù, gant aon en em gavout, en hent, gant unan bennak. Melegan, mentet kaer, daoulagad dilufr dezhañ, ur varodenn rouez war gorre e vuzell, ha, war e elgez, ur vlevenn pe ziv, Yun a oa diskiant ha lent. Oadet e oa a dregont vloaz, ha n' en doa graet anaoudegezh nemet gant an avel arnev ha gant heol an torgennoù. D' an noz e selaoue kan ar garmelod.

Un abardaez hañv, edo azezet el liorzh. An heol, o tiskenn a-dreñv Koad Luzeg, a ruzie ar soulegoù. Mogedenn wenn an abardaezioù tomm a c'holoe ar stêr. Edo difiñv an amzer. Er gwez, al laboused a roe peoc'h.

War dorgenn an tu-all e safrone un dornerez. Poultrenn ha pell alaouret a nije dreist an evlec'h. Paotred bagol a youc'he.

Yun a selaoue.

Ur vodenn gelenn a drouzas a-dreñv e gein. Yun a savas trumm. Seza a oa dilammet dre ar riboul hag a oa dirazañ.

— A 'ta ! Yun, tizhet out bet ganin !

Yun a sellas outi.

— E piv edos o soñjal ? a c'houlennas ar plac'h yaouank. En ur bennhêrez, moarvat.

Daoulagad Yun a skedas.

— Sell ! Yun, ha dont a ri da zornañ warc'hoazh, e-lec'h chom amañ, war beg an duchenn, da zigeriñ da c'henou ?

Yun ne respontas ket... Ur plac'h yaouank a gomze outañ hep ober goap.

— Berr e kavi da amzer. Selaou du-hont...

Yun a bare e zaoulagad war an dorgenn. Lavarout a reas :

— N' ouzon ket dornañ.

— Deskiñ a ri, eme Seza. N' eo ket diaes dibellañ pe skubañ leur.

— Ha c'hwi a vezo ivez o tornañ ? a c'houlennas Yun.

— Sur e vezin : an dornadeg a vezo e ti va zad. Dont a ri neuze.

— Ma ! eme Yun.

Hag e tistroas e benn.

Seza, mall warni, a ziskennas dre ar wenodenn da vont da glask dornerien all.

Yun a selle outi.

Seza a bedas gwazed, a bedas merc'hed.

— Yun a zeuio da zornañ, emezi, en ur c'hoarzhin.

Har ar baotred hag ar merc'hed yaouank dizalc'h a lavaras dezhi e vijent aet ivez.

Pa voe tavet an dornerezed, Yun a zistroas d' an ti. Ar boan ma pismigas e voued. Ne gouskas ket mat. Pedet e oa bet da vont war zevezh, evel ur gwaz all...

Abred e savas, ha d' e vamm-gozh o c'houlenn digantañ da belec'h edo o vont, e lavaras :

— Da zornañ !...

War al leur e oa tregas.

— N' emañ ket skouer ar warenn.

— Re izel.

— Lak sav dindani.

— Laoskait an tousegi.

— Uheloc'hik.

— Aze ! Mat emañ.

— Piv a vo paotr an horzh ?

Paotred a dostaas.

Brumenn c'hlas ar mintin a save diouzh ai liorzhoù, hag, etre div wrac'hell, e paras an heol.

Lan ar C'hor, perc'henn an dornerez, a lavaras :

— Bremaik e vo tomm dimp.

D' an ampoent, edo Yun o tegouezhout.

Yun a oa savet dezhañ c'hoant labourat ! Degemeret e voe gant c'hoarzhadeg an holl. Div skubelenn, unan vezv hag unan gelenn a oa gantañ war e skoaz. Den ne glevas Seza o c'hervel d' an dijuni.

— Ha ! ha ! Yun, eme Lan ar C'hor, ne vanke nemedout. Ar strapennoù a chom da blantañ hag e

oa ezhomm ur paotr start. Mar n' out ket mogn, troad ar morzhol a zo diberc'henn.

— Yun n' eo ket deut amañ da labourat, te !

N' eo ket deut da labourat ! Yun a ya war e lent. Chom a ra a-sav, e-kreiz al leur.

— N' emañ ket en imor hiziv, eme unan.

— Ret eo dezhañ diskuizhañ eus e bourmenadenn, a lavaras un dorner all.

Yun a daolas war an douar e ziv skubelenn hag a dostaas. Kregiñ a reas en horzh. Sevel a reas ar benveg a-us d' e benn hag e skoas gant e holl nerzh. Ha torret ar strapenn !

— Ur gwaz out, Yun, eme Seza, en ur zont war al leur.

— Arabat skeiñ muioc'h, eme Lan ar C'hor, pe e rankimp mont d' ar c'hoad, da gerc'hat strapennoù all. Kerzh da zebriñ da voued, Yun, naon a zo deut dit pelloc'h.

Yun a ziskrogas diouzh an horzh. Sellout a reas ouzh ar C'hor gant daoulagad leun a zour. Ranngalon pe kasoni.

An dornerien a zo debret ganto o dijuni. Staget eo ar c'hezeg. Mirc'hed ar c'hirri a c'hwirin ouzh ar c'hezekenned. Paotred ar skol a youc'h war lein ar wrac'hell ha drammoù a ruilh d' an traoñ ; an diereerien a daol war an daol. Lan ar C'hor, boueter an dornerez, a laka ur malan dindan e dreid evit kaout muioc'h a sav.

— Tro dezhi ! emezañ.

Paotr ar c'hezeg a denn tennoù gant e skourjez. An dornerez a roc'h.

Kerkent ma eo dornet an drammoù kentañ, Lan ar C'hor da hopal :

— Hôôô !... N' emañ ket kompez an dornerez.

Neuze, e kreiz al leur, ur skubelenn vezv gantañ war e skoaz, Yun a ziroll da c'hoarzhin, da c'hoarzhin da vougañ.

Yun a ra kement a vez lavaret dezhañ ober : dibellañ, ober skoilh gant e droad d' an dougerien plouz, sammañ o sac'hadoù d' an dougerien greun, treiñ an hejerez, a bennadoù ; dieren, teurel war an daol, tennañ digant an dornerez ha rozellañ war ar bern. An dour-c'hwez a ver puilh diouzh e dal.

Seza a lavar dezhañ :

— Re e labourez, Yun ; arabat labezañ da gorf, evel-se.

— Yun a zo ur marc'h, eme ar Saliou.

— N' eus ket ur gwaz par dezhañ war al leur, eme ar Jaouen.

Ha Lan ar C'hor :

— Yun !... Deus amañ da deurel war an daol !

Ha Yun a daol war an daol, hag eñ e-unan o tieren.

— Skourjez d'ar c'hezeg, mallozh ruz ! a c'harm Lan ar C'hor.

An dornerez a groz, ar greun a skrij ouzh ar potin, ar siminal a zislonk poultrenn ; kanastelloù an hejerez leun a blouz a zo start da dreiñ ; an dougerien a c'houlenn dougerien all.

Yun a daol war an daol... Hogen, kerkent dispaket ur malan emañ sachet gant an daboulin. Dramm ha dramm ez a ar c'herc'h er c'houfr, ha, goude pep dramm, e tregern, goullo, an dornerez.

— Hei ! eme ar C'hor.

Yun a dorr an ereoù, gant e zaouarn, a daolioù treid.

Ar Saliou a sil un dra bennak e skouarn ar boueter.

— Va dornerez a zo nevez, a zo respontet dezhañ.

Ha daou zramm e genou an dornerez, ken e term.

Ar c'hezeg a eonenn gant ar wakol hag ar sugelloù. Un dorner a hop :

— Kerc'h d'ar c'hezeg, ha da evañ d'ar baotred !...

An ozhac'h a gemer un dornad plouz diouzh an hejerez hag a vrall e benn.

— Drailhañ plouz nemetken !

Ar wreg a zegouezh gant ur voutailhad hini kreñv.

Yun a azez. An dour-c'hwez a roudenn e zremm poultrennek. Seza a zeu d' e gavout :

— Skuizh out, emezi.

— Ya, eme Yun.

— Arabat labourat re. Bremaik e teui ganin da hejañ plouz.

Ha d' ar c'hrogad all, Yun a gemeras ar forc'h koad hag a hejas plouz gant ar bennhêrez. Hag ar bennhêrez a gane :

Me am eus kavet, ur mintin,
Un durzhunell eus ar bloaz-mañ...

An dornerez a droe ingal. Paotred ar rozelloù a eilbike merc'hed ar restell ; troer kozh ar wenterez a rae outo luchadennoù hag a c'hoarzhe gant e c'henou dizant :

— Hi ! hi !

An dornerez a zo tavet, ar baotred a zisparl o c'hezeg ha, goude o dourañ, o stag dindan an avalennoù gant o bec'h melchon dirazo. Paotred ha

merc'hed a zo chomet da zibellañ, da verniañ ar greun ha da zistlabezañ al leur. Lan ar C'hor a lard rod vras an dornerez.

— Yun, emezañ, lard melen a lakfe barv da ziwanañ dit.

An dornerien o deus debret o lein. Darn er porzh, a zebr un tamm bara gant un drailhenn gig, darn all a zo gourvezet a-c'hwen o c'hein pe war o c'hof, e disheol ar gwrac'helloù. Ar c'helien a flemm, gwenan a safron er bodoù skav, gwesped a nij el liorzh, en dro d' an avaloù bleudek.

Yun en deus lonket buan e damm bara ; emañ azezet war ur piler-maen, ouzh harp an ti ; n' en deus ket kredet mont d' ober ur gourvez. Seza, azezet en e gichen, a zo kroget da varvailhat gantañ.

— Petra e kanin dit, an taol-mañ ? emezi.

— Ar son hoc'h eus kanet din bremaik, a respont Yun.

Ha Seza a ganas :

Me am eus kavet, ur mintin,
Un durzhunell eus ar bloaz-mañ,
Ha bremañ, bemdez e kan din,
An durzhunellig a garan...

Pa voe echuet ganti, Yun a lavaras :

— Brav eo ! Me a garfe gouzout kanañ ivez.

— Ma karez e vo desket dit. Deus warc'hoazh d' abardaez da foenneg ar stêr ; pa 'z in da gerc'hat ar saout e teskin dit :

Me am eus kavet, ur mintin,
Un durzhunell eus ar bloaz-mañ...

— O ! paotred, debret o deus ar c'hezeg o c'herc'h.

— Sell ! Yun ne ra ket e gousk ae ?

— Chomet eo d' ober chiboud war e biler.

— Penaos e teufe ar c'housked dezhañ pa ne zihun ket ? eme Lan ar C'hor.

Hag adarre ! An teodad ne blijas ket da Yun. Kinnig a reas sevel.

— Re abred, eme ar C'hor ; arabat kregiñ a-raok ma vo staget ar c'hezeg. Ma karez e teui ganin da lardañ dent ar rodoù !

— Ha, ma karit, da voueta, a lavaras Yun.

Hogen, ne loc'has ket, rak Seza he doa lavaret dezhañ :

— Na respont ket Lan ; douget eo d' ober goap ha prim eo.

Seza a gredas dezhi klevout Yun o c'hoarzhin.

Ar merc'hed a sav ; skoulmet o deus ul lien war o fenn evit diwall o blev diouzh ar boultrenn. Hern ar c'hezeg a stok ouzh ar barrennoù houarn, melloù ar chadennoù a sklint, kraponoù ar sugelloù a sko ouzh kraponoù ar sparloù ; ur plac'h hag ur paotr en em dag war zigarez ur mouchouer.

Yun a sav ivez. Sellout a ra ouzh e di, war an dorgenn. Echu eo e zevezh gantañ.

Nemet, war al leur, un den a hop :

— Pelec'h emañ Yun ?

Mouezh ar C'hor an hini eo.

Ne daio ket Yun d' ar gêr.

Da gavout ar C'hor ez a ha goulenn a ra digantañ :

— Petra 'zo ?

Ar C'hor a chom souezhet.

— Ar c'hezeg, emezañ, n' o dije ket kroget, mar ne vijez ket bet aze.

— Te... te...

Besteodiñ a ra Yun.

— Te... te... a zo... un hejer plouz, eme Lan ar C'hor, o taneal.

Ne lavar ket hiroc'h. Yun en deus graet warnañ ul lamm bleiz hag e zibradet ha taolet war an daol, e benn en a-raok.

— Hei ! eme Yun.

Ar c'hezeg a ra ur frapadenn ; an daboulin a loc'h.

... Gwazed a zo dilammet hag o deus miret ouzh an darvoud.

Yun a ziver ar gwad diouzh e zorn. Gouelañ 'ra. Seza a zo deut war e dro :

— Deus d' an ti, emezi, ma vo lienet da zorn.

Yun a ya d' he heul, mezhek. A-dreñv e gein, ar C'hor a razailh ; tri gwaz o herzel outañ lakaat e zorn en e c'hodell.

Yun en deus c'hoant dont war e giz.

— Daonet !... a yud ar C'hor.

Ha Seza a lavare da Yun :

— Petra a oas o vont d' ober ? An dra-se n' eo ket mat.

Yun a stouas e benn hag a lavaras :

— Mont a ran d' ar gêr.

— Gwell eo dit chom en ti...

— N' em eus ket aon, eme Yun.

Graet en deus anaoudegezh gant e nerzh.

Yun a bigne gant ar wenodenn... En traoñ, un dornerez a voude dizingal. Skuizh bras e oa. Azezañ a reas hag e sellas ouzh ar stankenn. Pateriñ a reas un dra bennak :

— Seza...

Antronoz, d' ar mare eus an abardaez ma vez kerc'het ar saout d' ar gêr, Yun a ziskennas d' an draonienn.

...Me am eus kavet, ur mintin...

Hedañ a reas ar stêr ur pennad, hag ec'h azezas war ar geot, eus tu an dour. Er foenneg a-dreñv e taskirie buoc'hed ; un ebeul a zaoulamme en dro d' e vamm.

En tu all d' ar stêr, an heol a oa diskennet izeloc'h eget skourroù izelañ ar gwez pupli. Klouar e oa an amzer. Du-hont... kroz ar skluz. Marv e oa tizh an dour ha ne dremene daskren ebet war ar gorre. Un nadoz-aer a oa moredet war ar c'hegid. En ur vodenn haleg, ur vilfig a c'houlenne glav.

Ha bep ur mare, Yun a droe e benn.

Me am eus kavet...

Ur mevel a zigoras kloued ar prad. Ar buoc'hed, unan hag unan, ar gazeg, an ebeul a gemeras hent ar c'hraou, en noz o tont.

. . . . . .

. . . . . .

Ar skluz hepken a drouze en draonienn. Etre delioù ar c'hegid, Yun a welas ar stêr o wennaat, o lugerniñ. Al loar a baras en dour.

Yun a en em gavas genaouek.

Digarez da c'hoapaat a vezo kavet adarre.

Sevel a reas.

— Me 'lazho an den-se, emezañ.

MONA

Un heol gwenn a bare etre targosioù diskourret ar c'hleuz. Ur voualc'h a biklamme dirazomp penn-da-benn gwrimenn ar waremm. An amzer a oa skornet ha difiñv war an uhel.

— Selaou ! eme Alan.

Edo ur c'harr o pignat du-hont gant an hent. Draskadennoù ar rodoù o storlokat er skoaselloù, a zassone en aer yen, evel ma vije bet an hent tost tre, en tu all d' ar c'hleuz. Ar paotr-karr a gane.

— Ar portezour ! eme Alan. Bloaz 'zo n' em boa ket klevet e ganaouenn.

Alan a dride e galon o kavout hep kemm e vro c'henidik.

Dre ma kerzhemp, e tisplege din :

— Bep lun, en ur vont da gas bleud da gêrioù ar menez, e kan ar portezour, abaoe bloavezhioù, ar ganaouenn a glevez. N' eus ket par, war e veno, d' an diskan-se da lakaat ar jav da vont ingal gant an hent.

Ne oa kemm ebet er vro, en amzer o vont e-biou.

Edomp degouezhet e penn pellañ ar waremm. Ul lamm a rejomp war ar c'hleuz gant nerzh hon arzelloù yaouank. Etre div wezenn-bin e tarzhas an draonienn, gant koadoù ha brouskoadoù ruz war an holl diribinoù, pradoù glas er goueled, hag, er

c'hroaz-hent, du-hont, un ti a-zoare, nevez-razet, gwenn-kann.

En ur c'hoarzhin, Alan a astennas e zorn :

— Ar Gelvezeg Vihan !

Ti Mona.

Un hent kaer a oa da ziskenn.

Ne oa den en ostaleri. Ur gastolodennad dour a oa war an trebez, e-kreiz an oaled, ha, dindani, daou pe dri etev tan, o vogediñ.

— N' emañ ket pell, a soñje Alan ; n' eo ket distaliet c'hoazh an daol ha dour skaotañ a zo war an tan.

Hag e oa diwezhat.

— O ! n' eus den ?

Azezañ 'reas Alan e-barzh an oaled, war ur piler koad, ha me er c'hogn all, war un dorchenn vroenn. Alan, gant ur skilhenn, a dabac'he ar glaou hag al ludu. Pignat a reas ur fulenn bennak er siminal.

— Kentañ gwech he gwelis, emezañ, e oa e pardon an Neñv. Fichet e oa, evel ma tle ur bennhêrez bezañ fichet ; voulouz betek he diskoaz, he brozh aour-neudennet, un davañjer seiz gwenn. Hep dale emichañs e vi pedet da vezañ paotr-enor...

An nor a zigoras war he fouez. Ur boutad avel a leunias an ti.

Alan a savas.

Ur paour-kaezh kozh, krommet war e vazh, a zeuas tre, hag a azezas war ar gador dostañ.

— 'M eus aon n' emañ ket Mona er gêr, a lavare Alan, o vont hag o tont dre an ti.

An hini kozh a savas e benn. C'hoant en devoe lavarout un dra bennak. Hogen, ne reas nemet

toc'hellat. Skopañ 'reas etre e zivesker. Ur wech ar mare ec'h anale hir hep krediñ klemm.

Ar yenijenn a c'houneze an oaled.

An horolaj a skoas un taol. Alan a sellas ouzh an eur :

— Ne vo ket pell ken, a lavaras an hini kozh.

Daou vunud goude, e trouzas botoù koad, er porzh.

Mamm Mona a zeuas en ti gant ur vriad vleñchoù.

— A ! salud ! moereb.

— Sell, 'ta ! ha c'hwi a zo aze ?

— Ni eo !

— Ha pe vare oc'h degouezhet er vro ?

— Ar mintin-mañ.

— Hag emaoc'h pell 'zo en ti ?

— Ur pennad 'zo. Edomp o vont skuizh ha warnes riellañ, a lavaras Alan, en ur farsellat.

— Gwir eo, pell on bet gant va zroad. Hag a nevez 'ta, yaouankizoù ?

Mamm Mona a c'houlenne diganimp petra a oa nevez !...

— N' eus e Kêr-Iz nemet traoù kozh...

— An ti amañ, d' an nebeutañ, a zo bet gwisket kaer, emeve ; 'm eus aon eo evit eured ar verc'h ?

— Feiz, va Doue, hag ez eo, ya !

— A !... eme Alan.

— Ya ! nevez dimezet eo Mona. Ne ouiec'h ket ? Feiz ! pemzek deiz dres. Ret e oa ober d' an ti ur c'hempenn en diavaez, hag ur fich en diabarzh. Koulskoude...

— Pemzek devezh 'zo ?...

— O ! ur friko dister, ur friko paour...

— Evelato...

— Ya ! Mona ne vourre mui er Gelvezeg Vihan. Alies e komze diwar da benn... Pell 'zo e lavare e vije aet da labourat e kêr. Ur bennhêrez !... Ma n' eo ket un druez !... An tad ez eas droug ennañ. Aner avat, eo bet dezhañ dialiañ Mona. Mont a reas da Vontroulez daoust d' he zad ha d' he mamm. Daou viz goude, e timeze gant ur martolod eus Kameled... An tad n' eo ket bet en eured.

— Na c'hwi ?

— O ! ar mammoù !... Daou zevezh on bet e Montroulez. Hogen, mall a oa ganin dont en-dro. Bremañ emañ an daou gozh o-unan er c'hroaz-hent. Ne zeu den amañ abaoe m' eo aet kuit ar verc'h ; den. Pep hini, avat, a sent ouzh e blanedenn, ha kavout a ra din e vezo eürus.

— Ha gwaz Mona a ya d' ar mor ?...

Alan a glaske glaou bev el ludu, a daole warno tammoùigoù skolp, hag a c'hwezhe.

— Diwall, Alan, ma leugnin ar gastolodenn : an dour a zo war an tan a zo aet da aezenn. Ha tan dindan, ma vezo prest ar rouzig bremaik.

— N' ouzon ket hag amzer hon eus, a lavaras Alan.

— Emichañs n' oc'h ket deut d' ar gêr da labourat ?

Hag an ostizez a lakaas keuneud sec'h dindan an trebez. Mont ha dont a reas dre an ti. Skaotañ 'reas ar skudilli, hag un taol skub a reas d' an daol ha d' al leur-di.

— Ha te, Kaou, emezi, te a zo deut ivez d' ober ur weladenn dimp ?

— Ya, siwazh ! a huanadas an hini kozh. Ne oan ket evit chom ken ; skornet e oan, ha va bizied a oa marv ouzhin. War an hent-se e c'hwezh un avel fall.

A-boan ma em eus torret, er mintin-mañ, ur banerad vein.

— N' out ket yac'h, neuze ?

— Ha ne vezin ket ken ! Emañ an derzhienn warnon. Ur pistig a vir ouzhin plegañ va c'hein.

— Arabat dit dont d' az labour dre un amzer ken kriz.

— Dre amzer glouar ha dre amzer fall, e renko ar re baour labourat dalc'hmat.

Hag e skopas etre e zivesker. Ober a reas ur sell ouzh ar boutailhoù :

— Kalz arc'hant a vankan deoc'h, pelloc'h, emezañ, lentik.

— Feiz ! Kaou, ne ran ket bemdez ar gont. Bez dichal, avat : ne vez lakaet war ar c'hoch nemet an dud onest. Petra gemeri ?

— ...

— O ! moereb, a hopas Alan, emañ an dour o virviñ. Aozit dimp buan bep a vanne rouzig tomm, ha lakait e-barzh ar gwellañ lip-e-bav a gavot war stal ar romoù. Marteze an tad kozh a gemero ivez un dra bennak ?

Kaou ne savas ket e benn.

— Ar baotred yaouank a bae ur banne dit, Kaou, a lavaras dezhañ e pleg e skouarn an ostizez. Petra 'vo lakaet dit ?

— M' em bo neuze ur banne odivi.

Hag an torrer-mein a stouas e benn gant ar joa.

An torrer-mein a oa bet, hep mar, p' edo en e vrud, ur c'haer a zen. Evit d' e zremm bezañ livet kalet ha roufennet don, en ur labourat en avel hag en heol, e zaoulagad glas, damguzhet gant mourennoù stank, a oa glan ha sioul. E zivesker, evel divesker an dorrerien-mein, a oa gwaskedet, betek an daoulin, en heuzoù plouz stardet gant ul las kanab. Bep ur

mare e toc'helle gant ar paz krign staget outañ.

— Dremm un denjentil, emeve da Alan.

Hag Alan am respontas :

— Gouenn ar menez.

Ar c'hafe a vogede e bolennoù, hag, en o c'hichen, e lugerne gwerennadoùigoù laouen. An torrer-mein a zourenne e zaoulagad.

Alan, gaoliet gantañ ur penn eus ar skabell, a vouskane hag a gemere plijadur o wintañ hag o tiwintañ ar penn all :

— Ba ! Lan, a lavaras ar vestrez, taol dimp ur ganaouenn, ha n' eo ket mouskanañ an hini eo.

Alan a lezas penn ar skabell da gouezhañ herr war daolennoù mein glas al leur-di.

— N' eo ket torret, emezañ, en ur sevel. Tralaladeridonra-tralalalalenno.

— Asa ! Lan, te a zo un eostig pe ur goapaer.

— Ma ! setu amañ sonioù all, war donioù anavezet.

Alan a dennas e dog, a droñsas milginoù e chupenn betek an ilinoù. Reutaat a reas e gorf, reutaat a reas e vouezh, hag e tistagas e ganaouennoù farsusañ, annezet en e eñvor abaoe bloavezhioù.

Mamm Mona, kement ha ma c'hoarzhe, a oa bet ret dezhi mont er-maez, el liorzh, e-pad un abadenn, da dennañ war hec'h anal.

An torrer-mein a sune e gafe loaiad ha loaiad. E zaoulagad a oa sklerijennet gant goulaouig al levenez.

— N' eo ket gwir, tad kozh, emeve, ar re yaouank a dle lammat ha kanañ ?

— O oad eo.

— Alo ! yec'hed, neuze !

— Yec'hed !

Pep hini a stokas e werenn. An devezhour kozh a

grene e vrec'h. Ne dae ket ar mousc'hoarzh — ur paour-kaezh mousc'hoarzh dister — diwar gorn e vuzell. Pelloc'h e vije chomet ouzh taol, nemet mamm Mona a lavaras dezhañ :

— Bremañ, Kaou, ez eo ret dit mont d' ar gêr, a-raok ma vo kollet ganit nerzh da vanne. Ul lev hanter dre amzer skornet a zo ur pennad mat a hent.

— Ober a rin an hent, a lavaras Kaou, mao an tamm anezhañ.

Hag e savas.

— Bennozh Doue, deoc'h ho-taou, emezañ.

Hag eñ er-maez, daougrommet ha dillo.

Alan, azezet war ar skabell, a skarzhe gant laonenn e goñtell, ar gramenn galetaet e garanoù golo an daol.

Lavarout a reas a-greiz-holl :

— N' eo ket tomm en ho ti, moereb.

Distreiñ a rejomp dre an hevelep hent, goustad. An delioù staget gant ar skorn ouzh al leton, hag ar bodoù sec'h kouezhet e-pad ar goañv, a zraske dindan hon treid. Ar c'hoad a oa difiñv. E tu ar stankenn, dindan ar c'helvez hag ar bezo, ur c'hi a harzhe er riboulou, e fri ouzh an douar, o redek ar c'had. Labousedigoù a nije diouzh o c'hlud. Ar c'hi a lammas dreist ar c'hleuz, a gammigellas dre ar foenneg, betek ar stêr Arc'hant, a yudas d' al laez div pe deir gwech, hag a redas davet ur paotr saout e gwasked ar c'hleuz.

Treiñ a rejomp er c'hoad, goude treizhañ ar stêrig e Sant-Mikael. An hent a oa goudoret gant boden noù kelvez ha gwez kelenn. Heoligennoù an diribin a oa gwisket a van ha bleuniet a vrug limestra. Dour sklaer a verade diouzh ar roc'h, penn-da-benn an

hent, eus eienennoù sklintin kuzhet er raden-bleiz, pe a neudenne diouzh geotennoù hir, hag a vilbilhe war grouan an naozioù.

Hag e pignemp. El laez, Alan a chomas a-sav. Distreiñ a reas e benn, ha, goude ur sell ouzh an oabl :

— Henozh, emezañ, e vezo skorn du.

En draonienn e lufre glaster ar pradoù. Ar paotı saout a oa kludet en ur goudor all, souchet en e groc'hen dañvad. War an dorgenn enep, ur vaouez a rastelle delioù sec'h. Er c'hroaz-hent, ti Mona a oa gwenn-kann e-tal ar saprennoù du.

Alan a gasas ur sell war-du an ti gwisket a raz nevez.

— Un abadenn c'hoarzhin ac'h eus aozet dimp, bremaik, emeve.

— Ya ! An hini kozh en deus bet e walc'h a nerzh-kalon 'vit mont en-dro d' ar gêr.

C'hwitelladenn diamen an tren a dregernas penn-da-benn ar stankenn. Dre un hent all, ar portezour, echuet gantañ e zevezh, a zistroe d' ar vilin, ha diskan an hevelep kanaouenn a c'hournije a gaouadoù dre ar gwaremmoù skornet.

En ur vousc'hoarzhin, Alan a lavaras din :

— N' eus kemm ebet er vro.

GOUEL AR SAKRAMANT

An hañv nevez ganet a dride a gaouadoù e liorzhoù Breizh-Izel. An avel a drouze er gwez. Porzh Pennavern a oa moredet en heol klouar. E gwasked ar skiber, ur vamm-yar, puchet er boultrenn, a c'houdore un torrad labousedigoù dindan he eskell c'hwezhet. Bep ar mare ur poñsin a zic'houzouge a zindan un askell, hag a c'hoarzhe d' an heol gant perlez e zaoulagad yaouank. An hini gozh a gloche, ha, kerkent, ar pennig melen a zistroe d' ar goudor, e baradoz ar pluñv.

Ar c'hleier a sone ar gousperoù, gousperoù gouel ar Sakramant.

Herve Bogion, mab Pennavern, en doa douret e gezeg, ha lakaet foenn en o restell. Gant palm e zorn e floure blevenn skrivellet ar gazeg c'hell.

Ar c'hleier a davas ; ar c'hloc'h bihan a dintas daou daol. An eil son.

— Poent eo din, a soñjas Herve.

Dastum a reas un dornad foenn strewet dindan al laouer, hag e serras an nor war e lerc'h.

Daou baotrig, gant bep a vriad brulu, a c'hortoze, er porzh.

— Ni a zo bet o kerc'hat brulu evit ho c'hoar, a lavaras an hini brasañ, war e bouez.

— Sell aze daou baotrig koant, eme Anna, o tont,

d' an ampoent, diouzh al liorzh, ur boutegad bleunioù roz dindan he c'hazel. Brulu kaer avat, hoc'h eus kavet.

— O ! er waremm, du-se, ez eus c'hoazh re hir, hir.

— Mat ! lakait ar brulu war ar bleunioù roz-mañ, kemerit unan e pep dorn d' ar baner, ha dougit anezho diouzhtu d' ar groaz. C'hwi a zeuio en-dro, goude se, da gerc'hat bep a zaou wenneg.

Ar baotred a sammas ar boutegad. Kerzhout a raent buan ken na redent, hag e c'hoarzhent gant ar blijadur.

— 'M eus aon, Anna, eme Herve, hoc'h eus kutuilhet kement boked a oa el liorzh.

— Warc'hoazh, Herve, e tigoro bleunioù all. Ne vo ket re fichet ar groaz.

Herve a yeas d' en em gempenn evit ar gousperoù. Bruzunachoù geot kras a roe krafign dezhañ, en e gerc'henn. Kelorn ha chadenn a ziskennas er puñs en ur strakal, ken na lamme an ahel.

Herve a skuilhas dour fresk en nev-vaen. Diwiskañ 'reas e chupenn hag e roched.

A ! nann, n' edo mui liv ar c'hleñved war gorf Herve Bogion. Ouzh e welout korfet-kaer dindan heol mezheven, n' en dije kredet den e oa bet war e wele adalek ar foennoù, warlene, betek an diskar, bet nouennet div wech, ha chomet mizioù ha mizioù etre gwellaenn ha fallaenn. Gant mizioù o tremen edo tremenet ar c'hleñved, ha paret en doa adarre ar yec'hed gant an hañv o c'horiñ. N' oa ket bet an tomm ha yen evit e yaouankiz. D' ar falc'hadegoù ez aio adarre, hag e teuio gantañ ar reutañ tenn ; d' an eost e youc'ho war al leurioù-dornañ, hag e winto forc'hadoù plouz d' ar bern, ker sonn hag ar reutañ douger. Bagol eo da zegas avi d' un den yac'h.

Anvet eo bet, en oferenn-bred, da zougen banniel bras sant Tei, ha plijadur a ra dezhañ soñjal eo bet lakaet Mari Vazele da zougen ar Werc'hez. Diwar o fenn, o deus merc'hed Landremel kavet da abegiñ. Hervezo evelato, e kendereont o-daou, an eil ouzh egile.

Ur vaouez gozh avat, a gav sklaer ha gwall-gizidik daoulagad Herve Bogion.

Herve, stouet a-us d' an nev, a daole dour dreist e choug.

...Keit ha ma oa chomet war e wele, klañv ha klañvidik, e oa bet Mari aketus da zont da gerc'hat eus e geloù. Alies e teue d' an abardaez, hag e sikoure Anna Bogion da wriat pe da feriñ ar c'hoefoù, digarez da chom pelloc'h. Ur wech zoken, e oa bet en ti ur penn-devezh leun, hag he doa skoazellet da vugadiñ. Pa gemere he stamm, e veze azezet war ar skaoñ, harp ouzh e wele. Flour ha sioul e oa he mouezh pa c'houlenne digantañ pe naon pe sec'hed en doa, ha petra a c'hoantae, evel ma vije bet e c'hoar.

...Hag Herve a skuilhe dour war e benn, a vozadoù.

— 'M eus aon e plij deoc'h an dour, eme Anna, diwar dreuzoù an ti.

— Vad a ra ! emezañ.

Hag e kemeras an toailhon a-dre daouarn e c'hoar, en ur strilhañ e bennad blev.

Edo e vamm o vont d' ar vorc'h.

— Sec'hit mat ho plev, Herve. Blev gleb n' int ket yac'hus.

— Ba ! eme Herve en ur c'hoarzhin.

Hag ez eas d' en em wiskañ.

Kreskiñ a reas lammoù e galon yaouankaet ; klevet en doa e c'hoar, er porzh, o lavarout :

— Emaoc'h o vont, Mari ?

— Ya ; amañ eo aet an dud ?

— Mamm a zo aet, hag Herve a zo oc'h en em wiskañ. Poent eo hastout ; pelloc'h e vo ar son diwezhañ.

— Goloiñ a ra an oabl...

— Gant ma ne ray ket glav ?

— Glav ne vo ket gant an avel a c'hwezh war ar menez.

Herve, dre brenestr e gambr, a daolas ur sell er porzh. A-benn neuze avat, Mari Vazele a oa aet e-biou.

Ur vargedenn a guzhas an heol, hag a bourmenas he skeud, goustad, war borzh Pennavern. Ar yar gozh, gant he labousedigoù, a ziskrape e poultrenn ar skiber ; ar polezi, kludet war rod an drailherez-lann ha war dalioù an tumporelloù, o doa souchet o fenn dindan o eskell, hag, arneuet o gwad, a vorede, o c'hortoz ar glav.

Herve a stardas e c'houriz glas en-dro d' e zar-greiz, hag a wiskas e chupenn zu neudennet. He c'hoar a zegasas dezhañ e dog nevez, a roas tro d' ar vlevenn hag e tispilhennas ar voulouzenn uhel, stardet a-dreñv gant ur bloug aour.

— Kaer e viot, emezi.

Ya, edo adarre deut da waz. Mezheven en doa degaset dezhañ an nerzh diframmet digantañ e mezheven warlene. Par-eeun en em gave d' ar barre-kañ Lotead.

...Ne welas ket Mari Vazele o vont gant an hent, dirazañ. Mari, aon ganti emichañs degouezhout diwezhat er gousperoù, he doa astennet he c'ham-medoù.

E Landremel, e-tal an ostalirioù, ar wazed a vutune hag a zivize diwar-benn an amzer hag an ed.

— A ! salud, Herve, deut oc'h ! eme Jakez, mevel bras ar Runigoù.

— Ya ; pelloc'h e vo an taol diwezhañ...

Mouezh ar c'hleier a yeas war e gomzoù.

Dre ma tostaent ouzh an iliz, Jakez a lavare da Herve :

— Klevit !... deut oc'h da zen en-dro... N' hoc'h eus ket soñj ?... P' hor boa gonezet ar banniel diwar re Bleiben, da zeiz an tenn ? Tud reut e oamp. Bremañ, pa oc'h pare, paotred an tenn o deus plijadur. Hag ez omp en em glevet. Ar c'hleier, d' ar brosesion, a vo brallet gant paotred ar c'hlaz. Ne bigno den all en tour. Hiziv a vo devezh bras.

Herve a vousc'hoarzhas.

— Mat, emezañ, en em gavit holl, goude ar gousperoù, en ostaliri ar Saliou. Hiziv ar sonerien a ranko distreiñ mezv d'ar gêr... Ha brall d'ar c'hleier, ken na vrallo an tour !

Hag e tennas e dog war dreuzoù an iliz.

Anna Bogion a gare he breur gant karantez ur vamm. Evit ober plijadur dezhañ he doa kutuilhet bokedoù bravañ al liorzh da vleuniañ ar groaz hag aoter ar c'hroazhent. Karantez evit he breur savet a varv da vev. Karantez he ugent vloaz.

Ar baotred o doa plantet, neizheur, saprennoù yaouank en-dro d' ar groaz. Matezh an aotrou person, skoazellet gant dimezelled pinvidik ar vorc'h, a wiske korf ar groaz a giñvi, hag a spilhenne enni bleunioù roz, ker ruz ha gwad ar Salver. Stummet o doa war al leurenn, gant geotoù ar Werc'hez, ur

steredenn c'hlas-wenn, ha merc'hedigoù, gant brulu hag elestr, e ballenne an hent.

Ar c'hleier a sonas. Echu e oa ar vleuniadeg.

— Biskoazh n' eo bet ker fichet ar groaz, eme unan eus dimezelled pinvidik Landremel.

Merc'hed a lavaras, goude gouel ar Sakramant, en doa Herve Bogion taolet ur sell ouzh Mari Vazele, p' edont o tostaat ouzh an aspled evit mont da zegemer ar Werc'hez ha banniel bras sant Tei a dre daouarn ar c'hloc'her. Nemet n' eo ket bet gouezet hag e lavaras ur gerig dezhi, na merzet he doa stouet he daoulagad d' an douar.

Ar c'hleier, kaset taer en-dro gant paotred an tenn, a strew war ar barrez o galvadennoù drantañ. Nijal a ra o mouezh d' ar menez, a-dreuz rozioù ha gwarimier, diskenn a ra d' an draonienn dre girnier gwaskedet, heuliañ 'ra an hent bras, er c'hroazhent e kildro, hag e trid er gwezigoù ha war iliav an targosioù, hag en em sil er mengleuzioù, el liorzhoù, e leurioù tommheoliet ar c'hêriadennoù, ken habask d' ar sulvezhioù d' abardaez. Ar c'hleier a voud er foenneier touz, hag e kanont a-gor gant ar stivelloù ha gant skluz an Avon, evit distreiñ hag adpignat gant an avel d' an torgennoù, a-dreuz ar balanegoù ha dreist ar c'hleuzioù, kribennet a raden yaouank, evit mervel e menez Krulo, war gorre ar segal glas.

War blasenn Landremel e skedas ur barr-heol. Al lid-ambroug a oa deut er-maez. Ar bannieloù, seiz an tavañjerioù, voulouz ar c'horfennoù, ar c'hoefoù gwenn-kann, pluñv an del, ar Sakramant a daolas o lufr. Merc'hed ha gwazed a gane :

D' hor mamm santez Anna...

Mouezh ar varchigoded a skiltre dreist an holl mouezhioù. An aotrou kure a roe an ton ; e zivrec'h, savet d' an nec'h, a heje milginoù ledan e sourpiliz gwenn, evel eskell digoret.

Evel ar varchigoded, ar c'hleier ne oa ket berr o anal. O bazoulennoù a skoe ouzh an arem gant imor ha levenez. Er c'hirnier, mammoù o vont d' ar groaz, ur bugel war o brec'h, hag ur paotrig tri bloaz, o sunañ e viz meud, krog ouzh o zavañjer, a gerzhas buanoc'h.

— Dalc'h 'ta ! eme Jakez ar Runigoù, en ur sachañ war gordenn ar c'hloc'h bras.

Ur c'hwezenn gaer da baotred ar c'hleier. Paotred ar c'hloc'h bras a gane :

— Binbaon d' al laez !

Paotred ar c'hloc'h bihan a ziskane :

— Binbaon d' an traoñ !

Hag holl :

— Sa...a...ach... 'ta !

Brall d' ar c'hleier ! Ar sonerien hiziv a ranko mont mezv d' ar gêr.

— Brall dezho ! Oc'ho !

Biskoazh n' en doa krozet kement tour nevez Landremel, ha biskoazh n' en doa gwelet en e solier kement a yaouankizoù bagol.

Lorañsig, niz da Jakez ar Runigoù, a rae ivez « binbaon ! oc'ho ! » en ur bignat d' an tour. En em laeret en doa diouzh al lid-ambroug o vont dre an nor dal, hep gouzout dare d' an aotrou kure. Astenn a reas e fri dre an nor damzigor, hag e sellas gant daoulagad bev.

— Amañ ! Lorañsig.

Lorañsig a lammas war ar plancheiz, hag en em ıstribilhas ouzh kordenn ar c'hloc'h bihan. Ar soner a lezas ar gordenn da vont, ha setu Lorañsig sachet d' al laez. Al lakepod, paket genaouek, a ziskrogas trumm hag a gouezhas war e benn adreñv. Ar sonerien a zirollas da c'hoarzhin.

— Binbaon d' al laez ! binbaon d' an traoñ !

— Emañ ar vicher o sankañ don, eme unan.

Aet e oa al lid-ambroug a ziwar weled. Ar c'hleier a davas. Ne gleved mui diouzh an tour nemet mouezh ar varchigoded.

E hanter hent, e-tal park melchon ar Joleg, banniel bras sant Tei a chomas a-sav. Herve Bogion he degemere digant Renan Kerhoaz, an douger kentañ.

...Biskoazh ne oa bet banniel bras sant Tei douget ken uhel war hent bras Landremel.

Ur vaouez gozh, ur baourez, penndaoulinet e-kichen ur gloued, a reas sin ar groaz pa dremenas Herve. Marteze e oa degouezhet dezhi, er goañv tremenet, astenn he dorn ha goulenn un tamm bara e toull dor ar Bogion, hag he doa, goude he aluzen, lavaret ur bater hag un ave evit tud an ti. Hag Herve a oa deut yac'h en-dro.

— N' eo ket re bonner, Herve ? a c'houlennas Ronan Kerhoaz.

— Ponner, emaon-me, a respontas Herve.

Ma oa ponner ar banniel, eñ a oa kreñv.

Eo, skuizh ez eas a-raok m' en devoe graet dek metrad zoken. Ur pistig a santas en e gostez. Barradoù avel a skoe a gaouadoù war ar seiz ledan, ma ranke Herve chom a-sav bep ar mare, reutaat e

izili, ha treiñ ar banniel war e gant evit mont a-skoaz gant an avel.

An aotrou person a selle gant nec'h ouzh sant Tei hag ouzh an oabl, bep un eil tro. N'oa ket avat gant aon ouzh ar glav ; keuz ennañ da vezañ anvet Herve da zougen ar banniel ne lavaran ket. Anna Bogion he doa anken ivez, ha bep barr-avel a skoe war he c'halon.

— Gwall avel ez eus, eme Renan Kerhoaz, evit divankañ e gomzoù kentañ.

— E c'hell c'hwezhañ, a respontas Herve, gant ur genou prennet.

Ha banniel bras sant Tei a yae gant an hent, sonnoc'h eget an holl vannieloù all. A-dreñv, Mari Vazele, o tougen ar Werc'hez, a oa he daoulagad o parañ warnañ.

Al lid-ambroug a dostae goustad.

Ave, maris Stella...

Andorennet e oa bremañ an hent ouzh ar c'haouadoù avel gant ar c'hleuzioù uhel hag ar c'hreskoù derv nevez. Herve a oa mall gantañ degouezhout ha harpañ fust ar banniel ouzh mein an hent. Ar mammoù, war o daoulin dirak ar groaz, a ziskabellas o bugaligoù.

— Peoc'h ! bugale. An Aotrou Doue !

Neuze avel ar menez, war e api er parkeier, a lammas er c'hroaz-hent, a hejas an tavañjeroù seiz, a skoas ouzh ar brozhioù ponner, a ziframmas ar bannieligoù koton gwenn a dre daouarn merc'hedigoù ar skol, a vrallas an del, a sarac'has er gwez, a razailhas, fuloret, a ankelc'hias ar bannieloù, ha, p' edo ar Sakramant, meulet ra vezo, o tegouezhout er groaz, a stlapas d' an traoñ, war vein an hent, banniel bras sant Tei.

P' en devoe ar beleg graet sin ar groaz a-us d' an dud penndaoulinet war an hent, e loc'has adarre al lid-ambroug war-du Landremel. Ar merc'hed, bodet a-dreñv ar wazed, a gilas d' al lezoù evit reiñ frankiz, o c'hortoz o zro. Ar groaz wenn a dremenas, ha goude ar groaz aour, banniel ar Galon Sakr, banniel an Itron-Varia, banniel bras sant Tei, ar Werc'hez, Santez Anna, ar Sakramant, meulet ra vezo, ar barrezianiz.

Renan Kerhoaz a zouge banniel sant Tei.

An avel a grogas adarre da c'hoari e benn fall dreist ar c'hleuzioù izel ha dizolo. An aotrou person avat, a gerzhe dianken.

— Herve, eme Renan, arabat mont ken buan.

Herve a glaskas ingalañ e gammedoù ha kerzhout gorrekoc'h, hag e oa atav e gerzhed dizingal. Mall en doa tremen e-biou d' ar merc'hed ha bezañ erru en iliz. Glas e oa e liv. En aner e klaske gwiskañ un dremm dizeblant ; edo krizet ha roufennet e dal. Ne sellas nag a-zehou nag a-gleiz, e-doug ma tremene e-biou d' ar barrezianiz. N' ouie ket petra ober gant e zaouarn, ha keuz en doa da vezañ lezet e dog en iliz. Hep gouzout dare dezhañ e valce adarre buanoc'h.

En tour ar sonerien a gane :

— Sa...a...ach... 'ta ! O...c'ho !

— Binbaon d' an traoñ !

— Binbaon d' an laez !

— Oc'ho !

Lorañsig, puchet ouzh aspled ar solier, a selle ouzh ar brosesion o tremen dre an nor dal, hag a doc'helle en-dra ma c'helle, evit bezañ gwelet gant paotred ar skol.

Pa voe echu ar gousperoù, matezh an aotrou person ha dimezelled pinvidik Landremel, deut da zivleuniañ ar groaz, a lodas ar bokedoù etre ar vugaligoù. Tiez, war ar maez, ne vezont bleuniet nemet ur wech ar bloaz da heul gouel ar Sakramant, hag e vez ar bleunioù miret betek gweñviñ, ha miret delioù roz etre pajennoù al levrioù oferenn. Bleunioù ar groaz o deus ur frond santel dreist da frond an holl vleunioù all.

Herve a zistroe d' ar gêr. Ur pennad dirazañ ez ae Mari Vazele gant ur vignonez ha gant Ronan Kerhoaz. Anna he doa lavaret da Herve chom d' he gortoz ; respontet en doa e kave gwelloc'h mont d' ar gêr, diouzhtu. Ken dezhañ bezañ sentet ouzh e c'hoar !

A-raok kuitaat Landremel en doa tremenet dre ostaliri ar Saliou, hag en doa gourc'hemennet da Ber reiñ d' ar sonerien ar pep gwellañ a oa en e gav, ha kement ha ma karent.

Er c'hroazhent, paotredigoù a en em dage a-zivout ar bokedoù taolet dezho diwar an aoter gant an dimezelled.

— Me ! me ! ur boked din !

— O roit unan din ivez !

— Amañ !

— Piv n' en deus ket bet ? a c'houlennas, en ur c'hoarzhin, unan eus an dimezelled.

An holl vugaligoù a hopas :

— Me !

— Maivon, en tu-mañ n' eus ket bet stlapet !

Maivon a vannas bokedoù diouzh o zu.

En ur dremen, Renan Kerhoaz a bakas ur rozenn hag he c'hinnigas da Vari Vazele.

Ar sonerien a zeuas d' an ostaliri.

— Hiziv, eme Ber Saliou, an ostiz, ez eus bet ton bras gant ar c'hleier.

— N' oc'h ket aet bouzar, Per ?

— Feiz ! bet darbet din.

— Ha bet darbet d' ar c'hloc'h bras kouezhañ en traoñ a dammoù !

— A 'ta ! paotred, petra 'vo evet ?

— Gortozomp, eme Tin Ar Gouerou. N' eo ket degouezhet Herve.

— Herve ne zeuio ket, eme Ber Saliou. Tremenet eo dre an ti, ha lavaret en deus din diskargañ deoc'h, diouzh ho c'hoant. Aet eo d' ar gêr, war-eeun.

Tin Ar Gouerou a hejas e benn.

— D' ar gêr ! Gwir, n' en em gav ket c'hoazh gwall yac'h. Er groaz, bremaik...

Mari Bogion a zeuas en ti da brenañ holen. Ne reas nemet mont ha dont.

— ...Ar reutañ den a oa e Pleiben, da zeiz an tenn, a lavaras Tin.

— Ba ! evelse emañ ar bed, eme Jakez ar Runigoù. Un den o sevel diwar gleñved n' en do morse nerzh un den yac'h. Evomp atav, ha yec'hed dezhañ !

— Petra a gemero pep hini ? a c'houlennas an ostiz.

— Ar gwellañ eo lakaat dimp eizh gwerenn hag un hanter boutailhad rom.

— Nann, dek kwerenn, Per ; unan evidoc'h hag unan all evit Lorañsig. Gounezet en deus ul lipa-denn. Bremaik, en ur glask pignat d' ar c'hleier, ez eo kouezhet war e reor, ken en deus graet bek en ur gouezhañ.

Lorañsig a c'hoarzhas dre zindan.

— Alo ! eme mevel bras ar Runigoù, ar sonerien hiziv, a ranko mont mezv d' ar gêr.

Tin Ar Gouerou a dufas, war daroù al leurdi, e zaou wennegad butun sunet.

Anna, o tegouezhout er gêr, a welas war skaoñ ar gwele, hanter bleget, dilhad mezer he breur, ha, war an daol, an tog nevez gant e voulouzenn uhel hag ar bloug aour plaen.

Didrouz e oa porzh Pennavern. Er skiber hag el liorzhoù, e sarac'he an avel ; ar gwez evlec'h a vrañsigelle o skourroù uhel, melenet gant ar c'huzh-heol.

War-dro serr-noz, e tistroas Herve d' ar gêr.

— Oc'h ober un droad oc'h bet ? a c'houlennas he c'hoar digantañ.

— Ya ! Ar Mokaer en do ed brav, ar bloaz-mañ.

Herve a azezas ouzh taol.

Klevet e voe un den o vont e-biou en ur ganañ.

Tin ar Gouerou, mezv, war hent ar gêr.

— Skuizh oc'h, Herve ? eme Anna.

— A ! oah !

Mouezh Tin ar Gouerou a chomas berr e-kreiz un diskan.

. . . . . .

— Anna, bleunioù ez eus en ti ?

— N' eus ket, Herve ; perak ?

— A ! Me grede din e kleven en ti c'hwez vat bokedoù ar groaz.

Anna a sellas outañ.

— Gouelañ 'rit ? emezi.

Hag, evit ar wech kentañ en he buhez, Anna Bogion a bokas d' he breur.

AR RUN-HEOL

Brumenn wenn ar beure a deuze e goueled an draonienn gant heol mezheven o c'horiñ.

Rivanon, o pignat gant diribin an dorgenn, goustad, evel gwall sammet, a chomas harpet e hanter hent. Teurel a reas ur sell a-dreñv e gein, hag e welas e oa kaer an draonienn gant ar glizh war ar c'hlazenn hag an heol o parañ enni penn-da-benn. Alanat a reas, evel huanadiñ, hag, e-kreiz-holl, en em gavas skuizh. Hogen ne oa ket skuizh e gorf. E galon avat, ne lavaran ket.

Didrouz e oa an draonienn ha ne fiñve enni nemet lufr an heol war ar c'hlazenn c'hleb.

Rivanon a sellas en-dro dezhañ ha ne welas hentkarr e nep lec'h. Hogen ne glaskas ket gouzout ha dont a rae kouerien da zastum eno ar geot hir. Ne soñjas nemet en un dra : an draonienn a oa gwerc'h ha dizarempred.

Arvestiñ an draonienn didrouz ha dizarempred a oa dudi da galon Rivanon. Merzout a reas e oa ar c'hlazenn, e-kreiz an draonienn, drusoc'h eget er gwrimennoù. Eno, e brizheol ar geot hir hag an elestr, e piltrote moarvat ur wazhig, hag he dour, en ur ziskenn, a c'hoarzhe en he lammoùigoù d' ar gleskeri o tihun e freskadurezh ar prad.

C'hoant a zeuas da Rivanon diskenn betek goue-

led an draonienn evit selaou mouskan ar wazhig en he lammoùigoù ha sellout ouzh ar balafenned hag an nadozioù-aer o c'hoari er bleunioù o tigeriñ.

Treiñ a reas kein d' an draonienn hag e kendalc'has da dostaat, goustad, ouzh laez uhelañ an dorgenn. Evit arvestiñ an draonienn gwelloc'h, gant ar glizh war ar c'hlazenn ha mousc'hoarzh an heol o parañ enni penn-da-benn.

Tost d' al lein ec'h azezas. C'hoant a savas dezhañ rannañ ur gomz gant unan bennak. En-dro dezhañ ne welas den ebet. Ar golveni, ar boc'hruziged hag ar sidaned a razailhe e strouezh ar c'hleuzioù hag er brouskoad. E-harz e dreid, ar raden tener, nevez savet diouzh an douar skañv, a reutae da wrez an deiz o dantelezhioù kildroet, hag ar gwenan aketus a dremene e-biou dezhañ gant ur sardon skiltr.

Rivanon a selle... Ne wele ha ne gleve. Chom a reas lent e spered en e brederioù, morzet ma oa ennañ e-unan e holl c'hoantoù gourel.

Liver e oa dre vicher, ha brudet e anv e meur a vro. Steuet en doa poltredoù priñsezed ha rouanezed, hag eus ar broioù estren e teue dezhañ ar vrasañ meuleudi. E boltredoù a oa dreist, a bell, da re an arzourien vrudetañ, kement a wirionez ha kement a vuhez virvidik a lakae enno. Hogen, na brud na meuleudi ne gavas degemer e kalon an arzour. Livet en doa, e gwirionez, poltredoù priñsezed en o c'hened ha rouanezed en o gloar... O sellout outo, avat, goude ma oant peurechu, Rivanon en em gave doaniet, rak e daoulagad ar priñsezed e luc'he atav pe ar vrasoni pe an hudurniezh pe an techoù all.

Ne gavas morse poltred disi e-touez e oberoù. Hag eñ en doa klasket atav livañ ar wirionez kaer, ar gened kenedus hag ar c'hlanded c'hlann...

Neuze, digalonakaet, e kuitaas ar gêrbenn. Dont a reas da gornog e yaouankiz, da gestañ ha da gavout marteze, war ar maez, er glaster hag en heol, un disterañ eus ar vuhez c'hlan en doa klasket betek-hen, e lec'h all, en aner.

Rivanon a arveste an draonienn heoliet. Gant gwrez an deiz e save diouti frondoù ar geot hag ar bleunioù, hag e pep tu e vouskane ar sev nevez a-us d'an douar o strujañ. Saouzanet e chomas, hag al levenez a waskas e galon a oa burzhud hag estrenvan.

An heol a oa uhel ha kreisteiz tremenet. Rivanon a oa azezet bepred en hevelep lec'h.

Bolc'het-mat e oa an abardaez ha skeud ar gwez, en tu all d'an draonienn, a voukae en amc'houlou. Sevel a reas hag e kendalc'has da vont war-raok, en arvar, e c'hwez vat ar maezioù didrouz.

En em gavout a reas gant ur c'houer o tont eus ar brouskoad gant ur gazeliad aozilh.

— Emaoc'h o pourmen, aotrou ?

Ar ger aotrou ne blijas ket da Rivanon. N'en doa mui, e feson, dremm un den eus e vro ?

— O pourmen emaon.

— Ar c'haerañ mare eus ar bloaz hag eus an deiz evit an hini en deus amzer d'ober baleadennoù war ar maez. Me a zo bet o troc'hañ aozilh er brouskoad, aze, rak ar paneroù nevez a zeu da vezañ, goude ur bloavezh labour, paneroù kozh ha didalvez.

— Klevit, va eontr, daoust hag ez eus un hent da vont betek an draonienn ?

— Feiz, n' eus hini ebet, va den, Ar foenneg dourennek-se ne ziwan enni nemet broenn hag elestr, hag he geot ne dalvez nag an troc'h, nag an doug. A viskoazh eo bet dizarempred.

Ar respont-se a reas plijadur da Rivanon. Sellout a reas outi ur wech c'hoazh a-raok ober hent gant an den.

Goude ur pennadig bale a-dreuz ar parkeier, e welas Rivanon war laez an dorgenn un ti gwaskedet el liorzhoù. Diouzh ar siminal, kuzhet a-dreñv ar gwez avaloù, e save ur vogedenn, o pignat evel ur seizhenn c'hlas war aour ar c'huzh-heol.

— Da bell ez it ? a c'houlennas ar c'houer.

— D' an Ilvern ez an, ha, 'm eus aon, en em gavan dihentet.

— Hent hir hoc'h eus d' ober c'hoazh. Ma karit, me 'gaso ar mevel bihan d' hoc'h ambrougañ. Setu emaomp degouezhet. Deuit betek an ti hag e tañvaot sistr ar vro.

Rivanon a heulias an den. A-dreuz ar bodennoù kelvez, an heol a sile e sklerijenn velen e skoaselloù an hent ha war man ar riblenn. El liorzh, ar c'hegined a ragache en avalenned, hag ar mouilc'hi kludet e kelenn ar c'hleuzioù, a c'hwitelle diehan en abardaez blot.

E oant tost ouzh an ti pa zilammas ur plac'h yaouank eus al liorzh. He fennad-blev kazugel a oa paket e div vailhadenn war he divskoaz, hag ul lien gwenn a gelc'hie he zal, evel ur gurunenn. Treuziñ a reas an hent en ur redadenn, evel en ur dec'hout en he spont. Hervez ur gweled, e oa dremmet-kaer, hag he c'horf, stardet en he c'houc'heledenn, a oa ivez direbech.

Ne gredas ket Rivanon goulenn un disterañ diwar he fouez.

— Deuit tre, eme an den.

Rivanon a yeas en ti. Ar plac'h yaouank, he fennad-blev kazugel paket e div vailhadenn hag ul lien gwenn en-dro d' he zal, a oa azezet e-tal an oaled hag a domme he zreid ouzh an tan.

— Mari, ha deut eo ar mevel bihan eus ar c'hovel ?

— Ne gredan ket, a respontas ar wreg stouet he fenn a-us d' he filligoù.

— Ne zaleo ket, emichañs. Pa vo deut en-dro, c'hwi a gaso anezhañ da ziskouez hent an Ilvern d' an aotrou-mañ.

Mari a savas he fenn hag a saludas an den.

— Azezit, aotrou, emezi, hag en ur c'hortoz, e tebrot marteze ur grampouezhenn, gant ma kavit mat ar c'hrampouezh aozet war ar maez ?

— Ar c'hrampouezh aozet war ar maez a zo ar re wellañ, moereb.

— N' eus nemet sistr, eme an ozhac'h, ha kalet eo moarvat da staon an hini n' eo ket boazet outañ. Gant ma tiskenno...

Ma tiskenne ?... Ne grede ket an arzour anzav e oa hep tamm abaoe ar beure, chomet ma oa da c'henaouegiñ war an dorgenn... Debriñ a reas a youl vat ar grampouezhenn amanennet servijet dezhañ war ur plad, hag ar sistr a floure en ur ziskenn.

— Gwelout a ran, emezañ, n' eo ket kollet holl c'hizioù mat ar vro, hag e kaver c'hoazh maouezed dispar da vezañ an toaz.

An ozhac'h a azezas ivez ouzh taol dirazañ evit debriñ ur grampouezhenn a-raok mont da voueta e loened.

— O ! emezañ en ur respont, ne vez ket graet mui, en amzer hiziv, kalz krampouezh war ar maez,

hag amañ, evel e lec'h all, ez eo kollet ar c'hiz. Nemet evit ar verc'h an hini eo...

Evit ar verc'h azezet e-tal an tan...

Rivanon a droas e selloù ouzh he zu. Kerkent avat, ar plac'h yaouank he daoulagad paret warnañ abaoe ma oa deut en ti, a zistroas he fenn hag a sellas ouzh ar flammoù a c'hoarie dindan ar pilligoù etre ar skiriennoù kistin o strakal.

Alvaonet e chomas... Gwelet en doa er c'hêrioù bras merc'hed kaer, merc'hed kenedus ; biskoazh avat ne gavas par da gened ar bennhêrez. Ne oa ket evit distagañ he daoulagad diwarni, ma voe ret da vestrez an ti lavarout dezhañ : sachit war ar c'hrampouezh ; ha d' an ozhac'h : ne ziskenn ket ar sistr ?

Rivanon a oa aet kuit e naon. Ar verc'h ne rae ivez nemet pismigañ gant he bizied gwenn ar grampouezhenn ledet dezhi war he barlenn.

— Levenez ne zebro ket adarre, eme ar vamm en ur huanadiñ. Petra 'vo aozet dezhi 'benn ar fin ? Netra ne blij dezhi, ha koulskoude e vez graet bepred diouzh he c'hoant. En abardaez-mañ he deus c'hoantaet krampouezh amanennet, ha, pa o gwel, e kav re un tañva. Bemdez e vez gwasket he c'halon.

Merzout a reas Rivanon e klaske ar bennhêrez sellout outañ hep gouzout dare dezhañ, evel ma vije lent ha mezhus.

An heol o tiskenn a baras dre ar prenestr hag a sklerijennas he dremm. Sellout a reas hi ouzh an heol a glouare he zal morlivet, hag e voe darbet d' ur mousc'hoarzh skediñ en he daoulagad glas ha leun a hiraezh.

Ar vestrez a oa o tont gant ur grampouezhenn all.

— Bennozh Doue, moereb. O tont eus debriñ e oan.

Hag e chomas dilavar. Goude ur pennad :

— Karout a rafen gouzout anv ar gêr-mañ.

— Ar Run-Heol a vez graet anezhi, aotrou.

— An anv kaer, hag e tere kement ouzh anv ho merc'h.

Ar vamm a sachas herr war hec'h alan.

Hag an tad :

— Levenez a zo bouzar ha mut.

Ar vamm a gendalc'has :

— Ur wall blanedenn kouezhet warni d' he femp bloaz. Ur blanedenn griz penn-da-benn, siwazh ! Rak bremañ, d' he zriwec'h bloaz, emañ taget gant ur c'hleñved langiz.

Levenez, ul lien leizh war he zal morlivet ha lufr an heol war he blev kazugel, ne oa mui ar bennhêrez a domme he gwad divi ouzh tan oaled he zi... Rivanon a wele dirazañ, disi, skeudenn ar gened ganet en e huñvreoù.

Ur c'hwitelladenn drant a dregernas er porzh.

— Ar moñsig o tont eus ar c'hovel.

Mestr an ti a savas eus taol. Rivanon a savas ivez da heul. Kimiadiñ a reas diouzh ar vestrez, hag edo o vont da lavarout kenavo d' ar verc'h pa zeuas soñj dezhañ e oa ar bennhêrez bouzar ha mut.

Levenez a serras he malvennoù war he daoulagad kaer. Ar malvennoù, avat, a zigoras adarre pa gerzhe Rivanon dirak prenestr an ti. Ar bennhêrez a droas he fenn. Hogen, ne welas den er porzh, en amc'houloù, gant mibien he daoulagad o tourenniñ. Merzout a reas evelato war he barlenn skeud an arzour o tremen...

Ar gouerien a oa diskennet Rivanon en o zi a lavaras ne vije ket chomet mui gwall bell an arzour en o bro. Trist e oa deut da vezañ, hervezo, ha ne

gare mui an darempred. Pe oa trist pe laouen e galon, Rivanon ne ouie ket mat a-walc'h e-unan. En e valeadennoù pemdeziek, a-dreuz ar parkeier, e kave atav an tu da bignat war ur grec'hienn bennak evit gwelout, war an dorgenn all, ur siminal o vogediñ el liorzhoù glas.

Ar Run-Heol... Levenez...

— Poltred ar Gened.

Hag un abardaez, en ur zistreiñ d' an Ilvern d' an eur ma tave al laboused er girzhier, Rivanon a voe souezhet o selaou lammoù e galon : karout a rae ar plac'h yaouank bouzar ha mut, Levenez ar Run-Heol.

Diskenn a reas dre ar wenodenn, laouen hag ankeniet, e c'hwez vat ar serr-noz o tostaat.

Ar c'hloc'h a dintas e tour an iliz-parrez. An añjeluz o seniñ, a soñjas an arzour. Pa zilamme, avat, dreist ar c'hleuz en hent bras, e klevas div vaouez o komz etrezo, hag unan a lavare :

— An Aotrou Doue en deus roet dezhi ar parlant hag ar c'hlevoud.

Rivanon a voe ret dezhañ azezañ ouzh ar c'hleuz.

Ya, gwir o doa lavaret ar gouerien pa anzavent ne vije ket chomet mui gwall bell Rivanon en o bro.

Antronoz vintin, an arzour a oa aet kuit. Ne c'hellas ket padout hiroc'h en Ilvern, gant ar c'hloc'h o tintal e kañv, en draonienn. D' ar gêrbenn e tistroas, mantret ha gloazet.

Ne c'hello biken livañ poltred ar Gened.

E vignoned ouzh e welout a voe laouen-bras.

Rivanon avat, ne oa en galon nemet melkoni hag hirnez.

Devezhioù a dremenas hag an arzourien a glaskas gouzout petra oa deut adarre o mignon da vezañ. Ne veze gwelet e nep lec'h, nag en ostalerioù war an deiz, nag, en noz, er c'hoarioù pe er festoù darempredet.

Rivanon en doa prennet dor e di, hag e laboure hep astal ; ha pa zeue unan bennak da c'houlenn digor, ne veze respont ebet.

Ar vuhez a darzhas war al lien e daoulagad hiraezhus gwerc'hez ar Run-Heol.

Ne ziskouezas Rivanon ar poltred-se da zen, na zoken d' e vrasañ mignoned. Bemdez avat, e selle outañ, pe gwelloc'h, e selle outi, rak e gwirionez e oa Levenez hec'h-unan adsavet d' ar vuhez.

Adalek neuze e teuas Rivanon da vezañ laouen. Pa c'houlenne, avat, e vignoned digantañ perak ne live mui e tarzhe ur mousc'hoarzh trist war e vuzelloù ha ne responte ket.

ANNA TREGIDI

Al laboused a oa aet d' o c'hlud er rozioù, hag an eskell-kroc'hen a gammigelle el liorzhoù o teñvalaat. An avel c'hoañv a c'hwezhe en draonienn skarnilet. Kildreiñ a rae en ur voudal e kevioù an mengleuzioù dilabour, hag, ur wech an amzer, e trouze du-mañ du-hont, e-tal an toulloù, atredoù o tisac'hañ.

Eus an draonienn, an avel a bigne a gaouadoù dre an hent don betek Kerunkun, hag a groze er gwez ivin a waskede war an dorgenn ti Berc'hed Tregidi.

Berc'hed, azezet e-tal an oaled, a oa o tebriñ he c'hoan. Kavout a rae divlaz an avaloù-douar poazhet en dour, hag, etre daou vegad, ec'h astenne 'us d' an tan o vervel he daouarn pistiget gant ar gozhni, ha kroget enno ar gurud. Gant ur skirienn e pismige an tan el ludu, ha gant elfennoù o sevel e lugerne war ur biz gwalenn arc'hant an intañvez.

Berc'hed Tregidi a baskas an aval-douar diwezhañ d' he c'hazh louet, a oa o rodal hag o viaoual en he c'hichen, hag a leunias a zour ar gastolodenn gramennet. Ne oa ket en imor da adc'hwezhañ an tan na da skaotañ, en noz-se. Sellout a rae ouzh un etev-tan o vervel hag oc'h adkregiñ tro-ha-tro gant ar c'haouadoù avel o tiskenn dre ar siminal, hag e selaoue. Hogen, ne selaoue ket an avel o yudal er gwez ivin pe o roc'hal er siminal, hag ingal oa dezhi

gwelout an tan o vervel goustad war an oaled. N' edo ket he soñj e Kerunkun ; en he merc'h Anna ne lavaran ket.

Yaouankizoù o doa c'hoarzhet er-maez. Berc'hed a roas buan un taol skub d' an oaled hag a savas.

— Deuit tre ! emezi, pa glevas e voe skoet war werenn ar prenestr.

An nor a droas gant storlok war he mudurun goad. Ur paotrig hag ur plac'h yaouank a zeuas e-barzh an ti.

— Noz vat, moereb ! emezo, laouen.

— Noz vat ! Ne oan ket ouzh ho kortoz henozh, gant ur seurt amzer fall.

— O, moereb, eme an nizez, yac'h omp dre c'hras Doue, hag an amzer fall ne ra ket aon dimp. Ken buan avat, ne vijemp ket deut, pe gentoc'h, n' hor bije ket gallet dont. Uheloc'hik, du-se, e red an dour en hent evel ur stêr. Ret eo bet dimp dont a-dreuz prad ar stivell, hag eno Jobig a zo bet darbet dezhañ bezañ sebeliet el lagenn.

Jobig a c'hoarzhas.

— Betek va c'hof-kar, moereb, on aet e-kreiz ar flibouz.

— Paour-kaezh Jobig ! Diwall da gouezhañ klañv en ur bakañ yenijenn gant an amzer galet-se.

— Eürusamant Jobig a zo kalet ivez ouzh ar c'hleñved, eme e c'hoar. Nemet furoc'h e vefe dezhañ, memes tra, diwiskañ e loeroù ha tommañ e dreid ouzh an tan.

— Un tan dister, va bugaligoù. Me a zo o vont da adc'hwezhañ anezhañ ha d'ober un tantad gant treujennoù lann.

— Ne dalvez ket ar boan, moereb. Jobig a dommo brav-tre e dreid hag a sec'ho e loeroù ouzh mein klouar an oaled. Gouzout a rit, Jobig n'eo ket kizidik.

— Gwell a se !... gwell a se !... ha chañs dezhañ da chom atav yac'h... Kemend-all a dud klañv a zo war an douar !

— D' an nebeutañ, moereb, c'hwi n' oc'h ket gwall-glañv hag ho pistigoù hag ho remm a dremeno pa dremeno ar goañv.

— Emichañs e tremenint pa zeuio an amzer gaer ? Nemet Anna an hini eo a zo kouezhet klañv !...

— A !

— Ya, Anna a zo klañv, ha marteze gwall-glañv. Ul lizher am eus bet, daou zevezh zo, digant ur vignonez dezhi evit degas din ar c'heloù. C'hoant am boa skrivañ da Anna diouzhtu ha lavarout dezhi dont d' ar gêr, nemet, dalc'het gant ar remm, ne oan ket evit mont d' ho kavout da Bennavern. Eürusamant, en abardaez-mañ on diskennet betek ar vengleuz vras hag on degouezhet gant ho mamm a oa eno o kannañ. Lavarout a ris dezhi em boa ezhomm skrivañ ul lizher. Diaes avat e kaven reiñ da c'houzout d' ar c'hannerezed all da biv ha da belec'h.

— Anna an hini a zo klañv !... a lavaras an nizez.

— Siwazh !

— Anna, va brasañ kamaladez !

— O ! ya, Anna a oa ur verc'h vat ! Hag he doa ur galon ken tener !

— Gwall-glañv eo, moereb ?

— Ne oar ket unan. Ne oa ket displeget war al lizher. Aon am eus evelato... Kemend-all a gleñvedoù a zo en amzer hiziv er c'hêrioù bras ! Hag hi aet eus ar gêr, un nebeut bloavezhioù zo, ken yac'h ha ken livrin !

E-pad m' edo e c'hoar o skrivañ al lizher, Jobig a domme e dreid hag a floure gant palv e zorn blevenn ar c'hazh louet moredet war an oaled klouar.

— Petra vo lakaet dezhi, moereb ?

— Va merc'hig, c'hwi oar kenkoulz ha me. Livirit dezhi dont d' ar gêr diouzhtu... Petra vo lakaet dezhi c'hoazh, peogwir en em gavo dizale en-dro ?... Eo, un dra ouzhpenn. C'hwi oar moarvat pegement e koust an tren ?...

Hep gortoz ar respont an intañvez a savas eus taol en ur gammañ hag en ur glemm gant ar remm, hag a zigoras hec'h armel. Lakaat a reas un nebeut bilhedoù el lizher.

— Emichañs ne gousto ket muioc'h, emezi war he fouez.

Skrivet e oa al lizher. Ar plac'h yaouank hag he breurig o doa kemeret en-dro hent Pennavern. An noz a oa teñval hag en hent don a ziskenn betek ar mengleuzioù ne wele ket unan ur berad. Ne c'hoarzhent mui evel p' edont o tont da Gerunkun. Nizez Verc'hed a oa bet doaniet gant ar c'heloù fall. Kerzhout a rae, aonik ha dilavar, he dorn krog e dorn he breur. D' an disterañ trouz tost dezhi, en hent pe war ar c'hleuz gant ar boutadoù avel, e rae ul lamm he c'halon hag e krene evel ma kleve sinadoù... En draonienn, ur sklerijennig a zaskrene war dour morlivet ar vengleuz vras gant al loar o parañ etre div goumoulenn. Ur vilzig a nijas diouzh an halegoù gant ur c'hwitelladenn skiltr, hag a bignas er c'hoad. He skeud a dremenas war an dour sklerijennet.

— Greomp tro ! a lavaras ar c'hoar.

Ha kentoc'h eget tremen e-biou d' ar vengleuz vras evit kemer ar wenodenn e prad ar stivell, e kavas gwelloc'h ober un dro bell dre waremmeier Penn-an-Aod.

Berc'hed Tregidi a oa azezet dirak hec'h oaled. Serret e oa he daoulagad ha kroaziet he daouarn war he barlenn. He muzelloù a fiñve. Abaoe ur sizhun ne c'helle mui Berc'hed penndaoulinañ evit he fedennoù noz.

Devezhioù goude, e tegouezhas Anna Tregidi er gêr. Gwall-livet e oa, ha kastizet ma oa un druez he gwelout, hag ur paz divalav he c'hrigne hep ehan, ma rae droug he c'hlevout.

— 'M eus aon oc'h gwall-glañv, a lavaras dezhi he mamm. Penaos n' hoc'h eus ket soñjet dont abretoc'h d' ar gêr ?

— N' on ket klañv, a responte Anna, nemet skuizh marteze.

— N' oc'h ket klañv ? Siwazh ! N' it ket da lavarout an dra-se, va merc'hig paour ! Kollet eo ho liv hag ho korf a zo aet da relegenn ! Hag ouzhpenn ne rit nemet pasaat.

— Ar paz a dremeno, mamm.

— N' em eus ket fiziañs.

— Pa lavaran deoc'h n' on ket klañv ha ne santan droug ebet.

— Sur oc'h dalc'het en un tu bennak en ho korf.

— Asa, mamm.

Berc'hed Tregidi, dirak imor fall he merc'h pa veze komzet dezhi eus kleñvedoù, a dave hag a waske war he glac'har.

Devezhioù, sizhunvezhioù a dremenas... Anna a yae bemdez war semplaat.

Ar vamm a alie he merc'h.

— Ret e vefe mont da welout ar medisin, Anna.

— Bet on ouzh e welout e Pariz.

— Ha petra en deus lavaret deoc'h ?

— Lavaret en deus din ne oan ket klañv, nemet skuizh ha dinerzhet, hag em boa ezhomm repoziñ.

— Hennezh n' oa ket neuze ur medisin mat.

— Hennezh, mamm, a zo ur medisin bras.

— Ar vedisined vras, va merc'h, ne sellont ket spis ouzh kleñvedoù ar re baour.

— Kement-se, mamm, pa lavaran deoc'h n' on ket klañv, hag ar medisin...

Anna e chomas berr war he c'homzoù gant ar paz o washaat.

Ar goañv a oa tremenet hag an nevez-amzer a vleunias el liorzhoù en-dro da Gerunkun. Yec'hed ar verc'h ne wellae ket.

Anna Tregidi ne oa ket evit labourat na zoken skoazellañ he mamm war-dro an ti. Un deiz, p' oa aet da walc'hiñ er vengleuz vras, e-kreiz ledañ he dilhad kannet, e voe savet ar gwad en he fenn hag e kouezhas war ar c'hlazenn, semplet.

Hogen ne blije ket dezhi chom en ti penn-ouzh-penn gant he mamm. Ober a rae baleadennoù el liorzhoù. Buan avat en em gave skuizh, hag ec'h azeze en ur c'horn bennak war al leton e diavaez an holl zarempredoù. Berc'hed, o treuziñ al liorzh, a zegouezhas dezhi, un deiz, gwelout anezhi o ouelañ.

Anna a chomas war he gwele.

Ur voereb deut d' he gwelout a lavaras da Verc'hed :

— Pec'hed eo chom hep mont da glask ar medisin.

Berc'hed Tregidi a santas neuze ur samm war he c'houstiañs.

Antronoz, goude he darempredoù mintin war-dro an ti, Berc'hed, diboaniet eus he remm, a wiskas he

dilhad-sul. Anna, o tivorediñ, a sellas dre werzhidoù he gwele.

— Da belec'h ez it hiziv, mamm ?

— Da Gastellin, Anna.

— Da Gastellin ?

— Da glask ar medisin.

— O ! n' it ket, mamm. N' it ket ! N' it ket !... Me bareo... Ne fell ket din kaout medisin war va zro. Me a bareo, mamm. N' it ket !...

— Ar medisin, Anna, a zegaso ar pare buanoc'h.

— Mamm !... Mamm !...

Berc'hed ne sentas ket ouzh he merc'h.

War he gwele, Anna a zifronke.

Estrenvanet ha laouen e oa kalon Berc'hed Tregidi en ur vont da Gastellin. Biskoazh moarvat n' he doa gwelet ken kaer an heol o parañ war letonenn an hent, hag e kave e oa ar wech kentañ dezhi klevout al laboused o kanañ. Dirak koad al Luzeg e chomas ur pennadig da gomz gant ar miliner diwar-benn an amzer glouar hag ar mintin glas...

Ne oa ket aet c'hoazh he mamm betek Sant Kouli ma savas Anna diwar he gwele. Gwiskañ a reas ivez he dilhad-sul, hag e tiskennas dre an hent don a gas d' ar vengleuz vras.

Ur mintinvezh, e savas ur c'horf war c'horre an dour, er penn pellañ eus ar vengleuz vras. Ar mouilc'hi a c'hwitelle, e-kichen, er bodennoù haleg, ha falc'herien a dregerne o youc'hadennoù e foenneg ar stivell.

Hogen, maouezed Kerunkun a lavare o doa gwelet Anna Tregidi o lammat er stêr Avon evit en em zistrujañ. Hini ebet avat ne gredas rannañ komz diwar-benn he c'hleñved, gant aon da bec'hiñ dirak Doue.

AR GOULENN

Gwashañ tra a reas biskoazh pennhêrez ar Gili a voe, un abardaez hañv, pa lavaras da Izidor Lanuzel, eus Kerevel, en doa dent gwenn ha blev melen rodellet-kaer.

Izidor a oa — evel ma vez lavaret — ganet e penn diwezhañ ar sizhun, ha war meur a dra dister e chome dalc'het e spered, ha ma ne oa ket gwenn e zent na rodellet-kaer e vlev, komzoù ar bennhêrez evelato a flouras e galon evel allazigoù.

Antronoz vintin eta, Izidor, war zigarez pourmen, a yeas betek ar Gili. Ne oa den er porzh d' ar marese eus an deiz. An dud a oa aet d' o labour hag an holl zorioù a oa serret kloz. O welout ur mevel o tont eus al leur gant ur bec'hiad plouz, Izidor a reas tro. Adkemeret en doe hent Kerevel pa zegouezhas gantañ Mari Buorzh, pennhêrez ar Gili, a oa o tont eus ar bourk.

Izidor a ruzias e zivougenn. Bale a reas war lez an hent.

— Te a zo bet o pourmen, Izidor ?

Izidor a vousc'hoarzhas hag a stouas e benn. E vuzelloù a lavaras : Ya, goustadig. Chomet e oa a-sav, troet ouzh he zu.

— Hag a nevez hiziv ? a c'houlennas pennhêrez ar Gili.

— Traoù nevez ganin, emezañ.

Mari Buorzh a vousc'hoarzhas.

— Ha gwir eo, Mari, em eus dent gwenn ha blev melen rodellet-kaer ?

— Te oar mat, Izidor, p' em eus lavaret dit.

— Perak hoc'h eus lavaret an dra-se din ?

— Peogwir out ur paotr koant, ur paotr mat, hag e plijez din. Alo ! Kenavo, Izidor. Poent tostaat ouzh lein.

Hag hi kuit.

M' he dije distroet he fenn, he dije gwelet Izidor azezet war letonenn an hent.

Eizh deiz goude e oa deut Lorañs ar Gerdevez, eus Penn-ar-Pont, ur gêrig souchet er gwez, en tu all d' ar stêr, da c'houlenn Mari Buorzh da zimeziñ. Gouel ha chervat a oa er Gili d' ar sadorn da noz. Rost leue a vogede war greiz an daol. An ozhac'h a ziskarge gwin d' an dud, hag ar c'hemener en doa graet bazh-valan a oa kroget da ganañ :

« Pa ganas ar goukoug e koadoù ar Gili... »

pa voe klevet unan bennak o skeiñ war werenn ar prenestr.

— Deuit tre ! a lavaras ar vamm.

— Me 'bari eo ar voereb kozh, eme Vari...

Izidor a zeuas en ti. Gwisket en doa e zilhad-sul, chupenn mezher du hag ur roched plaket. Ur bara a zek lur a oa gantañ dindan ur gazel ha, dindan ur gazel all, ur voutailhad gwin-ardant. An evaj hag an debriñ, ar pep retañ en un tiegezh. Gouzout a rae Izidor gizioù ar vro, rak, hep mar, e oa deut da c'houlenn ar bennhêrez da zimeziñ.

O welout ar gerent bodet ouzh taol, Izidor a

chomas alvaonet e-kreiz an ti, ha ne grede ket tostaat.

— Deuit tre, Izidor, ha kemerit perzh er gouel !

Izidor a dostaas, a daolas war an daol e voutailhad gwin-ardant hag e vara a zek lur, hag, hep rannañ komz, a droas kein hag en em dennas, goustad.

Ar Buorzh kozh a zirollas da c'hoarzhin.

— Un inosant deut da c'houlenn va merc'h ! Ha ! Ha ! Biskoazh kemend-all ! Kemener, setu aze ur chañson nevez da sevel war e vlev melen rodellet.

Mari, avat, a lavaras dezhañ :

— Tad, arabat c'hoarzhin.

Klevout a rejont botoù-koad Izidor o tasseniñ ur wech c'hoazh, pell, war vein an hent...

Miz goude, klouar an amzer ha laouen an oabl, Izidor, o tiwall ar saout e foenneg an hent bras, a welas tud an eured o tremen daou-ha-daou e-biou d' an toull-karr. Er penn kentañ, kazel ha kazel gant ar paotr-enor, Mari Buorzh a gerzhe seder ha dibikous.

Den ebet ne daolas ur sell er foenneg.

Ur pennadig goude, mouezh drant ar c'hleier a dregernas a-us da barkeier Kerevel, hag a skignas dre an oabl levenez hag eürusted an dud nevez.

Goude ma voe debret lein, Izidor a voe lavaret dezhañ gant e vamm mont d' ar bourk, Landremel, da brenañ ul lur kafe hag ur voutailhad hini kreñv kenkas e vije deut kerent, pedet d' an eured, da rentañ ur gweled dezho war an abardaez.

— Nemet arabat deoc'h, Izidor, chom re bell da sellout ouzh an dud o tañsal.

Izidor a reas sin ne vije ket gwall-bell gant e dro. Lakaat a reas en e c'hodell ur bilhed hanter-kant lur, hag e kerzhas gant gwenodenn al liorzh en ur vale difonn.

Evit mont eus Kerevel da Landremel n' eus nemet daou bark da dreuziñ.

Ar vombard hag ar biniou a viaoue war ar blasenn, a-dreñv an iliz parrez.

Izidor a chomas a-sav evit selaou. Ne gredas ket ober ul lamm dreist ar c'hleuz diwezhañ. Treuziñ Landremel ! En em ziskouez war ar blasenn !... Pebezh c'hoarzhadeg, va Doue !...

Hogen ouzhpenn mezh, Izidor a vage kasoni. Pignat a reas war ar c'hleuz. Azezañ a reas a-dreñv ur vodenn gelvez war an delioù sec'h hag ar c'hinvi melenet.

Eno e selle hag e selaoue.

Tost dezhañ e govel ar Vuzid, ur morzhol a skoe hep ehan war an annev. Eñ avat, ne gleve nag ar morzhol o skeiñ war an annev, nag ar c'hezeg degaset da houarnañ o c'hrizinkal an eil d' egile. Ar vombard hag ar biniou o sutal drant war ar blasenn ne lavaran ket.

Mouezh ar biniou a dosta. Ar gorollerien o deus kuitaet ar blasenn evit ober, hervez ar c'hiz, un dañs dirak pep ostaleri. Izidor a c'hourvez, gant aon da vezañ gwelet. Bremaik en em gavo tud an eured e-tal ostaleri ar Vuzid. Emaint o tont daou-ha-daou, kazel-ha-kazel, gant ur bale kompez, evel ma tere ouzh tud pinvidik. Mari Buorzh, ar bennhêrez tonius, a zo er penn kentañ gant he gwaz. Skedus eo en he c'horkenn neudennet-aour ha gant he zavañjer seiz perlennet. Ar sonerien a zistag ur

gavotenn, ha pennhêrez ar Gili a goroll laouen en he gloar. Izidor a astenn e benn er vodenn gelvez evit gwelout gwelloc'h.

Ar gorollerien a zo aet adarre er penn all d' ar bourk war ar blasenn, hag Izidor a chome gourvezet war ar c'hleuz hag astennet e benn er vodenn gelvez, o sellout hag o selaou. Ar morzhol, ehanet ur pennadig, a zeraouas adarre da lopañ war an annev, e govel ar Vuzid. Izidor, avat, ne gleve ket al lopadennoù war an annev. Un dra bennak a drouzas adreñv e gein, er foz. Ober a reas ul lamm. Edo ur yarig o tiskrabat an delioù sec'h... Kemer a reas ur maen hag hen bannas outi... Ha c'hoarzhin a reas outañ e-unan o welout ar yarig gloazet o c'hournijal gant ur jilgamm.

An abardaez a oa deut. Izidor n' en doa ket graet e gefridi. Chomet e oa re bell da selaou ar biniou ha da sellout ouzh an dañs...

Noz e oa, ha koaniet o doa tud an eured e Landremel, hag eñ a chome bepred kludet war e gleuz... Ar yaouankizoù a dremenas e-biou dezhañ evit mont da Benn-ar-Pont da ambrougañ an dud nevez. Kanañ a raent en hent don. An noz a oa klouar ha sklaer gant al loar en he c'hann.

Izidor a ziskennas neuze eus e gleuz evit mont da brenañ kafe hag odivi war ar blasenn. Nemet prestik e teuas soñj dezhañ e oa diwezhat ober e gefridi ha ne oa mui ezhomm er gêr eus ar varc'hadourezh kemennet. Treiñ a reas en ostaleri ar Vuzid.

— Te an hini eo, Izidor ? 'M eus aon out deut da glask ar restachoù ?

— N' on ket, a respontas-eñ.

Teurel a reas e vilhed hanter-kant lur war an daol.

— Lakait din ur banne rom, emezañ.

Kerkent ha ma voe servijet e voe lonket ar banne.

— Diskenn a ra, Izidor.

— Lakait din ur banne all, emezañ, ur banne brasoc'h...

Un nozvezh, aet an holl da gousket ha didrouz Kerevel, Izidor Lanuzel, gourvezet dilhad hag all war e wele, e kraou ar c'hezeg, a savas hep gouzout dare da zen. Teurel a reas evezh gant aon he dije gwigouret an nor vras en ur zigeriñ pe en ur serriñ. Ar c'hi a zeredas d' ober orbidoù d' e vestr pa dremene er porzh. Izidor a savas e vazh 'us d' e benn, hag al loen gant ur c'hlemm a lammas en e logell.

Izidor a gemeras hent ar Gili. Al loar a sklerijenne an hent evel ma vije bet penn-deiz. Bale a reas war letonenn ar riblenn, chouket hag aonik. Dirak ar Gili e chomas harpet ur pennadig, c'hoant dezhañ marteze mont betek an ti ha goulenn digor... En traoñ, e-tal Penn-ar-Pont, dour bras ar stêr a voude en e lamm dreist ar skluz.

Diskenn a reas dre zindan ar saprennoù teñval betek ar prad, hag e heulias ar wenodenn a gase dre greiz ar peuriñ betek ar stêr Avon. Azezañ a reas, e gein sko ouzh ur wezenn-bupli, hag e selaouas an dour bras o vourbouilhat en oufoùigoù ar ribl, e-mesk ar c'hegidoù. Bep ar mare e taole ur sell war ar wenodenn a hede ar stêr, hag e c'hortoze.

Goude un abadenn, e welas un den o tont penn-da-benn gant ar stêr. En em guzhat a reas a-dreñv

ur wezenn. Pa zegouezhas an den en e gichen, en em ziskoachas trumm.

— Te, amañ, d' ar mare-mañ ? a lavaras dezhañ Lorañs ar Gerdevez.

— Me eo Izidor Lanuzel, eus Kerevel, a voe hopet dezhañ.

— Gouzout a ran. Ha n' eo ket skornet c'hoazh da benn a-dreñv war ar c'hlazenn c'hleb ?

— Me eo Izidor Lanuzel, a hopas ar paotr evit an eil gwech.

Lorañs ar Gerdevez a droas kein evit kemer gwenodenn ar Gili.

— Lorañs !... a hopas Izidor, dianket.

Mab-kaer ar Gili a zistroas. Kerkent avat, e kouezhas a-c'hin, e-harz ar wezenn-bupli, faoutet e benn gant un taol keuneudenn.

Izidor a sammas ar c'horf semplet hag a vannas anezhañ er stêr.

Dre ma heulie gwenodenn ar Gili, e skeudenn a gerzhe dirazañ war al letonenn, ha boud ar skluz a leunias an noz difiñv. Dindan ar saprennoù e chomas a-sav... Klevet en doa, souezhet, tost dezhañ, evel trouz ur vilin o vont en-dro. Selaou a reas... Ne oa nemet lammoù e galon en e greiz.

Treiñ a reas e porzh ar Gili. Ne oa ket aet c'hoazh an dud da gousket, rak er gegin e oa goulou war enaou. Teurel a reas ur sell dre ar prenestr. Mari a oa e-tal an tan, o vorediñ.

Hep goulenn digor e reas ur vountadenn d' an nor.

— Diwezhat emaout o tont, eme ar wreg yaouank.

— Me eo ! a lavaras Izidor.

— Te amañ, Izidor, d' ar mare-mañ eus an noz ?

— Me amañ, d' ar mare-mañ eus an noz...

Daoulagad Izidor a oa leun a spont... Mari a grenas he mouezh :

— Izidor ?...

— Mari, arabat deoc'h dimeziñ en-dro.

LAN, EMBANNER AL LUDU

Evit dezhañ kaout danvez ha leve, perc'henn ma oa e dad war an douaroù strujusañ er barrez, Lan Ofret, mab pennhêr Kerunkun, a zeuas, ar bloavezh-se, da dantad Sant Yann, dizamm e ziskoaz ha goullo e zaou zorn, pa oa dleet dezhañ dont, evel e dad, gant daou pe dri bec'h war beg ur forc'h houarn. Ma oa dre bizhoni e oa un dra vezhus ; ma oa evit ober goap ouzh ar sant, e oa gwashoc'h c'hoazh.

Uhel e oa savet gwrac'hell an tantad, pa dostae Lan Ofret ; rak Kerunkun a zo ur gêr vras, gant dek familh gaer o vevañ enni diwar ar mengleuzioù mein-glas ; ha kement hini eus kement familh a oa deut gantañ e lodig : ar baotred, un duilhad spern-du kalet ar c'hoad anezhañ, ha dispar d' ober tan padus ; ar merc'hed, ur gazeliad bleñchoù ; ar gren-narded, ur geuneudenn, ur vriad wrizioù ; hag ar vugaligoù, krog c'hoazh, evit bale, e tavañjer o mamm, ur skolpenn pe ur ruskennig bennak ; rak, hervez ar c'hiz, e tle pep hini degas, hervez e oad hag e vadoù, e lodenn d' an tantad. Pe ma ne ra ket, e tevo er bed all, keit ha m' en devo padet an tantad. Souezhet eta e oa bet an dud bodet en-dro d' ar wrac'hell, o welout Lan Ofret o tont d' ar bedenn, e zaouarn a-dreñv e gein, hag o c'hwitellat en noz, evel ur foeter-hent. Mantret e oant bet ouzhpenn,

rak ur seurt gwall-zismegañs e-keñver ar sant a c'hellfe, en amzer da zont, degas gwall-blanedenn war o ziegezhioù.

— Daoust hag eo deut an holl d'an tantad ? a c'houlennas Yann Arc'hant, a-raok enaouiñ an tan er bleñchoù gwrac'hellet.

Bep bloaz e veze enaouet an tantad gant Yann Arc'hant, ar mengleuzier kozh, doujet e Kerunkun, abalamour d'e oad ; ha, bep bloaz, e rae ar c'hozhiad, en ur deurel ur sell en-dro dezhañ, an hevelep goulenn.

— Ya ! o doa respontet an holl.

Neuze Yann Arc'hant a reas, evel ma rae bep bloaz, un eil goulenn :

— Daoust hag en deus pep hini ac'hanomp degaset e lodenn d'an tantad ?

Darbet e oa bet d'ar re o doa degaset keuneud pe bleñchoù respont : « Ya ! » Hogen ar ger a vije bet gaou war o zeod, rak deut e oa soñj dezho e oa unan anezho hag a oa deut d'an tantad, divec'h e ziskoaz, e zaouarn a-dreñv e gein, hag en ur c'hwitellat en noz, evel ur foeter-hent. An holl eta a chomas mudet, ur prenn war o genou.

An Ofret kozh a sellas gant kas ouzh e vab. Yann Arc'hant ne c'houlennas ket div wech ha deut e oa e samm gant pep hini, gant aon en dije respontet unan bennak : « Nann ! Unan ac'hanomp n' en deus degaset tra ! » Hag ar c'homzoù-se en noz, dirak al loar hag ar stered, gwall-ziougan e vijent bet.

Penndaoulinañ 'reas Yann Arc'hant, en ur c'hrozmolat ; c'hwezhañ 'reas an herrañ ma c'hellas war ar glaou bev degaset gantañ en ur votez kozh. Flammoùigoù a savas, hag ar mengleuzier a vountas ar

votez en un toullig, e-touez ur forc'had brug sec'h, lakaet dindan ar bern ; ha dizale e save ar flammoù en noz, ken uhel, ma rostent skourroù ur wezenn evlec'h.

Laboused a nije, spontet, diwar o c'hlud, hag an eskell-kroc'hen a gammigelle, dallet.

Ar mengleuzier kozh a gilas, laouen an tamm anezhañ ; kroaziet e zivrec'h war e beultrin, sachañ 'rae war e vogedenn, o welout an tan o traskal en drammoù spern-du hag el lann kras, hag o welout ar flamm o pignat d' al laez, gant elfennoù aour.

Hogen, dilavar e chome an dud en o sav en-dro d' an tantad. Den ne grede komz, gwasket ma oa kalon pep hini gant estrenvan nevez-c'hanet. Goude un abadenn, evelato, e kleved maouezed, o selloù chomet paret war an tan, o rannañ etrezo, goustad, war o fouez, komzoùigoù berr ha sioulik, evel ma vije bet pec'hed komz a vouezh uhel, en noz-se, e-tal an tantad. Mont a reas ar gaoz en-dro, keit ha ma traskas ar spern en tan, ha ma savas ar flammoù uhel d' al laez, a gaouadoù, evel gant an avel o c'hwezhañ dindano. Pa vihanaas ar flammoù, hag ar wrac'hell o tisac'hañ en ur bern glaou bev, Seza a benndaoulinas evit lenn buhez ar sant ha lavarout ar grasoù : « En em lakaomp war hon daoulin dirak an Aotrou Doue, pehini hor c'hlev hag hor gwel... »

Yann Arc'hant a skarzhas ludu diouzh e gorn, en ur stekiñ anezhañ ouzh palm e zorn. Edo o plegañ ur glin evit ar bedenn, pa welas e oa penndaoulinet Lan Ofret en e gichen. Sevel a reas hep lavarout ger hag e reas ur c'hammed pelloc'h, evit mont da benndaoulinañ. Ne oa den e-kichen Lan Ofret, e-pad ma lavared ar grasoù.

Goude ar grasoù, e savas an dud, ha, goude teir dro d' an tantad, evel ar c'hiz, Yann Arc'hant a

gemeras peg er forc'h houarn, m' en doa douget ganti, daoust d' e oad, daou vell duilhad bleñchoù, hag a grogas da verniañ ar glaou bev ledet e-kreiz al leur, evel ur bladenn ruz.

An tan a drouzas adarre, hag elfennoù, evel balafenned aour, a nijas en ur gornigellat, betek skourroù uhelañ ar gwez.

E Kerunkun emañ ar c'hiz d' ober ul lamm dreist an tan, a-raok ma vo marvet ar flammoù. Gwazed ha krennarded a glask lammat uhel ha pell, hag an hini kentañ a lamm dreist pe a-dreuz ar flammoù a vez meulet gant ar merc'hed nerzh e zivesker, hag ivez e nerzh kalon. Ar merc'hed a vez aotreet da chom da sellout ; ne c'hellent ket lammat avat, rak, en o lamm kentañ, e lakafe an diaoul an tan en o brozh, ha neuze, n' eo ket bet graet o c'horf evit se. Ar re gozh kennebeut, ha ne` c'hellent mui lammat evel ar baotred yaouank, a chome da sellout ivez, hag e lavarent dalc'hmat e lamment reutoc'h en amzer o yaouankiz.

Yann Arc'hant, hep selaou na rannañ komz, a droe en-dro d' an tantad, en ur verniañ gant e forc'h ar glaou bev, dre ma peurzeve ar c'heuneud diwezhañ. Ne reas ket un dro leun, rak chom a reas a-sav en tu enep da Lan Ofret ; hag e selle ar mengleuzier ouzh ar mab pennhêr, deut d' an tantad hep un dramm, hep un dornad koad, e zaouarn a-dreñv e gein, hag en ur c'hwitellat, evel ur foeter-hent.

— Pa ne lamm mui den dreist an tan, a lavaras Yann Arc'hant, piv a bigno er wezenn da embann al ludu ?

— N' am eus ket lammet c'hoazh, a lavaras Lan

Ofret gant fae. Gortozit ma rin ul lamm dañvad evel ar re all.

Hag en doa kilet ha kemeret tizh, hag e oa o vont da lammat dreist an tan, pa welas en tu all bizied forc'h Yann Arc'hant, troet ouzh e du ha prest d' e doullgofañ. Ne c'hellas ket gant e dizh chom krenn a-sav, hag e lammas eta e-kreiz an tan en ur bec'hiñ evel mil diaoul. Devet mat e oa bet e dreid, daoust ma oa lammet er-maez ker buan ha ma oa kouezhet e-barzh. Ha ma n' en dije ket gwasket war e imor, en dije graet ul lamm all war Yann Arc'hant hag e vije marteze c'hoarvezet ur gwall-daol. Alan Ofret, avat, a lavaras en ur hejañ e ziskoaz ne sante droug ebet... Kavet e vije Yann Arc'hant diwezhatoc'h...

Daoust hag a-ratozh-kaer en doa lakaet Yann Arc'hant e forc'h houarn dirak Lan Ofret, p' edo o vont da lammat dreist an tantad ? Kredapl eo ; rak pa bec'he en e gichen Lan Ofret, en ur dennañ ar glaou bev diouzh e voutoù, ne oa ket bet evit mirout da lavarout etre e zent : « Gwell a se... » Hag, hervez meur a hini a selle outañ, e oa bet darbet dezhañ dirollañ da c'hoarzhin.

Yann Arc'hant, e-unan bremañ diouzh e du, a selle ouzh an tantad o vervel, e zaouarn kroaziet war beg fust e forc'h.

— Ur brav a vern ludu evit an hini a daolo war an embann, emezañ a-greiz-holl outañ e-unan.

— Evidon-me e vo, a lavaras, gant ur vouezh rok, Lan Ofret, gwall-danav e skouarn.

Hep distreiñ e benn na respont tra, Yann Arc'hant a skopas en tan o vervel. Hag ar skopadenn a dalveze ne vije ket dezhañ al ludu.

Ur paotrig, an hardisañ dineizher brini tro-war-

dro, daoulagad targazh dezhañ, a oa pignet ker buan hag ur c'hazh betek lein an ivinenn. Un ali en doa bet digant e vamm : pignat en noz, er gwez, dreist-holl er gwez ivin, gant o delioù stank ha teñval, a zo gwall-zañjerus :

— Taolit evezh gant aon da gouezhañ.

Ul lamm a reas kalon ar vaouez, pa glevas he faotrig, a-boan aet diouzh he c'hichen, o hopal diouzh lein ar wezenn, hag o c'houlenn :

— Pet gwenneg e vo ?

Un enor eo evit an neb a embann da gentañ e briz el ludu. Ar peurliesañ an enor-se a vez hervez an danvez. Perc'henn, ozhac'h pinvidik, e Kerunkun, an enor a veze dalc'hmat d' an Ofret kozh. Souezhet eta e chomas an dud, pa lavaras Yann Arc'hant :

— Lakaomp anezhañ pemp gwenneg.

— Pemp gwenneg ludu tantad sant Yann, a hopas, a bouez penn, ar paotrig diwar lein e wezenn ; pemp gwenneg emañ.

Da biv da deurel bremañ war ar priz ? An Ofret kozh a chome prennet e c'henou, evel mouzhet, hag ar pennoù-tiegezh a gave gwall-ger kas en tu all d' ur real. Boaz e veze da lakaat al ludu ur gwenneg, ha, goude, daou, tri... Petra ' c'hoarveze gant Yann Arc'hant, ken paour hag ar re all, mont da stourm outo gant ur real kentañ ?

Er c'hêriadennoù tostañ, Penn-'n-Aod, Penn-ar-Wern, war an dorgenn, hag er stankenn, en tu all d' ar stêr, e save hopadennoù en noz, oc'h embann ivez o ludu. Hini Penn-an-Aod n' oa ket uhel briz : eizh gwenneg. Ludu Penn-ar-Wern a savas e briz gwenneg ha gwenneg, betek pevar real ha daou. Evit ar Genkiz, ne voe ket gallet gouzout, rak an embanner a echue eeun-hag-eeun pa hope paotrig

Kerunkun : — Dek gwenneg ludu tantad sant Yann ; ur wech, div wech...

— Ur gwenneg ouzhpenn.

— Daou real hag ur gwenneg ludu tantad sant Yann.

— Pevar real !... a daolas Yann Arc'hant, rok e vouezh. E wreg a sellas outañ, droug enni. N' oa ket dereat d' ur mengleuzier paour mont da deurel dreist e briz, dreist-holl pa oa er gêr un torad bugale da vagañ. Gant anken, e selaoue ar vouezh oc'h embann war lein an ivinenn :

— Pevar real ludu tantad sant Yann ! Ur wech, div wech, div wech hanter !...

Yann Arc'hant, avat, a soñje :

— Gant ma ne vo ket al ludu da Lan Ofret !

D' an trede gwech e tlee chom al ludu gant ar mengleuzier.

— Pevar real hag ur gwenneg, a lavaras ur vouezh, war he fouez.

Gwreg ar mengleuzier a voe disammet he c'halon.

Channig Vihan an hini he doa taolet ur gwenneg ouzhpenn. Lakaet he doa en he soñj, ar bloavezh-se, kaout ludu an tantad da ledañ war ur park, ne ziwane ennañ, kaer he doa treiñ an douar gant ar bal, ha kempenn, nemet loustoni.

Setu ma taole ur gwenneg war briz unan all, spi enni e vije lezet al ludu ganti, a-benn ar fin. Dre wenneg e save he friz, rak ne oa ket gwall-binvidik, pa ne oa he danvez nemet ar park ne ziwane ennañ nemet alc'houenan, geot mellok ha moc'hajoù all. Da rei talvoudegezh d' he douar, he doa c'hoant eta kaout, ar bloaz-mañ, ludu an tantad, rak chañs e tegas d' an neb e bren, hag an douaroù luduet gantañ a zeu, evit dezho bezañ gouez a-raok, da vezañ kempenn ha strujus.

Klevout a reer embann al ludu e Kerevel ; mouezh an hoper avat, a zo re zister, stanket mar deo gant an douaroù, ha ne glever anezhi nemet, a daolioù, hervez tizh ar barradoù avel. Karout a reer gouzout pegement eo bet prenet ludu ar gêr dostañ, evit lakaat uheloc'hik priz. D' ar sul war-lerc'h, ar c'houer a daol gant trouz pren al ludu e plad an Anaon, rak n' eus ket en holl ilizoù plad sant Yann, hag e sil e skouarn paotr ar plad, goustadik, herrik a-walc'h, evelato, evit bezañ klevet gant meur a hini en-dro dezhañ : kement evit pren al ludu.

Seza a c'houlennas, eta :

— Piv ac'hanomp en deus klevet pe briz eo aet al ludu er Genkiz ?

Den n' en doa klevet. Unan a lavaras :

— Sur eo bet prenet mat.

— O, ya ! eme unan all ; un eizh real bennak, d' an nebeutañ.

— Eizh real al ludu, eme an Ofret kozh.

Channig Vihan, o klevout ar priz, a stouas he fenn. Re uhel e oa ar priz evit dezhi mont dreist pa ne vije nemet gant ur gwenneg zoken. Yann Arc'hant, avat, a glevas gant kas ar c'homzoù-se ; ha komzoù taer an hini all : « Din e vo ! » a rae droug dezhañ en e galon. Sevel a reas, rak ne oa mui evit chom penn daoulinet, gant ar broudoù dindan e zaou c'hlin. Kerzhout a reas pelloc'hik diouzh e wreg, gant aon he dije houmañ graet sin dezhañ da zerc'hel e wenneien evit un tantad all.

Yann, avat, a soñje :

— Evit al ludu mont gant an tad pe gant ar mab, ingal eo.

Hag e lavaras :

— Eizh real hag ur gwenneg.

— Nav real, eme an Ofret kozh.

— Nav real hag ur gwenneg, eme Yann Ar-c'hant.

— Dek real.

— Ur gwenneg ouzhpenn.

Gwreg Yann Arc'hant a hirvoude en he c'halon, hag an holl a oa souezhet o welout emgann etre an daou zen, ha ken buan en em bismigent, pe gentoc'h, en em dagent, ma n' en doa ket amzer paotr an ivinenn da embann ar prizioù kinniget.

— Ur skoed, a reas an Ofret kozh, feuket an tamm anezhañ. Aet e oa droug en ozhac'h o welout ur mengleuzier o klask c'hoari e berc'henn, ha setu ma lavare en e askre :

— Gant ma ne vo ket da hennezh !

Kement ma anzavas herr e vall :

— Din e vo al ludu !

Krediñ a rae dezhañ e vije bet ur skoed ur priz n' en dije ket kredet — pe dizereat ha mezhus e vije bet ! — ar mengleuzier paour teurel dreist dezhañ. Hogen, Yann Arc'hant, daoust d' e wreg toc'hellat kement ha ma c'helle evit aber dezhañ da gompren, ne oa ket krennet dezhañ e c'hoant, hag edo o vont da lakaat dreist ar skoed, pa daolas ar mab war an tad. Lan Ofret a lavaras :

— Dek lur !

Dek lur ! biskoazh, abaoe ma oa tantadoù er barrez ha sent er baradoz, ne oa bet lakaet seurt priz e ludu an tantadoù. Dek lur ! Yann Arc'hant oa krennet dezhañ e c'hoant. Dek lur ! Mezhus e oa lakaat kement-se e ludu sant Yann, hag ouzhpenn ur pec'hed a vrasoni.

Ar paotrig, war lein e wezenn, a embanne ken herr, ma oa raouliet e vouezh gant aer an noz.

— Dek lur ludu tantad sant Yann. Ur wech, div wech...

Kaer en devoe, avat, gortoz unan all da deurel, ne bignas priz all ebet betek lein ar wezenn.

— ...Teir gwech ! Dek lur emañ.

Hag ar c'homzoù-se a voe garmet ken herr, ma voent klevet eus kostez ar menez, ha pell er stankenn, en tu all d' ar stêr vras. Ha p' o devoe klevet priz burzhudus al ludu, an eil a c'houlennas digant egile petra a oa c'hoarvezet e Kerunkun.

Lan Ofret a dostaas ouzh Yann Arc'hant hag a lavaras dezhañ :

— Din eo bet.

Ar mengleuzier, hep respont, a doc'hellas hag a skopas e-kreiz an tantad peurvarvet. Ur boutad avel a c'hwezhas war al leur hag a straneas ludu berniet, gant elfennoù e-leizh o kildreiñ. Un askell-groc'hen vrell a gammigellas da heul al ludu hag a dec'has pennfollet war-du ar c'hevioù, er mengleuzioù disac'het.

Diouzh ar blaenenn, ma chome warni an tantad o vervel gant pennadoù war enaou pa c'hwezhe an avel, an dud a bignas, familh ha familh, dre ar c'harrhent don ha digompez, betek o zi, el laez. Er penn-adreñv, e kerzhe Lan Ofret. Chomet e oa ur pennadig goude ar re all, evit ober un tamm kempenn d' ar bern ludu, hag evit klozañ anezhañ gant taolennoù mein glas, gant aon e vije strewet a-raok ar beure gant an avel o c'hwezhañ er stankenn a gaouadoù foll.

Hag ivez evit kerzhout war-lerc'h ar re all, rak devet e oa e droad, ha ne felle ket dezhañ diskouez e oa kamm.

Uheloc'hik, er c'harrhent, Yann Arc'hant a gleve e wreg o c'hourdrouz anezhañ. Mezhus e oa klevout

ur mengleuzier o vont betek lakaat ur skoed e ludu an tantad ha stourm ouzh un ozhac'h pinvidik.

— Ya ! a respontas Yann.

— Ha ma vije chomet ganeoc'h al ludu, ha kavet ho pije ur skoed da lakaat er plad a-benn disul ?

— Ya ? a respontas Yann adarre.

— Pelec'h neuze ho pije kavet anezhañ ?

— Kavet petra ?...

Yann a oa er mare-se o vagañ soñjezonoù all. Hogen pa voent degouezhet en ti, e respontas d' e wreg :

— Ur skoed em bije lakaet, emezañ, hag ouzh-penn zoken. Betek m' em bije gallet teurel. Betek ugent real em bije lakaet, hep kaout mezh na magañ brasoni, rak gouzout a rit !... Lan Ofret n' eus ket deut gantañ un disterañ d' an tantad, hag evelato ni hon eus lezet ludu an tantad da vont gantañ. Ul ludu santel aet gant un den fallakr. Me 'gred hon eus ni graet henozh ur pec'hed bras.

— Marteze a-walc'h, eme e wreg goude ur pennad. Hag e chomjont dilavar.

Gouel sant Yann a oa degouezhet d' ar sadorn. An deiz war-lerc'h, Yann Arc'hant a savas mintin-mat evit mont d' an oferenn gentañ. Abredik zoken e oa savet ; ne oa ket sonet c'hoazh ar son gentañ, hag a-boan ma tarzhe a-dre skourroù ar gwez skleur dister an deiz o tihuniñ.

— Pet eur eo, Yann ? N' eo ket sonet ar son gentañ evit an oferenn vintin ; pa n' eus ket loened da voueta, n' emañ ket c'hoazh mare sevel.

Yann a savas evelato hag a gerzhas er-maez, evit aveliñ e benn, emezañ.

Ezhomm en doa aveliñ e benn, rak ne oa ket bet evit kousket berad e-pad an noz, rak pa serre ul lagad hag e klaske en em rentañ da gousket, e veze dihunet kerkent gant mouezh ur paotrig oc'h embann diwar e wezenn ludu an tantad. Ha goude embann al ludu, e kleve, e noz e gousk, an hevelep mouezh o hopal war-lerc'h al laer.

Yann a ziskennas betek an atredoù. Tennañ 'reas diwar ar bern ludu an taolennoù mein glas, hag e taolas en e douez loustoni ha moc'haj.

D' an oferenn-bred, Lan Ofret a daolas e bezh dek lur e plad an Anaon gant kement a drouz hag a lavaras ken berr : « Evit ludu Sant Yann ! » ma voe kavet an doare difeson gant an holl.

Ur vaouez kozh, en ur zistreiñ d' ar gêr, a c'hrozmolas etre he c'harvedoù dizantet :

— Kement a vrasoni ne zougo ket chañs dezhañ. Ha ral a wech e vez ar gaou e genou ar re gozh.

Ur mintinvezh, Lan Ofret a demzas gant ludu santel an tantad, liorzhig ar bantenn ken treut an douar anezhi hag hini ur waremm lann. En ur zont d' ar gêr, e sac'h goullo gantañ war e skoaz, en em gavas gant Channig Vihan, hag e lavaras dezhi gant goaperezh :

— Gwelet e vo hag eñ e talvez ludu an tantad muioc'hik eget al luduoù all. Liorzhig ar bantenn am eus luduet gantañ, ha spi em eus e vo ennañ, er bloaz a zeu, louzeier druz da vreinañ.

Channig Vihan a respontas gant fae :

— Ma ne dalvez ket al ludu da unan, da unan

all en dije talvezet ; ma vez prenet gant arc'hant ludu un tantad, ar grasoù a vez da heul ne vezont ket, avat.

— An holl luduoù a zo temzoù eus ar re wellañ, hag an hevelep grasoù a vez atav d' o heul, a farsellas Alan.

— A ! N' eo ket gwir, eme Channig, prim ha dillo. Dreist kement ludu emañ hini an tantad. Mirout a ra ouzh ar grizilh, ouzh ar rev gwenn, ouzh ar skorn, pa vez bet prenet gant ur c'hristen mat.

Lan a zirollas da c'hoarzhin.

— Ar wirionez a zo ganin, emezi ; hag ho ludu, ma n' eo ket bet prenet a galon vat, a vo devet gantañ ho park, evel ma eo bet devet ho troad gant tan an tantad.

Ehan a reas ar pennhêr da c'hoarzhin. Droug a c'houzañve en e dreid entanet, hogen ne gare ket soñjal penaos e oa c'hoarvezet. Channig a gendalc'he :

— Bremañ oc'h kamm, devet ho taou droad. C'hwi ' lavar oc'h chomet berr, aet ho treid a-dreuz, pa lammec'h dreist an tantad, ha me ' lavar deoc'h oc'h bet bountet e-kreiz an tan gant nerzh an diaoul a-berzh sant Yann.

Ha Chann, fuloret, kuit gant he hent.

Lan Ofret a bignas war-du e di, goustad, rak abaoe m' en doa klevet Channig, e votoù a rae muioc'h a zroug dezhañ. Entanet e oa e dreid, ha santout a rae edont war-nes kloc'horenniñ, hag e soñje :

— Bountet en tan gant an diaoul a-berzh ar sant !...

Hag eñ en doa prenet ul ludu ha ne oa ket dezhañ, pa n' en doa ket degaset ur vleñchenn d' an tantad... Prenañ al ludu a oa bet laerezh, ha kaer en doa

soñjal en doa taolet dek lur e plad an Anaon, e kleve en e askre rebechoù :

— Al ludu n' eo ket dit ! Ne oa ket dit evit ur gwennegad !...

Ludu laeret ne dalvezo ket dezhañ sur a-walc'h, evel ma lavare Channig Vihan...

Ma ne vije ket bet strewet war e bark, en dije douget anezhañ en-dro e-kreiz al leur, ha d' an neb a garfe da zont d' e gerc'hat. Ha Lan a sante morc'hed en e goustiañs ken gwazh hag ar c'hwitozennoù en e dreid, a lakae anezhañ da vont a-dreuz gant e hent, evel un den mezv.

An deiz war-lerc'h, ne voe ket Lan evit bale ; neuze e kredas ar pezh en doa lavaret dezhañ Channig Vihan p' edo o tont eus ludua e bark :

— Bountet oc'h bet e-barzh an tan gant an diaoul a-berzh sant Yann.

Kloc'horennoù leun a zour . . . . . .

. . . . . .

Ar pennhêr... a bedas sant Yann, hag a reas ul le. Nebeut goude e oa pare.

Krediñ a rae' dezhañ e oa bet pardonet. Hogen, ur wech, en ur ober un droiad en e barkeier, ez eas da welout al louzeier en doa hadet en dachenn luduet. Ne oa diwanet louzaouenn ebet, hag, a dakadoù, e oa devet an douar. Devet evel ma oa bet devet e zaou droad. E takadoù all, e oa diwanet stank al-c'houenan hag askol.

Gwall-nec'het e chomas ar pennhêr pinvidik dirak e bark milliget.

Pa oa bet devet e dreid en doa graet ul le, ha nebeut goude e voe pare. Setu ma reas ul le all da

sant Yann, ken dezhañ tennañ e vallozh diwar e bark.

Ar bloaz war-lerc'h, pa zeue Yann Arc'hant d' an tantad gant e zuilhad bleñchoù hag e votez kozh, an tan o vogediñ diouti, e verzas e oa ar bern uheloc'h eget warlene. Kompren a reas, hep goulenn, perak e oa, ar bloaz-se, uheloc'h ar wrac'hell eget kustum, pa welas Lan Ofret, ur glin war an douar, a-raok ma oa zoken enaouet an tan.

Lan Ofret en doa graet div dro evit degas div lodenn : hini ar bloaz hag hini warlene, ha bezañ evel-se leal d' e le.

Leal e voe ivez d' an eil le en doa graet, rak pa voe an tantad o vervel, Lan Ofret, hep mezh, a bignas e-unan er wezenn, hervez m' en doa touet, evit an embann. Ha setu ma ne daolas ket, an noz-se, war brizioù an nesañ ha ma lezas al ludu da vont gant Channig Vihan evit c'hwec'h real ha daou. Hogen ar c'hwec'h real ha daou a oa bet embannet ken herr en noz didrouz, ma oant bet klevet betek chapel Itron Varia a Gerluan, hag an deiz war-lerc'h, o tremen dre ar park bet luduet warlene gant ludu an tantad ha bet milliget, e welas gant levenez e oa kempenn an douar anezhañ hag e tiwane ennañ al louzeier hadet drusoc'h eget a-raok. Neuze penn-hêr Kerunkun en em gavas skañv en e gorf, hag en em santas adarre e stad a c'hras.

TAN WAR C'HORRE KEMENEZ

Un ugent vloaz bennak abaoe ma rede mor etre Konk-Leon hag ar Garreg Du evit kas ha degas gedourien an tour-tan, biskoazh n' en doa ar C'herfriden kavet da enebiñ, kement hag an devezh-se, ouzh an amzer fall. Hag ouzhpenn, gant ur vorenn Kerzu o tiskenn, e nozas gwall abred, ha ret e oa d' ar moraer teurel ar brasañ evezh evit loveal dizroug etre ar sklosennoù ha sklerijenn an tanioù.

Setu ma ne c'hellas ket, daoust ma savas c'hoant dezhañ, distreiñ diouzh e hent war an distro, ha lakaat penn war enezenn Gemenez a save diwar he gorre en noz o tont, evel ruzelennoù un tangwall.

Ne c'houlennas ket digant e vab, gourvezet war ur fard kerdin e diaraog ar vag, petra ' dalveze an tan war c'horre an enezenn, rak ne ouie ket hiroc'h egetañ, na digant ar gedour a zegase da Gonk, rak ouzh e welout alvaonet, e oa aes d' ar sturier gouzout ne oa hini anezho o-zri evit ober d' ur goulenn ur respont dereat.

Sellout a rejont an eil ouzh egile, souezhet, ha pa ne gomze den, hini ebet ne c'houlennas tra.

Kerfriden, evelato, a oa heskinet e spered ha, panevet an houlenn o stlakal ouzh beg-araok ar vag hag ar vag o vont war he c'hant gant bountadennoù

avel er gouelioù, e vije bet moredet e zorn war loc'h ar stur.

Goude ma voe aet a-ziwar weled enezenn Gemenez, evel ul lestr, an tangwall enni, o c'houlediñ er mor, ar gedour a lavaras :

— N' emañ ket enaouet gwall-bell 'zo an tangwall, rak ar mintin-mañ e oa sklaer an amzer, hag eus lein an tour-tan, dre hol luned, n' hon eus-ni merzet tra.

Ne ouie ket muioc'h an dud war-lerc'h ar c'homzoù-se.

Kerkent ha ma erruas ar vag e porzh Konk, Kerfriden a gemennas d' e vab eoriañ anezhi tost d' ar c'hal ha kemer al levneged, pesketaet e-tal an tour-tan, — eno e vez kavet al levneged ar saourusañ, — evit o c'has d' ar gêr ; hag eñ a yeas war-eeun da di an archerien.

Eus an tornaod, an archerien a glaskas en aner gwelout tan du-hont er mor. Edo an noz o klozañ hag a-boan ma wele al lagad pelloc'hik eget tandifiñv Kermorvan. Soñjal a rejont e oa un tangwall.

Antronoz vintin e teuzas ar vorenn, hag enezenn Gemenez a darzhas en dremmwel, izel ha noazh, evel ur pesk o neuiñ war c'horre an dour. Na tan na mogedenn war he gorre. Kerfriden a soñjas neuze, evel m' o doa soñjet an archerien, e oa bet neizheur un tangwall hag e oa bet devet spis ha raz ti an itron Foll.

Teuzet ar vorenn ha reizh ar mor.

Hogen war-dro kreisteiz, pesketaerien o tiskenn er porzh evit mont da lakaat en dour kevell kranked, a welas ur vogedenn war c'horre Kemenez hag e-kreiz ar vogedenn flammoùigoù par da elfennoù, a-bell.

Gwall nec'het en em gavas an archerien. Hep mar

ebet, e oa c'hoarvezet darvoud e Kemenez, rak tan war c'horre an inizi, a zo evel ar banniel du war lein an tourioù-tan, hag a ro da c'houzout eo c'hoarvezet ur gwall zarvoud bennak. Mestr an archerien, ar wech kentañ dezhañ klevout anv eus seurt tra, ne ouie ket gwall vat petra ober, mont da Gemenez pe chom hep mont, pa voe gwelet ur vagig he gouelioù digor o tont eus tu an enezenn.

Bag ar Foll an hini oa.

An itron Foll brudet en holl inizi, a veve gant ur mab nemetañ, e Kemenez, gant un ugent bezhiner bennak, lakepoded ha forbaned deut di da labourat pell diouzh archer ha barner.

PEC'HED MARVEL GREGOR KOGAN

Ken fall e oa bet an amzer e-pad an hañv, ma oa bet aotreet d' an dud diwar ar maez mediñ, eostiñ ha dornañ d' ar sulioù ha d' ar gouelioù-berz. Stoket ha pladet e oa bet an ed gant ar glav hag an avel, hag e meur a gêr, dre ma ne azve ket ar greun, e chome c'hoazh parkadoù da droc'hañ. An ed medet ha dastumet hep bezañ eostet-mat a louede hag a vreine, greun ha kolo, er gwrac'helloù e-tal al leurioù. En aner e c'hortoze ar verourien ur barradig heol evit dornañ.

Ur serr-noz, evelato, an oabl digoabrenn er c'huzh-heol a ziouganas amzer a zoare evit an deiz war-lerc'h. Ne oa ket diougan a amzer gaer, rak ur ruzelenn a riblennas an dremmwel a-us da Venez-Hom, goude aet an heol da guzhañ. Diougan avel, avat.

Ar verourien a gasas eta ar vevelien d' ar c'hêrioù tro-dro da bediñ ar wazed dieub da zont da zornañ an deiz war-lerc'h. Hogen gant ar pres ne veze ket kavet kalz a wazed dilabour ; holl e oant bet pedet pe da vediñ pe da charreat pe da zornañ. Tenn e vo eta al labour, an deiz war-lerc'h, er parkeier evel war al leurioù. Tomm e vo d' ar c'hezeg ha d' an dud.

An deiz war-lerc'h a oa gouel Varia Hanter-Eost.

Beure mat e rede ar mederezed penn-da-benn ar parkeier hag e roc'he war al leurioù an dornerezed strapennet sizhunvezhioù 'oa.

Gregor Kogan, graet gantañ e labour sul vintin evel kustum : skrivellañ ar c'hezeg, leuniañ a foenn o restell, skubañ ar gouzi diwar daroù ar marchosi, a sellas gant souezh ouzh Saik ar Mokaer, e vestr, pa voe kemennet sterniañ ar c'hezeg goude o dourañ.

Gregor Kogan a nac'has chom da zornañ da c'houel Varia Hanter-Eost.

E porzh Pennavern, e tegouezhas abred mevelien deut eus Kerunkun, eus Torr-ar-Menez, eus Lanurgad gant o c'hezeg hag o c'hirri.

Ar wazed a zouras o c'hezeg en nev-buñs.

Gregor Kogan a skarzhas goude an nev hag a riñsas gant palv e zorn glaour al loened chomet stag ouzh ar maen. Tennañ ' reas diouzh ar puñs ur c'helorniad dour fresk, hag e walc'has e gorf noazh betek e zargreiz.

— Gregor !...

Diouzh al leur, Herve, mevel bras Lanurgad, ur mignon, a hope dezhañ, hag a c'houlennas digantañ perak en em gempenne ken spis a-raok dont e-kreiz ar boultrenn hag ar pell da voueta an dornerez.

Gregor ne respontas ket.

Ar Mokaer, mestr bras Pennavern, tev ha ruz e benn ha re lart evit ober labour start, a yae hag a zeue dre al leur, ur c'horfad droug ennañ.

Mevel bras al Lanurgad a hopas : — Poent d' an dornerez mont en-dro. Piv a voueto ?

— C'hwi, a lavaras dezhañ ar Mokaer.

— N' eo ket din da voueta an dornerez, rak Gregor Kogan a zo mevel bras war leur Bennavern.

— C'hwi a voueto, eme ar Mokaer.

Hag e chomas a-sav dirazañ ; ha gant ul luchadenn :

— Daoust ha koumanant bras hoc'h eus e Lanurgad ?

— N' eo ket re vras en holl, a respontas Herve. Perak, avat, e c'houlennit kement-se diganin ?

Ar Mokaer a vousc'hoarzhas, hag en ur reiñ ur frapadenn dezhañ war e skoaz :

— Hiziv, emezañ, e vouetaot an dornerez, hag e viot ar mevel bras war al leur, e Pennavern.

Hogen, ar baotred a lavare etrezo : — « Gregor Kogan en deus nac'het labourat da c'houel Varia Hanter-Eost ! » Neuze Herve a gomprenas. Lavarout a reas d' ar Mokaer :

— N' em eus ket koumanant dreist e Lanurgad. Hogen adkoumanantet em eus evelato evit gouel-Mikael kentañ.

Ar Mokaer a droas kein hag a hopas d'an tucher :

— Lerenn d' ar c'hezeg ken na zrasko an dornerez !

Kleier Landremel a dregerne o mouezh a-us d' ar parkeier ha d' al leurioù dornañ evit gervel d' an oferenn. En hentoù, avat, e oa rouez ar gristenien. Ur gwaz hepken a oa o vont gant an hent bras war-du Landremel : Gregor Kogan, mevel bras Pennavern.

BUHEZ JAKEZ RIOU

1899 : J. R. ganet e Lotei, Kernev, d' an deiz kentañ a viz Mae ;

1911 : d' an 11 a Vezheven e kuita Breizh da vont d' ur skolveleien en Ondarribia, Euzkadi ;

1917 : eus Ondarribia ez eo kaset da leandi-arnod Miranda de Ebro (Spagn) ha goude-se da vanati San Miguel del Monte ;

1918 : goude seizh bloavezh en harlu e tistro da Vreizh (miz Ebrel) ; soudard en 42vet rujumant Kanolierien e Pondi (miz Mae) ; kaset a gêr da gêr, e kouezh klañv-bras ; tremen a ra mizvezhioù er Val-de-Grâce a-raok distreiñ da Vreizh ;

1920 : micherour e ti ur skeudenner-lien e Roazhon ; ober a ra anaoudegezh gant paotred *Breiz Atao* ;

1921 : beajour-kenwerzh e Breizh-Izel ;

1922 : skolaer kristen e Moelan ; barzhonegoù kentañ en *Union Agricole* renet gant Leon ar Berr ;

1922 : evezhier-skolaj e Pariz ;

1926 : kuitaet gantañ ar skol, e chom dilabour e-pad meur a viz ; bod a gav e ti e vignon Kreston ;

1927 : mestr-studi e skolaj Sant-Loeiz e Brest ;

1928 : kazetenner e *Courrier du Finistère*. Skrivañ a ra kalz pennadoù evit ar C'hourrier ; skridoù kentañ e-barzh *Gwalarn* ;

1930 : dimeziñ gant an dimezell Marc'harid Griffon, eus Douarnenez (miz Gouhere) ;

1931 : kazetenner e Brest evit an *Ouest-Journal* ;

1936 : skoet gant ar c'hleñved, e rank paouez da labourat ;

1937 : mont a ra da anaon d' ar 14 a viz Genver, e Kastellvrien, Breizh-Uhel.

Oberoù :

(berradurioù : B, barzhoneg ; D, danevell ; P, pezh-c'hoari)

1923 : Ar Manac'h Mogn, D, *Buhez-Breiz,* 27, 28.

1924 : Ar Morskouled, D, *Buhez-Breiz,* 40, 41.

1925 : Lizher an Hini Marv, D, adembannet e stumm ul levr gant *Emglev Sant Iltud.*

1928 : Geotenn ar Werc'hez, D, *Gwalarn,* 13 ; Ur Barr-Avel, D, *Gwalarn,* 14 ; Prometheus ereet, D, *Gwalarn,* 15 ; An Tousegi, B ; Ar Balafenned Gwenn, *Gwalarn,* 15 ; Gorsedd Digor, P, Brest ; Introibo, B, *Gwalarn,* 16.

1929 : Yun, D, *Gwalarn,* 17 ; Mona, D, *Gwalarn,* 18 ; Balafenn, B, *Gwalarn,* 19 ; Gouel ar Sakramant, D, *Gwalarn,* 20.

1931 : Torfed ar Frer Juniper, P, mouladur e-maez ken-werzh, adembannet gant *Skridoù Breizh* e-barzh *Pemp pezh-c'hoari berr,* 1944 ; Serr-Noz, B, *Gwalarn,* 29.

1934 : Ar Feunteun Zu, B, *Gwalarn,* 66 ; Ar Run-Heol, D ; Anna Tregidi, D ; Ar Goulenn, D, *Gwalarn,* 70.

1934 : Geotenn ar Werc'hez, danevelloù adembannet gant *Skrid ha Skeudenn,* dindan renerezh Youenn Drezen.

1936 : Troioù-Kamm Alanig al Louarn, D, troidigezh ad-aozet diwar Goethe, adembannet diwar ar C'hourrier, *Gwalarn,* 89, 97.

1938 : Lan, Embanner al Ludu, D ; Arnev, B, *Gwalarn,* 110-111.

1941 : Tan war c'horre Kemenez, D ; Pec'hed Marvel Gregor Kogan, D, *Gwalarn,* 132 ; Nomenoe-Oe !, P, *Skrid ha Skeudenn.*

1943 : Dogan, P, *Skrid ha Skeudenn.*

1944 : An Ti Satanazet, D, adembannet gant *Skridoù Breizh* diwar ar C'hourrier.

1954 : Heol, B, *Al Liamm,* 47.

1954 : Barzhonegoù, adembannet gant Per Denez, *Al Liamm.*

Skridvarnerezh hag eñvorennoù :

1934 : Roparz Hemon, Rakskrid da embannadur *Skrid hag Skeudenn,* Geotenn ar Werc'hez.

1937 : F. D., Jakez Riou, *Breiz Atao,* 24 a viz Genver 1937.
O. M., Jakez Riou, *Stur,* niv. 9, Ebrel 1937 (gant ul lizher a-berzh Youenn Drezen).

1938 : Youenn Drezen, E koun Jakez Riou, *Gwalarn,* 110-111.

1941 : Youenn Drezen, Eñvor Jakez Riou, *Gwalarn,* 132 ; Youenn Drezen, Ur bourmenadenn gant Jakez Riou ; Ti Mona ; Abeozen, Eñvorennoù diwar-benn Jakez Riou, *L'Heure Bretonne,* 29.

1947 : Youenn Drezen, Rakskrid (e galleg) da droidigezh *Geotenn ar Werc'hez* (gwelout pelloc'h).

1952 : Youenn Olier, Jakez Riou, *Al Liamm,* 32-33.

1954 : Per Denez, Rakskrid da adembannadur ar Barzhonegoù, *Al Liamm.*

1956 : Abeozen, pennad 176 en Istor lennegezh vrezhonek an amzer-vremañ, *Al Liamm,* 59.

Troidigezhioù :

1937 : troidigezh e galleg gant O. Mordrel hag Y. Drezen, *Mona, Stur,* niv. 9, Ebrel 1937.

1947 : troidigezh e galleg gant Youenn Drezen, *L'Herbe de la Vierge,* Aux Portes du Large, Nantes.

1948 : troidigezhioù e frizeg : *Skimerjoun* (Serr-Noz) ; *In Wyndpust* (Ur Barr-Avel), *De Tsjerne,* Ljouwert, III, 8.

1953 : troidigezh kembraek gant J. E. Caerwyn Williams, *Ty Satan* (an Ti Satanazet), *Y Faner,* eus ar c'hentañ a viz Ebrel betek an 19 a viz Eost, gant skeudennoù mouladur *Skridoù Breizh.*

Skridoù al levr-mañ :

Skridoù al levr-mañ a zo bet embannet evit ar wech kentañ e-barzh *Gwalarn,* an holl anezho (gwelout roll an oberoù).

Eizh anezho (*Geotenn ar Werc'hez, Ur barr-avel, Yun, Mona, Gouel ar Sakramant, Ar run-heol, Anna Tregidi* hag *Ar Goulenn*) a zo aet d' ober adembannadur *Skrid ha Skeudenn,* 1934.

Lan, Embanner al ludu a zo bet embannet gant Youenn Drezen goude marv Jakez Riou : ne oa ket echu-mat an danevell.

Tan war c'horre Kemenez ha *Pec'hed Marvel Gregor Kogan* a zo pennadoù, embannet gant Youenn Drezen, eus romantoù chomet war ar stern gant Jakez Riou.

(Ar mouladur-ñ a zo bet kempennet gant Per DENEZ. An notennoù diwar-benn buhez Jakez RIOU a zo tennet eus pennad-skrid kaer Youenn DREZEN e-barzh **Gwalarn,** niv. 110-111.)

Istor lennegezh vrezhonek an amzer-vremañ

gant ABEOZEN

(Kendalc'h)

III. — BUHEZ BREIZ hag he LEVRAOUEG

181) Da zeiz kentañ ar bloaz 1919 e voe savet *BUHEZ BREIZ* gant Per MOKAER, ganet e Pariz d'ar 14 a viz Mae 1887. E dud a oa ginidik a Vro-Gerne. Kas a reas da vat lod eus e studi e lise Kemper. Mont a reas da c'houde da Skol Uhel ar C'henwerz e Pariz. Beajiñ a eure e Breizh-Veur hag en Alamagn. Desket gantañ meur a yezh all, ez eo ampart war ar c'hembraeg-bremañ. E 1912 e teuas da chom en Oriant. Skrivet en deus pennadoù er « Pays Breton » hag embannet barzhonegoù e *DIHUNAMB*. Ezel eo eus *Unvaniez Arvor*, abaoe 1912, hag eus *Gorsez ar Varzed*, abaoe 1913. Eñ eo a reas war dro kentañ mouladur barzhonegoù Yann-Ber KALLOC'H, embannet e ti Plon, Pariz, e 1919. Roet en deus kontadennoù da *ARVOR* e 1942-1943.

182) Pa savas e gelaouenn *BUHEZ BREIZ*, e oa deut da chom e Brest. Skoazellet e voe a-zoare gant Jozeb OLIER (1) a Landerne, ur furcher aketus, dezhañ un anaoudegezh resis hag ec'hon eus lennegezh Vreizh. Savet en deus kentskridoù talvoudus evit oberoù Gab MILIN, Dom Lan INISAN, Fañch an UHEL, embannet gant Levraoueg ar gelaouenn. E galleg en deus embannet, en « Annales de Bretagne », da skouer, ul levrlennadur klok eus skridoù Anatol ar BRAZ hag ul labour war ar C'hanaouennoù brezhonek, graet anezhañ ul levr a bouez bras, dindan an anv « Catalogue Bio-Bibliographique de la Chanson Bretonne sur Feuilles Volantes » (Roll Levroniel ar C'hanaouennoù Brezhonek war follennoù distag).

BUHEZ BREIZ a zo bet ur gelaouenn divyezhek a em-

(1) J. Olier a zo bet marvet e Landerne e 1945.

banne, e-kichen studiadennoù a bep seurt e galleg, kontadennoù ha barzhonegoù e brezhoneg.

Peurvuiañ komzet hon eus endeo eus ar skrivagnerien vrezhonek ma kaver o anv er gelaouenn-mañ : Loeiz ar FLOC'H, Ivon KROK *(Eostig Kerinnek), Efflam Koed-Skau,* Jakez RIOU, hag all.

183) Ivonig PIKARD en deus embannet, e *BUHEZ VREIZ,* un dornad mat a daolennoù rimet eus *Menez Arre,* e gorn-bro c'henidik. Bet eo kelenner war an istor e skolaj Kastell en amzer ma veze anvet ar gelennerien eno hag e skolaj Lesneven gant ar gouarnamant ha, da c'houde, e lise Sant-Brieg. Hep mar ebet, e vage Ivonig PIKARD karantez ouzh e vro hag ar brezhoneg. N' eus, avat, en e werzennoù, nemet nebeud a varzhoniezh. Kavout a reer ivez meur a bezhig gantañ e *FEIZ ha BREIZ.*

Ivonig PIKARD a voe ganet er Fouilhez d' an 29 a viz Kerzu 1859. Marvet eo e Roazhon d' an 10 a viz Ebrel 1925.

184) E *BUHEZ BREIZ* eo en deus graet ar rummad etre an daou vrezel anaoudegezh gant Fañch al LAE. E romant *Bilzig* a zo bet moulet a zarnoù er gelaouenn, e 1924. Bet eo *Bilzig* an trede levr embannet gant levraoueg *BUHEZ BREIZ,* war-lerc'h *Gwechall Goz e oa,* marvailhoù dastumet gant Gab MILIN hag *Eur Zac'had Marvailhoù* gant Ivon KROK, e ti ar Goaziou, e Kemper.

Fañch al LAE n' oa ket koulskoude ur skrivagner yaouank. Ganet e voe e Lokireg d' ar 24 a viz Eost 1859. E dad a oa martolod. Mar kasas Fanch al LAE e studi da benn eo dre ma oa ennañ un dalc'husted dibaot a-walc'h. Tapet gantañ daou pe dri bloaz skolaj, ez eas da vestr-studi ha setu penaos e teuas da vezañ bachelour hag aotreeg. Kelenner e voe, un nebeut bloavezhioù, e Château-Gontier hag, adal an 31 a viz Here 1884, e lise Pondivi. Chom a reas eno daou-ugent vloaz. Ur gwall gleñved a viras outañ da genderc'hel gant e strivoù da vezañ skolveurieg. Tremen a reas an doktorelezh, dirak Skol-Veur Roazhon, e 1912, gant div dezenn e galleg : « Histoire de la Ville et de la Communauté de Pontivy au 18e siècle » ha « Le Paysan et sa terre sous la Seigneurie de Coetanfao, paroisse de Séglien, au 18e siècle ».

Bet eo bet eus kenlabourerien an *ERMINIG,* e galleg hag e brezhoneg. Sed amañ roll ar barzhonegoù brezhonek diwar e bluenn er gelaouenn-se : *Gwerc'hez Arvor,* Mezheven 1895 ; *Va Rozenn,* Gwengolo 1895 ; *Ar Morvran,* Meurzh 1896 ; *Kanaouenn Mari Morgan,* Gouere 1896 ; *Bleuennig a*

Garante, C'hwevrer 1897 ; *Va Bleuennig a zo marv*, Meurzh 1899 ; *Melkoni*, Ebrel 1900 ; *Div Sonig (An Div C'hoar, Al Lilienn)*, Genver 1902 ; *An Alc'houeder*, Meurzh 1903 ; *Genaouek*, Mezheven 1903 ; *Du an De, Du an Noz ha Du ive va Menoz*, Ebrel 1904. — Kavout a reomp e *BUHEZ BREIZ*, C'hwevrer 1923, p. 455, *Diou vleuennik* ; C'hwevrer 1924, p. 832, *Kousk, va c'halon*.

Skrivañ a rae en e rannyezhig, gant troioù-lavar c'hwek ha gerioù dibaot. Barzhoniezh a zo en e werzennoù, trivliadoù tener hag ivez meurdezh ha faltazi.

Dre eurvad ez eo deut e romant *Bilzig* da dennañ e anv eus an damskeud. Hep mar ebet ez eo al levr-mañ unan eus ar gwellañ skridoù bet embannet e brezhoneg. Lakaet en deus ennañ an oberour e-leizh eus e eñvorennoù-bugel hag e anaoudegezh don eus an dud hag ar vro. Advevañ a ra e *Bilzig* doareoù ur c'hornig eus Arvor Breizh-Izel, un amzer 'voe. Ur skrid plijjus da lenn eo *Bilzig* hag un daolenn wirion, treset gant un den, digor-frank e zaoulagad, daoust pe, moarvat, en abeg d' ar garantez a drid en e galon ouzh an dud hag an traoù.

Goude gounezet gantañ e retred, ez eo deut Fañch al LAE da vevañ e Lokireg, en ti ma voe ganet. Dibabet e voe da vaer gant e genvroiz. Marvet eo d' an 25 a viz Mae 1937. Chomet ez eus war e lerc'h kontadennoù ha barzhonegoù diembann. Spi hon eus e vezint moulet un deiz, rak da neb a varn diwar e oberoù embannet betek-hen n' hellont nemet bezañ talvoudus ha dudius.

Tabutal a reer a-wechoù diwar-benn skrivagnerien evel Anatol ar BRAZ ha Charlez ar GOVIG. O digareziñ a reer d' endevout savet o oberoù e galleg, dre ma n' oa ket, en o amzer, ar brezhoneg ur benveg-displegañ ken gwevn ha m' eo bremañ. Gallet o dije ober gant o rannyezhig ar pezh en deus graet Fañch al LAE gant e hini. Lavarout a rae Fañch al LAE ; « Arouezioù 'zo, stummoù 'zo eus santidigezh ar vrezhonegerien n'hellont bezañ displeget nemet e brezhoneg ». Gouzout a rae ivez kement-se Anatol ar BRAZ ha Charlez ar GOVIG hag ur fazi bras eo bet o hini, bezañ chomet hep ober eus o zu ul labour par da hini Fañch al LAE.

Echuiñ a reas BUHEZ BREIZ hec'h amzer gant an n. 48, d' an 31 a viz Kerzu 1924. He Levraoueg he deus kendalc'het, avat, da embann oberennoù talvoudus : *Pipi Gonto*, un dibab eus marvailhoù *Dir-na-Dor*, e 1925 ; *Toull Al Lakez* gant Dom Lan INISAN, e 1930 ; *Kontadennoù ar Bobl e Breizh-Izel* gant Fañch an UHEL, e 1939 ; *Ma C'horn-Bro, Sonioù*

ha Gwerzioù, gant Fañch an UHEL, 1943, e ti ar Goaziou, e Kemper.

IV. — AR C'HEVRE BREIZHEK - AN OALED - ARMORICA

War e zistro eus ar brezel 1914-18, *Taldir* a voe da gentañ bihan e galon en e greiz. N' oa ket hep abeg. Aet e oa da get *Ar BOBL* hag *Ar VRO*. Ne chome mui dezhañ tra all da ober nemet lakaat gwerzh war e di moulerez. Abeg en doa eta da fallgaloniñ. Doanius e voe koulskoude lenn ar pennadoù embannet gantañ d' an ampoent war an « Dépêche de Brest », ur gelaouenn n' he doa ket ar vrud da vezañ a-du gant ar brezhoneg. Dianzav a rae enno e venozioù kent ar brezel. Krediñ a rae dezhañ, war a seblant, ez oa echu ganto da vat. Ne badas ar gwall-reuziad-se nemet ur pennad. E 1923, e teu er-maez Trede Levr *Barzaz-Taldir*. E 1927, e welomp *Taldir* e penn ur gelaouenn nevez, *AR C'HEVRE BREIZEK* (« Consortium Breton »), savet gant Yann SAISY a GERAMPUIL. Ur gelaouenn espernel oa dreist-holl anezhi, nemet e roe ul lec'h d'ar brezhoneg, al lec'h a vez asantet dezhañ e pep kelaouenn divyezhek : kontadennoù, marvailhoù ha barzhonegoù a zo tachenn ar brezhoneg ; evit ar peurrest e reer gant ar galleg. Setu an abeg a ziemglev a zo bet hag a bado etre diskibien *Meven Mordiern* hag ar rummad, manet stag ouzh an doare kozh da rannañ ar gouign etre an div yezh.

Ne vevo *AR C'HEVRE BREIZEK* nemet eus C'hwevrer 1927 da Vae 1928. E blanedenn a voe hini embregerezhioù all Yann SAISY a GERAMPUIL. Neuze e savas *Taldir* ur gelaouenn all divyezhek, trimiziek en dro-mañ : *An OALED* (« Le Foyer Breton »).

Padet en deus *An OALED* betek an niverenn 70vet e 1939. Skrivagnerien stag mui pe vuioc'h ouzh *Gorsez ar Varzed* eo o deus embannet o skridoù war *An OALED*. Lod kaer anezho a zo bet meneget endeo. Sed amañ koulskoude un unan bennak n' o deus ket bet o lec'h betek-hen.

185) Juluan GODEST a voe eus lignez ar varzhed-pobl. Sinañ a rae a-wechoù *Biel Lannuzel*. Ganet e voe e 1849, er Chapel Nevez, e-kichen Plougonver. Dont a reas da chom e Kallag evel merour. Hag eno e Kerlaë ez eo marvet e 1932. Rimadelloù savet gantañ a zo bet moulet er *VRO*, a-raok ar brezel all. Un dastumad *Gwerzioù Poblus*, paeet ar mizoù en a-raok gant BOTREL, ma 'm eus soñj mat, a voe embannet e

ti Prud'homme e 1904, e Sant-Brieg. *An OALED* en deus moulet darn eus *Eñvorennoù* Juluan GODEST, e 1928-1930, dindan an anv *Buhez eur paour kaez kouer.*

186) Loeiz GOURLET en doa da anv-pluenn *Bod-Spern.* Ganet eo d' ar 17 a viz Ebrel 1877 e Moelan. E soñj a oa bet da gentañ mont da « frer ». Bez' e voe da c'houde komis-noter. Dont a reas da Geraez da zerc'hel kontoù *Ar BOBL* hag *Ar VRO,* e 1905. Bet eo bet abaoe mestr-skol dishual. *An OALED* en deus embannet un unan bennak eus e varzhonegoù. Un dornskrid anezho, dindan an anv *Barzaz Kernev* a zo miret gant *Taldir.* (Marvet eo GOURLET en ospital Kemperle d' an 12 a viz Du 1944.)

187) Yann Ar GALL, genidik eus Sizun a zo bet ivez eus kenlabourerien *An OALED.* Sinañ a ra *Ab-Sulio.* Bet eo bet soudard e troadeien an trevadennoù hag, eus an amzer-se, en deus tennet danvez e levr, *Seiz Vloaz e Bro ar Vorianed,* embannet e 1927 e Brest, 17 straed Algésiras. Kontadennoù dreist-holl hag ur barzhoneg bennak a gaver diwar e bluenn en *OALED.* An hini wellañ a zo, d' hor meno, *Ar C'hi Konjuret,* n. 52, 1935. Ur brezhoneg Leon pinvidik ha livus a skriv *Ab-Sulio.* Santout a reer en e levr eñvorennoù levezon ar c'herneveg.

188) E-kichen *An OALED* e ren ivez *Taldir* ul Levraoueg, hini *ARMORICA.* Embann a ra levrioù brezhonek ha gallek, savet gant skrivagnerien a Vreizh. Eus ar vrezhonegerien o deus embannet eno eus o oberoù ez anavezomp lod, evel Hollsent ar GARREG. Komzet a zo bet diwar-benn en eil lodenn (lenn. *34*). Unan all a zo c'hoazh koulskoude, eus an hevelep amzer, a c'hellomp menegiñ amañ, Charlez ar BRAZ, *Drouiz Keraez.* Ganet e voe e Kastell-Nevez ar Faou d' ar 16vet a viz Genver 1860. E dad a oa eus Plistin, deut da skolaer da Vro-Gernev. Mont a reas Charlez ar BRAZ war e studi da skolaj Montroulez. Bez' e voe, d' e dro mestr-skol er C'hastell-Nevez ha, da c'houde, rener-skol e Sibiril, e 1882, e Kleder, e 1883. E 1901, e voe anvet da rener-skol e Keraez. Chom a reas er garg-se betek 1918. Marvet eo e Keraez d' an 13 a viz Meurzh 1936.

Kavout a reer eus e werzennoù en *ERMINIG,* adal 1892, er *VRO* da c'houde, diwezhatoc'h en *OALED* hag ivez e *FEIZ ha BREIZ.* Un dibab eus e oberoù a zo bet embannet *ARMORICA,* Keraez, 1930, dindan an anv *War an Delenn, An Abardaez.* Un tamm kerentiez a zo etre gwerzennoù Char-

lez ar BRAZ ha re Emil ERNOD. Sevel a reont o daou pezhioù kelennus, alies e doare mojennoù.

198) Al levr kentañ embannet gant *ARMORICA*, e 1930, a voe *Er Bleu Keltiek*, savet gant ar varzhez *Gwenfrewi*, Nathalia de VOLZ-KERHOENT, eus Kiberen. Kavout a reer en dastumad-se taolennoù eus ar vuhez war ar maez, pajennadoù eus istor ar c'horn-bro, marvailhoù ha danevelloù diwar-benn gouelioù ha pardonioù.

190) Ur skrivagner yaouank en deus kavet bod d' e oberoù e Levraoueg *ARMORICA*. Fañch ABGRALL a voe ganet e Bodmeur e 1907, ha marvet eo eno d'an 12 a viz Meurzh 1930. E-pad ma kase war-raok e studi e skolaj Montroulez, e voe taget gant an droug-skevent. Distreiñ a rankas d' ar gêr da di e vamm-gozh, e keit ha ma 'z ae e vamm da labourat e Bariz evit gounit arc'hant o bara hag al louzoù.

Klask a eure da gentañ Fañch ABGRALL bale war roudoù Anatol ar BRAZ ha Charlez ar GOVIG ha dastum brud dre ar galleg. War ali *Tonton Phil* eus Montroulez e kemmas tamm-ha-tamm e venoz hag e krogas da studiañ yezh e gavell ha da sevel gwerzennoù brezhonek. Dastumet int bet el levr *Luc'hed ha Moged, ARMORICA*, Keraez, 1935. Diwar lenn an dastumad-se e c'heller soñjal en dije gallet Fañch ABGRALL sevel barzhonegoù kaer, pa vije deut da vezañ mestr eus e dro-bluenn. Endeo ne ra diouer na nerzh, na garvder, na dousder da bezhioù evel *Krog an Tan, Eun Tamm Son da Gala-Goañv, Dizro* hag all. Merzout a c'hellomp ivez, ur wech muioc'h, pegen disliv e van, e-keñver ar re-se, gwerzennoù gallek savet gant ur brezhoneger, n' eus forzh pegen reizh ha pegen deut-mat e vefent. Ar brezhoneg hon doug pelloc'h ha donoc'h. Stag eo ouzhomp betek mel hon eskern.

191) E-touesk harperien *An OALED* e kavomp ivez Charlez KOTONNEG, ganet e Sant-Turien, Bro-Gerne, e 1876. Skoliet e bet e Kloerdi Bihan Pont-e-Kroaz ha, da c'houde, e lise Kemper. Echuet gantañ e studi a vedisin e teuas war e vicher da gentañ en Henbont ha diwezhatoc'h e Kemperle. Labour pennañ Charlez KOTONNEG a zo bet adsevel ha reizhañ Gourennoù Breizh. Ur rener dispar eo bet d' ar Gevredigezh savet e-sell da se. Marvet eo Charlez KOTONNEG e Pariz d' an 30 a viz Meurzh 1935, d' e 59 vloaz. Er bloaz-se end-eeun e voe embannet gant *ARMORICA*, un dastumad barzhoniezhoù savet gantañ, *Soñjennoù ur C'hernevad*. Ar buhezekañ eus ar pezhioù diwar e bluenn a zo

Gourenaoù Henbont, ma voe embannet ur skrid gwenedek, un tammik reizhet ha kempennet anezhañ gant *DIHUNAMB*, e miz Here 1911. N' en deus ket klasket kalz Charlez KOTONNEG skrivañ kempenn e werzennoù, plijus int da lenn koulskoude, en abeg d' o liv kernevek ha d' an trivliadoù eeun ha yac'h a drid enno.

191 b) E c'heller c'hoazh menegiñ Yann ar C'HAMM, ganet e Kervao, en Uhelgoad, e 1898, ha marvet e Sant-Servan e 1940. Stourmet en deus evit ar brezhoneg er skol. Un nebeut barzhonegoù gantañ a zo bet moulet war *An OALED*. (E c'heller lenn *An Neiz dilezet* e *Barzhaz Al Liamm, 1953*, p. 91.)

V. — SAV

E 1935, brezhonegerien Kelc'h Keltiek Pariz a gemeras ar voaz d' en em vodañ, ur wech bep pemzektez, evit komz brezhoneg hepken. Unan anezho a dlie sevel ur brezegenn diwar-benn tra pe dra ha, da c'houde, e save breutadeg war ar gudenn. Setu penaos e voe diazezet ur Gevredigezh nevez, *Strollad Ar Vrezhonegerien* pe *S.A.V.*

E-pad goañvezh 1936 e voe krouet ur gelaouenn drimiziek dezhi da anv hini er Strollad, *SAV*. Klask a ra ar gelaouennmañ, hep kemmeskañ galleg ha brezhoneg, chom tostoc'h eget *GWALARN* ouzh an dud desket-bihan, dre embann marvailhoù ha fentigelloù, danvez didu muioc'h eget danvez studi evit al lenner.

Berzh he deus graet *SAV* ha skrivagnerien eus ar rummad yaouank eo e ro dimp da anaout dreist-holl.

Kenrenet eo ar gelaouenn gant Andrev DANIEL, Alberz GwILHOU, Herve MAZE.

192) Andrev DANIEL en deus da anv-pluenn *Erwanig*. Ganet eo e Lanuon, d' ar 14vet a viz Gwengolo 1902, mab da Erwan-Vari eus Peurid-ar-Roc'h ha da Vari Person eus Benac'h. Deut da vachelour er skiantoù, ez eo bet degemeret da ijinour-strilhour gant Ensavadur Strilhouriezh Pariz. Implijet eo evel ijinour-merour e Kevredigezh *Vernol*, en Argenteuil (1944).

Kelenner eo Andrev DANIEL e skol vrezhonek Pariz abaoe 1936. Lakaet en deus moulañ un dastumad eus e gentelioù e 1942, hag an eil mouladur a zo o paouez dont er-maez, *ARMORICA*, 1944, n. 25.

Embannet en deus e *SAV*, dindan an anv-pluenn *Erwanig*,

kontadennoù dreist-holl, lod anezho diwar e zanvez e-unan, evel *Jili an Tort*, n. 4, *Ar Gaoz Vras*, n. 5, *Penaos e voe tapet ar soudard e vourroù kaer*, n. 6 ; *Eun Taol Pesketaerez*, n. 13. Ne ra ket diouer enno ar fentigelloù dichipot. Lod all eus ar marvailhoù a zo bet klevet gantañ, evel *An Teir Steredenn Aour*, n. 14 ha *C'hoant em eus*, n. 15. Dilu tro-bluenn *Erwanig* ha c'hwek e vrezhoneg gant e droioù lavar plijus ha prim.

Lakaet en deus en hor yezh un nebeut kontadennoù a vro estren : *Breur Lirzin*, diwar ur gontadenn alamanek gant ar Breudeur GRIMM ha c'hwec'h kontadenn-bobl a Vro-Rusia : *Vassilissa ar Goantenn ; Ar Respontoù Fur ; Ar Sod hag ar Vezvenn ; Ar Sorser ; Ar C'houer gwidrëus ; Daneveller Sorc'hennoù*, n. 20.

193) Alberz GWILHOU a sin e rimadelloù hag e varvailhoù *Laoudreger* ; ganet eo e Plouezoc'h, d' ar 7 a viz Here 1902. Mab eo da Erwan eus Plegad-Gwerand ha da Frañseza Merer eus Plouezoc'h. Ur wech bachelour ez eas da zastum deskadurezh an ijinour-tredaner e Skol al « Labourioù Stad » e Pariz. Ijinour eo bremañ (1944) e « Nord-Lumière » e Pariz. Kelenner eo war ar brezhoneg e Ker-Vreizh.

Kavout a reer e *SAV* un nebeut rimadelloù diwar e bluenn : *Setu Perak*, n. 1 ; *Trouz ar Pokou*, n. 7 ha kontadennoù niveruzik. Drant eo doare displegañ *Laoudreger*, koulz en e werzennoù hag e komz-plaen marvailhoù evel *Mon hag he Azen*, Nnoù 2 ha 3 ; *Trec'hadenn ar Sant*, n. 7 ; *Ar Chapel Wenn*, n. 30 ; *Boudadeo*, n. 30. Peurviañ e tegas da soñj *Laoudreger* spered fentus Prosper PROUX, nemet, diouzh giz e rummad, ez eo sellusoc'h ouzh geriadur e vrezhoneg, ar pezh ne deo tamm ebet ur rebech, er c'hontrol, peogwir ne vir ket kementse outañ da skrivañ brezhoneg bev, mar deus.

Savet en deus ouzhpenn gant *Jobaleon* (Job GWENEGAN) ur pezh c'hoari farsus, *Ar Sorser*, tennet an danvez anezhañ eus marvailh gallek « Le Vilain Mire » (*Ar C'houer Medisin*).

194) Herve MAZE eo en deus savet pennadoù-digeriñ ar gelaouenn abaoe an niverenn gentañ. Un unan bennak anezho a zo sinet *Bodspern*. Touellus, avat, oa an anv-pluenn-se, dre ma oa bet dibabet endeo gant ur barzh eus ar rummad koshoc'h, Loeiz GOURLET. Gant an niverenn 6 e teu sinatur Herve MAZE da vout *H. ar Sperneier*. Prederiadennoù, diwar-benn red an darvoudoù, a zo eus pennadoù Herve MAZE. Plediñ a reont gant ar brezhoneg, ar re a gomz hag a zifenn ar yezh.

Ganet eo Herve MAZE e Lopereg, d' an 3 a viz Gwengolo 1902. Mab eo da Herve eus Lopereg ha da Vari-Jañ GWILHOU eus Lopereg. Ur wech deut da vachelour ha da aotreeg er skiantoù en deus strivet da zont da ijinour-strilhour eus Ensavadur Strilhouriezh Pariz. Labourat a ra e Kevredigezh *Radio* Levallois-Perret (1944). Rener Ker-Vreizh eo ouzhpenn ha kenrener *SAV*.

195) Andrev KOULOUARN a zo ivez eus kenlabourerien gentañ *SAV*. Ganet eo e Kallag, d' an 30 a viz Here 1912, mab da Yann-Vari eus Pluskelleg ha da Vari AR C'HAMM eus Kallag. War-lerc'h e vachelouriezh, en deus hentet e studi war-du ar saozneg. Deut eo da aotreeg war ar yezh-se ha gounezet en deus ivez testeni ar Studioù-Uhel war an dachenn-se. Emañ hiziv kelenner war ar saozneg e Coutances (1944).

Moulet ez eus bet diwar e bluenn e *SAV* kontadennoù ha marvailhoù, evel *Piou a lazas Reun,* n. 3 ; *Perak eo ken ker ar c'hig-moc'h,* n. 18 ; *Ar Soudard Dianav,* n. 22 ; *Ar Banniel Bras,* n. 20 ; *Ar Vorverc'h,* n. 12. Lod eus ar marvailhoù-se a zo troet pe adaozet diwar ar saozneg.

Pennadoù all, evel *Yaouankiz,* n. 2 ; *Lizer eur plac'h yaouank,* n. 4 ; *Beza Trec'h,* n. 18, a zo kentoc'h anezho doare prederiadennoù. Ur barzhoneg a gavomp ivez dindan anvpluenn Andrev KOULOUARN : *D. Mablern.*

Kaner drant ha c'hoarier farsus eus an dibab ez eo Andrev KOULOUARN. D' an dro spered dichal-se e tenn pennadoù evel *Lizer,* n. 12 hag *Abend-Vichy,* n. 18, sinet gantañ *Ab-Chouchenn.* Fentigelloù int, avat, diwar-benn pe war-dro darvoudoù ne dint ket fentus tamm ebet, siwazh !

196) Trugarez da Herve MAZE d' endevout pinvidikaet lennegezh hor brezhoneg gant marvailhoù Soaig JONKOUR. War c'houlenn Herve MAZE eo ez eo bet lakaet dre skrid *Renan al Louarn, lesanvet ar Maout hag ar Barizianed,* bet embannet e *SAV,* n. 10, Nevez-Amzer 1938. Souezhet-krenn e voe Soaig JONKOUR, pa welas e skrid moulet du war wenn. Ne grede ket dezhañ e vije bet barrek war ur seurt labour. Deut fiziañs dezhañ war an taol, kendalc'het en deus ha setu perak hon eus bet ar blijadur da lenn e *SAV* hag en *ARVOR* un tregont bennak a varvailhoù, plijus-kenañ. Talvezout a c'hellint deiz pe zeiz da sevel dastumadoù, par da nebeutañ da hini Ivon KROK, *Ur Sac'had Marvailhoù.* Fent bev-buhezek, didu yac'h degaset dimp gant oristaled eus ar

vegenn, evel ma kaver c'hoazh unan bennak anezho e bourc'hioù bihan Breizh-Izel.

Ganet eo Soaig JONKOUR e Brasparz d' an daou a viz Kerzu 1871. Genidik oa e dad eus an Drev-Nevez hag e vamm a Blouneour-Menez. Goude marv e dad e 1878, e vamm intañvez gant pemp a vugale, e voe kaset ar paotrig c'hwec'h vloaz hanter da di un eontr, marichal er C'hloastr-Pleiben. Mont a rae d' ar skol, pa ne veze ket ezhomm anezhañ da ziwall ar vioc'h. Tri bloaz diwezhatoc'h e tistroas da di e vamm evit mont war dro ar c'hatekiz hag ober e bask kentañ. « Amzer eürusañ e vuhez a voe hennezh, emezañ... N' oa ket a vioc'h da ziwall e ti e vamm. » Ur wech achuet gantañ e baskoù, e tistroas Soaig da di e eontr da zeskiñ ar vicher a varichal. E-pad ma sache war lost ar vegin, e lenne armanagoù brezhonek degaset er c'hovel gant unan eus ar vevelien all. Setu penaos e teskas lenn e yezh. Da vartolod ez eas evit ober e amzer. Triwec'h miz goude, avat, e voe kaset d' ar gêr, hep pañsion gant ur c'hleñved skevent. Evel n' helle adkregiñ gant ar vicher a varichal, re denn evitañ bremañ, e stagas gant labour siouloc'h an horolajer hag an tenner-poltredoù. Chomet daou-ugent vloaz war al labour-se, ez eo en em dennet Soaig JONKOUR, dek vloaz 'zo bremañ, en un ti bihan en ur park, m' en deus plantet ennañ gwez frouezh a bep seurt.

Salv ma c'hello Soaig JONKOUR, en ur ober war-dro e liorzh, kavout amzer da sevel dimp c'hoazh marvailhoù c'hwek o brezhoneg ha blas ar vro gant o danvez.

197) Jarl Priel ne deo ket kennebeut ur skrivagner eus ar re yaouankañ, daoust m' hon eus graet anaoudegezh gantañ, n' eus ket pell, dre e bezh-c'hoari fentus, *An Dakenn Dour*, bet c'hoariet teir gwech kent bezañ embannet gant *SAV*, n. 25, Diskar-Amzer 1942 : e Priel d' an eil a viz Mae, e Landreger d' an 30 a viz Eost 1942, e Roazhon d' an 11 a viz Here 1942. Skignet eo bet ouzhpenn gant Roazhon-Breizh d' ar 17 a viz Here 1942. Un difluk mat, evel a weler, evit ur pezhiñc'hoari savet evit tri a c'hoarierien. Dellezek eo e gwirionez d' ober berzh war leurennoù c'hoariva ar bobl e Breizh : un danvez aes da veizañ, ur brezhoneg c'hwek ha glan hep bezañ figus e doare ebet, stummoù spered a-seurt gant ar re a gavomp en hor marvailhoù plijusañ, ha buhez enno ken na drid.

SAV en deus embannet abaoe daou bezh-c'hoari all gant *Jarl Priel, Ar Baleer-Bro*, drama en un arvest, n. 26, Goañv 1943. An oberenn-mañ, e doare ar pezhioù-c'hoari skrijus, ne deo ket deut da goulz eget an hini kentañ d' hor meno. Lod o

deus distaget anv Tangi MALMANCHE diwar-benn ar *Baleer-Bro*. Un doare kerentiezh a zo, e gwirionez, etre an daou c'hoariva, nemet e ra diouer amañ ar vorenn-hud hol laka da zegemer faltazi MALMANCHE evel pa ve ar gwirvoud.

Trede pezh-c'hoari *Jarl Priel* a zo ar *Vatezh Vihan, SAV*, n. 29, Diskar-Amzer 1943. Un oberenn zic'hoarzh eo ivez, anezhi un daolenn eus ar vuhez war ar maez e Bro-Dreger. Eeun-tre eo ar steuenn. Un tad, chomet intañv, hag e vab, paotr yaouank ugent vloaz, a gouez e karantez an hevelep plac'h yaouank. Tost e teu ar soubenn da dreñkañ etre an tad hag ar mab. A-benn an diwezh, avat, e chom an trec'h gant ar yaouankiz.

Jarl Priel, eus e anv gwirion Charlez-Jozeb-Mari TREMEL, a zo ganet e Priel d' an 23 a viz Ebrel 1885. Eus 1911 da 1914 ez eo bet kelenner war ar galleg e Borovitchi (Bro-Rusia).

Kent brezel 1939, e skrive e kelaouennoù gall evel « Candide », « Mercure de France », « Les Marges », hag all. Savet en deus romantoù gallek : « Sous la Faucille et le Marteau », Fayard, Paris ; « Le trois-mâts errant », Les Portiques, Paris. Salv ma c'hello, distroet da yezh e gavell, kenderc'hel da ober war-dro Strollad Priel ha da c'hoari e-unan ar pezhioù-c'hoari savet gantañ, rak ur mailh ez eo war ar vicher.

198) SAV he deus moulet, en he niverenn 17, Hañv 1940, *Evit ar Frankiz*, ur barzhoneg-istor, diazezet war un darvoud c'hoarvezet e 1590 e parrez Gwezeg. Savet eo bet an oberennse gant an Aotrou Fañch GWEGEN, kure-kanton Bannaleg. Un oberenn all diwar e bluenn, *Mari Bragou*, a zo bet embannet er *VUHEZ KRISTEN*. Savet en deus c'hoazh pezhioù-c'hoari fentus, kantikoù, kanaouennoù, da skouer *War Zao Yaouankiz, Yaouankiz, Kenavo*, e *Kanomp*, an dastumad embannet gant *YKAM*, Kemper, Ti-Moulerezh, 7, Ru an Duchentil.

199) Eontr eo an Aotrou Fañch GWEGEN da Reunan ar MOUGN, kazetenner er « Progrès du Finistère ». Ar skrivagner yaouank-mañ en deus embannet eus e oberoù en *OALED*, e *GWALARN* hag e *SAV*. Ganet eo e bourc'h Gwezeg d' an 26 a viz Mae 1913, mab da Fañch ha da Vari WEGEN, o terc'hel un atant er Baradozig, tost da Garreg an Tan. Bet eo war e studi e Kloerdi Bihan Pont-e-Kroaz. Aet eo da gazetenner abaoe e zistro eus Bro-Siria ma reas eno e amzer soudard.

E varzhonegoù kentañ embannet a zo bet, war a gredomp, *Garm ar Barzh, An OALED*, n. 67, 1939 ha *Par ar Santig Du*,

ar Santig Gwenn, n. 68, 1939. Tennet eo bet muioc'h an evezh, avat, abaoe gant an nebeut *Kraksonennoù* moulet e *SAV*, n. 21, 1941, hag e *GWALARN*, Nnoù 140, 1941 ha 146, 1942. Pezhioù berr-tre a zo anezho : *Digoradur ; an Askol-gwenn ; Bisigoù Mareñv ; Delioù Sec'h ; Dour-red ; Mintin Gleb ; Eñvorennig* ha padal e santomp diouzhtu e kejomp en netraigoù-se gant ar varzhoniezh glan, an hini na vez ket klevet he frond e steudadoù gwerzennoù savet gant lod all.

Spi hon eus e roio dimp Reunan ar MOUGN muioc'h a vleunioù eus liorzh e *Graksonennoù* hag e kaso da benn araok pell an oberenn lakaet gantañ war ar stern, *Koulz ar Goantiri*, eñvorennoù bugaleaj.

200) « Va faeron war dachenn ar brezhoneg eo an Ao. Yeun ar GO, » eme Reunan ar MOUGN. Lorc'h ez eus ennañ moarvat eus e baeron ha ne deo ket heb abeg. Ganet eo Yeun ar GO e Pleiben d'ar 7 a viz Here 1897. Mab eo da Yeun ha da Vari-Jan GWILHOU, o-daou eus Pleiben. Gounezet gantañ e desteni-noter, ez eo deut da seveniñ ar garg-se e Gwezeg. Gounezet en deus ivez testeni ar Studioù Keltiek e Skol-Veur Roazhon.

Chomet eo Yeun ar GO tost-tre d'ar brezhoneg-pobl, d'an hini en deus desket en e gornig-bro ha marteze e vefe re duet da varn brezhoneg ar re all hervez e hini. Se ne vir ket outañ tamm ebet da skrivañ ur brezhoneg c'hwek-dreist.

Kavet e vez e skridoù e *SAV*, e *GWALARN*, en *ARVOR*.

Embannet en deus ur gontadenn vurzhudus, skeudennaouet gant B. ar GELLEG, *Marc'heger ar Gergoad*, Moulerez-Kreizh, Roazhon, 1938. Lennet hon eus e *SAV* ar marvailhoùmañ : *An Hini en doa lazhet pemp mil ha kant ; Sorserezh Beleg*, n. 11, 1938 ; *Ar Sourded*, n. 17, 1940 ; *Gras Doue*, n. 18, 1940. E *GWALARN* ez eo bet moulet *Al Laer Dienn*, ha *Matu*, n. 98, Genver 1937 ; *Ur Galedenn a Zen*, n. 126, Mae 1939. En *ARVOR* e kavomp *Yun ar C'halvez*, 25 Genver 1942 ; *Ur Burzhud graet gant Sant Yeun*, 25 Mae 1941.

Ur pennad talvoudus evit istor hol lennegezh en deus embannet e *GWALARN*, n. 136-137, Mae-Mezheven 1941 : *Ur Skrivagner Brezhonek Dianav : An Aotrou MOAL, person Sant Varzin Montroulez.*

War un dro gant Iwan an DIBREDER, en deus savet evit ar gelaouenn *SAV* labourioù a bouez evel *Enezenn Iz Goueledet er Mor*, n. 19, 1941 ; *Danevelloù a Vro-Skos : Karantez ha Tremenvan Deirdire*, n. 21, 1941 ; *Lai Osian e Douar ar Yaouankiz*, n. 23, 1942. Eñ eo ivez, a gredomp, en deus em-

bannet, dindan an anv-pluenn *Yann ar Gevell*, danevell *ar Marc'heg Graelent*, n. 30, 1944.

Daou anv-pluenn all a anavezomp da Yeun ar GO : *Gway ar Youdig* ha *Yeun Vriant*. Dindan hemañ ez adembann e *SAV* pezhioù barzhoniezh kozh, diaes da gaout ha talvoudus alies.

201) Betek e *SAV*, a blij dezhi koulskoude chom ken tost ouzh ar brezhoneg komzet, e kaver brezhonegerien nevez. Yann-Vari KERWERC'HEZ (GUERCHET) a zo eus o rummad. Ganet eo e Naoned, d' an trede a viz Here 1910, mab da Yann, eus Prinquiau, Loar-Izelañ, ha da Vatild KOIG eus Pornig. Ur wech bachelour ez eas da Skol Uhel ar C'henwerzh e Naoned ha bremañ ez eo rener an Ermaeziadur e ti « Rhône-Poulenc », e Pariz (1944).

E *SAV* eo en deus staget da skrivañ brezhoneg. Kavout a reer e *Istor Bro-Norvegia*, en Nnoù 3 da 8, dindan an anv-pluenn *Y. Mab Koig*.

En Nnoù 12 ha 23 en deus embannet ur pennad diwar-benn *ar C'henwerzh hag ar Brezhoneg*.

En « Heure Bretonne », e dibenn 1940 hag e 1941, ez eo bet embannet e eñvorennoù war *Abadenn Namsos*, ur skrid bev ha plijus a dennas an evezh d' an ampoent.

Ha dezhañ bout dre vicher douget d' ar skiantoù resis, ne deo ket KERWERC'HEZ hep faltazi, pell a se. Ur pezh barzhoniezh gantañ a gavomp e niverenn 8 *SAV* hag ur gontadenn, *Ha Petra e oa ?* en n. 10, 1938. Fromus hag iskis eo gontadenn-se ha, p' he adlenner, e kaver enni evel un tañva eus e oberenn vrasañ, ar romant-polis embannet gant *SKRIDOU BREIZH* e 1943 ha bet loreet gant Kevrenn al Lennegezh er Framm Keltiek. E c'hell bezañ war brezhoneg KERWERC'HEZ levezon doare-displegañ ar galleg, a argaso tamm-ha-tamm dre forzh strivañ, se ne vir ket ouzh e romant-polis *En ur rambreal* da vezañ un oberenn-dreist leun a faltazi hag a varzhoniezh, par d' ar gwellañ romantoù-polis e n' eus forzh pe yezh.

VI. — FEIZ ha BREIZ - AR VUHEZ KRISTEN
BREIZ - STUDI hag OBER

Feiz ha Breiz. — En he gwellañ e voe *FEIZ ha BREIZ* kent brezel 1914. Ne adkavo morse hivizike nniver ar goumananterien he doa bodet en-dro dezhi en amzer-se ha gwashoc'h c'hoazh e yelo war ziskar pa zeuio da gevezañ

ganti kelaouennoù all, a zevosion hepken, evel *KENTELIOU SANT FRANSEZ*, deut da vezañ e 1926 *Ar VUHEZ KRISTEN*.

Arabat disoñjal kennebeut en deus lakaet ar brezel ar vrezhonegerien d' ober ur c'hammed bras war hent ar gallekaat. Dre ma voazent da lenn galleg e tivoaze ur c'halz anezho kemend-all diouzh ar brezhoneg.

Klemmoù en deus savet meur a wech an Aotrou Yann-Vari PERROT diwar-benn an enebiezh a gave diouzh an tu zoken ma vije bet engortoz da gavout kentoc'h skoazell. Ur gudenn ziaes en doa e gwir da zibunañ.

Chom a rae feal da anv e gelaouenn ha setu ma teued da rebech dezhañ endevout « lezet a gostez, koulz lavarout, ar menoz « Feiz », moarvat dre na rae ket hepken war-dro ar relijion. Rak an hini a ra dezhañ ar rebech-se (sell. *GWALARN*, n. 20, Goañv 1929, p. 93) a gav mat-dreist en enep *KENTELIOU SANT FRANSEZ*, a zo dezho, emezañ « ur pal war dachenn ar menozioù, — strewiñ ar gwirionezioù kristen ».

E c'hellfe bezañ en dije c'hwitet *FEIZ ha BREIZ* da blijout d' an holl rummadoù a glaske tizhout. Evit hemañ ez eus enni « pennadoù re hir hag ouzh hec'h aozañ re nebeut a skrivagnerien ». Da veno un all e tigor « re frank he fajennoù da varvailhoù ha sorbiennoù re vugelel en holl ».

E miz Genver 1924 e voe staget ouzh *FEIZ ha BREIZ* hag *ARVORIG ar C'HORN-BOUD*, kannad miziek ar *Bleun Brug*. Amañ e kavomp ivez marteze un abeg all d' an enebiezh a sav war hent *FEIZ ha BREIZ*. Red an darvoudoù en deus lakaet ar *Bleun Brug* da zont da vout ur gevredigezh galloudus, zoken war dachenn ar politikerezh hag adal ma stoker ouzh ur seurt kudenn n' eus truez ebet da c'hedal a-berzh ar re a zo disheñvel o soñj diouzh hoc'h hini, ha p' o defe a-hend-all un hevelep feiz kristen en o c'halon.

Setu an diaesterioù a zo deut war an hent heuliet gant an Aotrou Yann-Vari PERROT. Lenn a rae tud ar bobl nebeutoc'h a vrezhoneg eget kent ar brezel. N' oant ket plijet gant kement a gavent er gelaouenn. Klask a rae houmañ kenderc'hel da vout o hini nemet e felle dezhi dedennañ war un dro tud uheloc'h o deskadurezh. E c'hell bezañ ez oa dic'hallus tizhout daou bal re zisheñvel ha dic'hoanta lennerien re lies-doare. Un tamm ez eo bet skoilhet *FEIZ ha BREIZ* gant an hevelep kudenn ha *GWALARN* ha n' o deus padet an div gelaouenn nemet dre m' o doa o-div en o fenn renerien n' ouient ket plegañ.

Lod kaer eus ar skrivagnerien a sav pennadoù evit *FEIZ*

ha BREIZ a zo bet komzet endeo diwar o fenn e trede lodenn al labour-mañ. E c'hellomp koulskoude lavarout amañ ur gerig bennak diwar-benn hiniennoù all.

202) An Tad Loeiz MALGORN a voe ganet e Kostarreun, Enez Eusa, d' an 20 a viz Du 1863. Mont a reas war e studi da Gloerdi Bihan Pont-e-Kroaz. Beleget e voe e Kemper d' an 18vet a viz Du 1886. Kelenner e voe e Pont-e-Kroaz betek ma 'z eas da vanac'h e 1899. Pa voe harluet menec'h ha leanezed gant COMBES ez eas e-pad pemp bloaz da Lowes, e-kichen Southampton, e Bro-Saoz. E 1910 e teu da Linciaux, Beljik. E 1912 emañ e Plourin Montroulez oc'h ober skol en ur maner. E 1920, e tistro da abati Urzh Sant-Benead e Kergonan, Bro-Wened. Marvet eo eno d' an eizhvet a viz C'hwevrer 1941.

Savet en deus evit *FEIZ ha BREIZ*, dindan an anv-pluenn *Yann Gostarreun*, marvailhoù ha pennadoù niverus.

Menegomp *Hor Breudeur Tramor ha Ni* ; *Traoù ha Traoù all*, e 1927 ; *Marvailhoù an Anaon*, e 1928 ; *An Itron Tamallet e Gaou*, e 1929 ; *Marvailhoù Tramor*, e 1929 ; *Janed ar Fur-Sodez* ; *Arzur hag e Varc'heien*, e 1930 ; *Mizer* ; *Aotrou Run ar Vran*, e 1931.

Embannet en deus ivez Dom MALGORN en « Annales de Bretagne », e 1909-10, ur studiadenn a bouez, e galleg, diwar-benn brezhoneg Enez Eusa, anezhi 105 pajennad.

Un esa talvoudus eo an hini a voe graet, e *FEIZ ha BREIZ*, gant an Aotrou Alan HERRI, dindan an anv-pluenn *Lan ar Bunel*, er pennadoù degemeret dindan an talbenn *Spered ar re all*, da reiñ d' ar vrezhonegerien un tañva en o yezh eus skridoù ar skrivagnerien veur arallvro eus an amzer wechall. Setu m' hon eus gallet lenn aze pennadoù troet flour eus oberoù THEOKRITOS, VERGILIOS, DANTE, BOSSUET hag all.

Ar Vuhez Kristen. — An Tadoù Kapusined o deus graet, e Bro-Wened, war-dro ur gelaouennig, *TRIVET URH SANT FRANSEZ*, eus 1899 da 1921. Savet o deus da c'houde *KENTELIOU SANT FRANSEZ*, anezhi ur mouladur e brezhoneg unvan hag un all e rannyezh Gwened. E 1926 e teuas ar gelaouennig-se da vezañ dastumadenn miziek *Ar VUHEZ KRISTEN*. Kavout a reer enni pennadoù a zevosion,, marvailhoù, rimadelloù. Pobleloc'h, eeunoc'h eo doare ar gelaouenn-mañ eget ne deo hini *FEIZ ha BREIZ*. Relijiel hepken he fal ha setu perak he deus moarvat kavet muioc'h a lennerien d' he harpañ hag a skrivagnerien da reiñ buhez dezhi

eget ne zeue war-dro he c'hoar henañ, a zalc'he pennek daoust da se gant he roud diagent. Ne fell ket dimp lavarout e ve digas Tadoù Sant-Frañsez e-keñver kudenn ar brezhoneg. Bretoned gredus int, hep mar ebet, nemet e reont hepken war-dro an dachenn a bleustront, hini ar vuhez kristen. Dre ma reont o labour e brezhoneg, avat, e skoont d' an hevelep pal hag ar re all, a zispleg dirak o lennerien menozioù broadel groñs pe c'hroñsoc'h. Derc'hel a ra Tadoù Sant-Frañsez buhez er brezhoneg ha strivañ a reont, evit o lod, da reiñ dezhañ bemdez muioc'h a sked.

N' eo ket gant o c'helaouenn hepken e labour Tadoù Sant-Frañsez evit ar feiz e brezhoneg. Embann a reont ivez levrioù a zevosion. Pebezh kemm, avat, etre ar re-mañ hag ar re a vouled gwechall !

E 1937, an Tad Medard a Lanarvili en deus embannet *Ar Werc'hez Vari Hor Mamm*. Skeudennoù al levr a zo bet treset gant LANGLEIZ. Aes eo ar skrid da lenn. Savet eo en ur brezhoneg eeun-tre ha reizh ouzhpenn.

Lavaret hon eus e lec'h all al lod kemeret gant an Tad Eujen a Wengad e *Buhez Hor Salver Jezuz-Krist*, savet gant an Aotrou Yann UGEN, An Oriant, Moulerez Breiz-Izel, 1930. Aozet en deus an Tad Eujen ar c'hentelioù a zeu da heul pep pennad. Skeudennet puilh ez eo ivez al levr-se hag aes-tre da lenn.

N' eus ket pell eo bet lakaet e gwerzh *Buhez Sant Fransez a Asiz*, Roazhon, Moulerez an « Nouvelliste », 1943. Savet eo bet al levr-se gant Dom Lan INISAN, e 1889. An Tad Eujen a Wengad en deus reizhet ha kresket skrid Dom Lan ha lakaet el levr skeudennoù niverus. Kempennet en deus evelse evit ar vrezhonegerien ul levr plijus da lenn e pep doare, anezhañ buhez ur sant karantezus e-keñver an holl grouadelezh, ur sant dilorc'h a ouie, en e amzer, ez oa dereat mont d' ur bobl en he yezh, zoken ma chome ar c'hiz ober gant al latin er gador-brezeg.

A-walc'h eo an tri levr-se da ziskouez ar stad a ra Tadoù Sant-Frañsez eus ar brezhoneg. Ne deo ket dezho koulskoude e c'heller rebech ober eus hor yezh ur pal. Hogen krediñ a reont ez eo ar brezhoneg ur benveg dispar da implij evit mad ar feiz ha salv ma vije bet an holl aotrounez beleien hag eskibien a-du ganto e bro ar brezhoneg, abaoe m' eo deut ar yezh-mañ da vezañ, war he zachenn, un abeg a rendael hag a gasoni.

Breiz. — Brezhonegerien Bro-Dreger o doa krouet ur gelaouennig viziek, *ARVORIG*, a rankas, goude ar brezel all,

kemer harp war *FEIZ ha BREIZ* evit padout. Renet oa gant Erwan ar MOAL, *Dir-na-dor*, skoazellet gant an Aotrounez Le CLERC, *Kloareg ar Wern*, ha Le FEBVRE, *Gab Liskildri*. Ur wech aet *KROAZ ar VRETONED* da get e 1920 n' oa mui, e Bro-Dreger, a gelaouenn sizhuniek e brezhoneg. Klask a reas *Dir-na-dor* adstagañ gant labour *KROAZ* hag, e 1927, e teuas a benn da sevel *BREIZ*, ur gelaouenn sizhuniek e brezhoneg penn-da-benn. Un doare tostoc'h ouzh brezhoneg ar bobl a voe d' ar gazetenn nevez. Outi e voe bremañ staget *ARVORIG* hag e krogas, ur wech muioc'h Tregeriz d' ober hent diouzh o zu. Un dra ret ha damantus war un dro. Ret dre ma n'eus tu ebet da lakaat an dud da lenn ur brezhoneg re zisheñvel diouzh an hini a gomzont bemdez, nemet er skol e vefent boazet ouzh ur brezhoneg lennek, evel ma vez boazet ar c'hallegerien er skolioù ouzh ar galleg lennek. Damantus ivez, avat, dre ma tenn an hentoù disheñvelse da zisrannañ muioc'h-mui ar brezhoneg e lennegezhioù rannyezhek, par da hini Bro-Wened, ar pezh ne laka ket ar gudenn da vezañ aesoc'h da ziluziañ evit ar vroadelerien a oar re vat n' eus dazont ebet a ve asur d' ur yezh komzet gant re nebeud a dud hag o vont o uzhpenn e bruzun.

E-leizh eus kenlabourerien *KROAZ ar VRETONED* hag *ARVORIG* a gasas o skridoù da *VREIZ*. En o zouesk e kavomp *Potr Juluen*. Hennezh eo unan eus anvioù-pluenn an Aotrou Juluen SKLISON.

206) Juluen-Iasent-Jozef-Mari SKLISON a zo ganet e Plistin, d' an 19 a viz Kerzu 1883. Mab eo da Juluen ha da Jan-Mari RUMEUR. Skoliet eo bet da gentañ e ti ar « Frered » e Plistin ha goude e Kloerdi Bihan Landreger. Kaset da benn gantañ e studi e Kloerdi Bras Sant-Brieg, e voe beleget d' ar 5vet a viz Here 1907. Anvet e voe da gure e Lanveleg d' ar 26 a viz C'hwevrer 1908. Mont a reas d' ar brezel d' an eil a viz Eost 1914 betek an 8 a viz Meurzh 1919. Gloazet e voe e Mouilly e miz C'hwevrer 1918. Dont a reas da gure e Landreger d' ar 15vet a viz Ebrel 1919. Anvet e voe da berson e Plounerin d' an deiz kentañ a viz Here 1927 hag e Serwel d' ar c'hentañ a viz Mae 1936. Marve teo an Ao. SKLISON e 1945.

Potr Juluen a zo lemm ha fonnus e bluenn. Skignet en deus rimadelloù en *ARVORIG*, e *BREIZ*, en *ARVOR*. Menegomp, da skouer, *Penn-da-benn al linenn*, *ARVORIG*, 1921-1922 ; *Bloavezh Mat*, *ARVOR*, 10 Genver 1943.

Savet en deus ur pezh-c'hoari, *An Ankelc'her*, 3 arvest, Brest, Straed ar C'hastell, 1927 ; lakaet en deus ivez e

brezhoneg diwar c'halleg Berta GERNEVEZ ur pezh en un arvest, *Evel ma pardonomp,* Gwengamp, Suberbie, 1929.

E 1935, en deus embannet *an Tornaod,* Gwengamp, Mouladuriou Arvor. Un oberenn eo, leun a faltazi hag a virvilh, ma kaver enni a bep seurt, strollet en-dro d' ur veaj e bro Bretoned Tramor. Ken pinvidik eo brezhoneg *Potr Juluen* m' eo bet rebechet dezhañ gant tud, paourik o hini moarvat, ijinañ a bep seurt gerioù nevez. Gant gwir abeg en deus respontet dezho an oberour en ur c'hoarzhin goap : « C'hwi 'n hini n' anavezet ket ho saoud ! »

Savet en deus oberennoù n' int ket c'hoazh moulet : *Penaos lakaat ur beleg en e garg a berson ; Prederiadennoù Aour.* Staget en deus da lakaat e brezhoneg *Fioretti,* dindan an anv *Bleunioù Sant Frañsez.* Moulet eo bet e labour gant kelaouenn an Tadoù Kabusined betek ar pennad XXVIvet, d' an 31 a viz Meurzh 1930. Abaoe en deus adkroget da dreiñ *Fioretti,* d' an c'hentañ a viz C'hwevrer 1944 hag erruet eo gant ar pennad XXXVIIIvet d' an 23 a viz Ebrel 1944.

Menegiñ a c'hellomp c'hoazh gant *Potr Juluen, Eñvorennoù ur paotr e bluenn,* e *SAV,* n. 24, Hañv 1942, ha *Kudenn ar Skolaerion gristen, prezegenn* war *ARVOR,* 7, 14, 21 C'hwevrer 1943.

207) Frañsez KOREL a oa eus kenlabourerien *KROAZ ar VRETONED.* Desavet e Plougernevel, Kerne-Uhel, tro en deus bet da zastum war ar maez kanaouennoù-pobl. Embannet en deus, da skouer war *GROAZ : Kan an Eginane,* giz kozh *Hollaika Kerne* hag ar *Pasionoù.* Ton ha komzoù an doare eus gwerz *Janedig ar Rouz,* bet kanet dezhañ gant e vamm, a zo bet embannet gant VALLEE war « Chansons de France », n. 11, Gouhere 1909, Pariz, Rouart, Lerolle et Cie.

Rener skol gristen Sant-Nikolaz-ar-Pelem e oa Frañsez KOREL e 1907 pa voe lidet eno gouelioù *Gorsez ar Varzed.* E anv-barzh a oa *Evnig Arvor.* Ober a reas war-dro an abadenn c'hoariva. Abaoe 1894 e rae eus e wellañ da zeskiñ brezhoneg d' e skolidi. Komz a ra *Taldir* diwar-benn e vignon en e *Eñvorennoù hanter-oad, LIAMM,* 57/29. Ur bann sklerijenn e taol war ar reuz a bouezas war vuhez Frañsez KOREL. Ur pennad e voe mestr-skol e Landivizio ha, warlerc'h brezel 1914, e tivroas da dro-war-droioù Pariz. Marvet eo en Antony e 1954.

Un nebeut lizhiri hon eus eskemmet e 1942-1943. E chomlec'h a oa d' an ampoent : 8, ru Pétrelle, Pariz (IX). Ne felle ket dezhañ e ve laret ger ebet diwar e benn el levr-mañ. N' em eus kavet abeg ebet da sentiñ outañ. Savet en deus ur

pezh-c'hoari deverrus en un arvest : *Paner burzhudus ar mevel Fañch,* a zo bet embannet da gentañ gant *KROAZ.* An trede mouladur a gavomp e *BREIZ,* adal niv. ar 25 a viz Mae 1930. Ur pezh-c'hoari all, un drajedienn : *C'hoant an Drouiz,* a zo manet diembann.

208) Eujen ar ROUZ, ganet e Peurit-ar-Roch d' an 9 a viz Gwengolo 1892, a zo bet implijad e Pariz e ministrerezh an arc'hant-stad. Tailhanter e oa e Rosko e 1933. Deut eo da Werliskin en hevelep karg eus 1934 da 1944. Ac'hane en deus bet darempred gant an Ao. PERROT e Skrignag, e-pad nav vloaz. « D' an 12 a viz Kerzu 1943 en em gaven, emezañ, war e gorf muntret, met tomm c'hoazh. Gwelit *An hent hir, FEIZ ha BREIZ,* Genver-C'hwevrer 1944. » Deut eo bremañ da vevañ dibenn e amzer (ra bado pell !) e-mesk brezhonegerien Pervenan.

E anv-barzh a zo *Evnig Penn-ar-C'hoad.* Savet en deus pezhioù-c'hoari : *Ar barner barnet,* un arvest fentus moulet e *BREIZ,* Gwengolo-Here 1930, bet c'hoariet alies-tre, e Lanuon, Tregastell, Boulvriag, Gwerliskin, Bear, h.a., hag ivez e Pariz. — *Ar Barr-Avel,* tri arvest, moulet e *BREIZ* ivez, adal niv. an 30 a Vezheven 1929. Displeget eo bet ar pezh-mañ e Pariz d' an 18 a viz Mae 1930, hag e Tregastell, Boulvriag, Pleuvian, h.a.

Moulet en deus sonioù ha gwerzioù e-leizh war an hevelep kelaouenn. Un dastumad eus e sonioù, gant an tonioù, a zo bet embannet, dindan an anv : *Un dornad brug,* Koadou, *BREIZ,* 1930. *Son ar c'hafe,* bet ken brudet, a zo bet savet gantañ.

Un dibab en deus graet abaoe eus e oberoù : *War Hentoù Breizh,* sonioù gant tonioù, kalz eus ar re-mañ savet gant Jorj ARNOUX hag an Ao. Arzur GWAZDOUE ; — *War va Zelenn,* barzhoniezhoù a zo anezho un eil kaierad. E oa an dibab-se da vezañ moulet war-dro 1942. Drastus eo bet ar bloavezhioù da heul evit al labourioù e brezhoneg. Hag abaoe e c'hortoz an dibab-se ur mouler.

(Da genderc'hel.)

NOTENNOU

HOR MIGNONED. — Tangi, Malo, Lena, Nolwenn, Riwall ha Goulven Al Louarn a zo laouen da gas deoc'h keloù eus ganedigezh o c'hoar vihan Katell, e Keranna, d' an 3de a viz C'hwevrer.

***

Gweltaz Quiniou a zo laouen da gemenn deoc'h ganedigezh e c'hoar Anna da geñver Gouel Nedeleg, e Tamatave.

***

Laouen eo ar c'habiten hag an Itron Souffez Despre da gemenn deoc'h ez eo bet ganet div verc'hig dezho Hervelina ha Sabine, d' an 3 a viz C'hwevrer.

Hor gwellañ gourc'hemennoù d' an holl.

MARV ERWAN AR MOAL (DIR NA DOR). — Dir Na Dor a zo aet da anaon d' ar 15 a viz C'hwevrer, e Koadout, da 83 bloaz. En e obidoù ne oa nemet tud eus Bro-Dreger dre ma oa re verr an amzer etre e varv hag an douaridigezh. An Ao. Chaloni Brochen, vikael vras en deus displeget en iliz pegen feal e oa chomet ar skrivagner d' e c'her-stur ar Feiz hag ar brezhoneg.

An Ao. Kadoudal en deus komzet er vered. En ur brezegenn fromus ha kalonek ec'h unanas eñvor hor brogarourien en o zouez an Ao. Perrot hag an Ao. Lec'hvien.

D' an Itron ar Moal ha da vignoned ar stourmer kozh e kasomp hor gourc'hemennoù a gengañv.

PROFOU. — Degemeret hon eus ar profoù-mañ e-korf ar pevar miz diwezhañ :

HERE 1956 : Dr Yann Ezel, 10.000 lur ; L. Chalier, 1.000 ; A. Daniou, 1.000 ; L. Bihannig, 500 ; J. Marker, 500 ; Frañsez Kervella, 15.000 ; Y. Koailh, 500 ; P. Penneg, 1.000 ; G. Mahe, 3.500 ; Yann Thomas, 500 ; Dizanv, 500 ; J. Soulard, 1.000 ; P. Loisel, 500. — **War un dro, 35.000 lur.**

DU 1956 : It. de Bellaing, 500 lur ; Kelc'h Brezhon an Naoned, 500 ; A. Daniel, 2.500. — **War un dro, 3.500 lur .**

KERZU 1956 : Yann ar Beg, 10.000 lur ; R. Tassel, 5.000 ; Cécile Laurent, Kazablanka, 800 ; Dr Jaouen, 1.000 ; F. Even, 2.000 ; J. Penneg, diner ar yezh, 1.000 ; P. Roy, evit ur soudard yaouank ne c'hell ket paeañ e goumanant, 1.000. — **War un dro, 20.800 lur.**

GENVER 1957 : F. Kemener, 500 lur ; Dll I. Marzhin, 1.000 ; B. Assicot, 600 ; Merwen Runpaot, 600 ; It. Kemener, 2.500 ; Per Penneg, 2.000 ; Dll M. Gourlaouen, 1.000 ; R. Brisson, 4.000 ; H. Tardy, 500. — **War un dro, 12.700 lur.**

HOR C'HEF EVIT AR BLOAZ 1956

FREJOU

	lurioù
Moulañ	529.356
Mizoù-post	9.082
Kef an embannadurioù	10.000
Skodenn da Emsav ar Broadoù Bihan	10.000
Kevredigezh ar Skrivagnerien vrezhonek	1.000
Deiziadur 1955	18.012
En holl	577.450

STAD AR C'HEF

	lurioù
Koumanantoù	377.252
Niverennoù gwerzhet	4.833
Profoù	153.500
Bruderezh	2.100
Deiziadur 1955	8.404
En holl	546.089

ENKEFIADURIOU

	lurioù
Koll ar bloavezhioù all	85.084
Koll 1956	31.361
Pezh a vank er c'hef	116.445

War a weler hon eus kollet warlene 31.361 lur, pezh a zo ur yalc'hadig. Gant koll ar bloavezhioù all e vank bremañ 116.445 lur er c'hef.

Daoust d' ar seblantoù ez eo bet mat ar bloaz 1956. Amañ e rank ar sekretour «ober e emvarnerezh » : re nebeut a amzer en deus bet e dibenn ar bloaz, ha dale a oa gantañ o c'houlenn an adkoumanantoù. Anat an dra pa seller ouzh sifrenn ar c'houmanantoù (377.252 lur) pa soñjer he deus **Al Liamm** tost da 500 koumananter. Tamm-ha-tamm e vez lakaet an traoù en urzh bremañ.

E gwirionez ez eo bet mat ar bloavezh dre ma 'z eo bet niverus ar profoù. E 1950 ha 1954 hepken e oant bet fonnusoc'h (159.201 ha 189.148 lur). Trugarez c'hoazh d' an donezorien.

WAR-DU AR 500 KOUMANANTER. — E dibenn miz Genver e konte « Al Liamm » 487 koumananter, rannet evel-hen : Aodoù an Hanternoz, 60 ; Penn ar Bed, 91, Il ha Gwinum, 44 ; Loar Izelañ, 30 ; Mor Bihan, 38 ; Pariz ha tro-war-droioù, 116 ; Departamantoù all, 53 ; Afrika an Hanternoz, 8 ; Afrika Du, 4 ; Bro-Sveden, 1 ; Helvetia, 1 ; Bro-Holand, 1 ; Bro-Alamagn, 2 ; Kanada, 4 ; Stadoù-Unanet, 4 ; Brazil, 1 ; Arc'hantina, 1 ; Aostralia, 1 ; Kaledonia-Nevez, 1 ; Kuba, 1.

Un druez eo hepken gwelout n' eus nemet 263 koumananter e Breizh pa 'z eus 224 e-maez ar vro.

Anaoudek omp e-keñver an holl re a skoazell ac'hanomp da gavout koumananterien nevez. Ur striv c'hoazh hag e vo tizhet ar 500. Spi hon eus da leuniañ an 13 fichenn a vank deomp evit ober ar c'hont.

A drugarez da/ Alan Al Louarn dreist-holl hag a ra war-dro ar bruderezh e Pariz eo hon eus 116 koumananter eno. En Aodoù-an-Hanternoz ivez ez eo aet Al Liamm war-raok (60 koumananter bremañ). Pa seller ouzh sifrenn Penn-ar-Bed e vezer tuet da soñjal : A l'Ouest rien de nouveau.

Koulskoude, eno ivez o deus diskouezet hor c'heneiled o oberiantiz ha kavet koumananterien nevez evit kemer lec'h ar re a yae kuit.

Kreskiñ a ra, tammig ha tammig, hogen en un doare kalonekaus evelato niver lennerien Al Liamm ha dre se levezon ar gelaouenn. Daoust da deodoù fall 'zo, krediñ ha reomp servijañ ar brezhoneg.

Kendalc'homp. Per ar Bihan.

EVIT HOR C'HENEILED KLANV. — Anavezout a rit brezhonegerien pe bretoned o studiañ o yezh aet d' ar sanatoria. Ur yalc'had hon eus bet evit kas **Al Liamm** dezho ; evit se roit o chomlec'hioù deomp. Laouen e vint o tegemer hor c'helaouenn hag hon embannadurioù hag en doare-se e kavint berroc'h o amzer.

EVIT AR SOUDARDED HAG AR VARTOLODED YAOUANK. — Kinnig a ra un toullad harperien **Al Liamm** paeañ mizoù koumanantoù evit ar Vretoned yaouank galvet da ober o amzer en arme pe er verdeadurezh. Hol lennerien a anavez mignoned pe gerent aet da soudarded pe vartoloded a zo pedet da reiñ o chomlec'hioù deomp. Laouen e vimp da gas « Al Liamm » dezho.

BRUDEREZH. — Kevrenn ar bruderezh a c'houlenn chomlec'hioù tud a c'hellfe bezañ dedennet gant lenn **Al Liamm.** Kantadoù a chomlec'hioù a ra diouer deomp. Kaset e vo skouerennoù d' an dud-se ha goulennet outo koumanantiñ goude-se. Bretoned a zo en holl vroioù hag a vefe plijet o tegemer hor c'helaouenn. Deoc'h eo da skoazellañ ac'hanomp da lakaat anavezout « Al Liamm » ganto. Gortoz a reomp ho lizheroù.

HON NIVERENN DIWEZHAN. — Plijadur o deus graet dimp ar meuleudioù hon eus resevet war-lerc'h niverenn 59 **Al Liamm** « moarvat unan eus ar re wellañ embannet betek-hen » hervez unan eus hor mignoned. Ne gredomp ket kement-se avat, met pephini a c'hell kaout e soñj. Kontadenn Reun Menez Keldreg he deus plijet da veur a hini. Spi hon eus ne chomo ket ar skrivagner-mañ a-sav p' emañ war un hent ken mat.

SKOL OBER. — E-doug miz Genver o deus 25 skoliad nevez roet o anv da Skol dre lizher Ober. M' hoc'h eus mignoned a fell dezho deskiñ pe beurzeskiñ o yezh, roit dezho chomlec'h Marc'harid Gourlaouen, 30, rue de la Corderie, Douarnenez.

AR PROTESTANT MALGACH. — Setu amañ ur pennadig tennet eus ar gelaouenn protestant « Réforme », da geñver marv ar pastor Ravelojaona eus Tananarive : « Ar protestant Malgach a zo da gentañ un den lennek, lorc'h ennañ gant e yezh broadel ma 'z eo ar Bibl hag ar c'hrennlavarioù an oberennoù klasel anezhi. E holl nerzh a laka evit mirout anezhi glan ha bev diwall anezhi diouzh an trefoedach hag an akademism. Ar familh hag an Iliz a stourm gant o holl nerzh ivez ouzh aloubadeg ar galleg. Koll e yezh a vije evit ar bobl Malgach koll e ene hag abeg pep sevenadurezh, ar gwashañ diberc'hennadur a zo evel m' en deus nevez 'zo diskleriet ur C'hendalc'h eus ar Sorbonne. M. Ravelojaona hag a oa barrek da gomz galleg difazi, pa gare, a ouie e yezh en un doare dreist hag en deus gellet reiñ da veur a remziad ar garantez en doa evit yezh kaer e Vro. Daoust da levezon brasoc'h-brasañ ar skol, ma vez kenteliet pep tra pe dost e galleg enni, hon eus abegoù da grediñ e talc'ho ar brotestanted Malgach da virout ha da zerc'hel e stad ar pezh a zo diazez o sevenadur end-eeun ».

Ar pennad a-bezh a dalv ar boan bezañ lennet en abeg d' e ledander-spered. Setu amañ an dibenn : « Falz-tamalloù o deus graet anezhañ skouer ar broadelour enep-gall. A dra sur en doa keuz d'an deizioù tremenet, « tamin'ny andro taloha izay mbola nisy fanjakana malagasy » (pa oa ur gouarnamant Malgach) hag en deus dalc'hmat stourmet evit reiñ d' e vro ur stumm nevez a zishualded. Daoust da se ar re e anaveze a ouie peseurt karantez e vage an den desket-se evit Sevenadurezh Bro-C'hall. Tu a zo bet da faziañ dre ma ne oa sklavelezh ebet da heul ar garantez-se (dalc'hmat e nac'has dekorasionoù hag enorioù ofisiel). E vuhez a voe hini un esperañs dalc'hmat dispennet. Bro-C'hall hag a zouje, a ranke d' e veno kelenn ha bleniañ ar vroad Malgach hervez he spered broadel hag hini o zadoù.

N' eo ket hepken rentañ dezhi he dishualded met c'hoazh he sikour d' he finvidikaat ha d' he c'hlokaat. Hag e-pad un hanter kantved en devoe ar glac'har da welout o tont an eil war-lerc'h egile renerien garv pe digas ha muioc'h prederiet gant urzh, gant tennañ gonid eus ar Vro ha gant o levezon eget gant Sevenadurezh ar Valgached, hag aesamant tud ar vro. Hag e gounnar a guzhe un disesper gwirion o welout ar vererezh ar gwashañ o klask heñvelaat an holl dud, o lemel gant urzh hag youl he fersonelezh digant ar bobl Malgach, ouzh he lakaat da goll he yezh, hec'h hengounioù, he sevended saourus, he buhez familh, hec'h ilizoù, he lorc'h ha zoken hec'h ene, evit ober anezho « sitoianed » dizanv nemetken, war un douar (territoire) ma ne greded ket mui zoken lavarout e anv.

Ar pastor Ravelojaona hag en dije ranket bezañ doujet evit e zereadegezh hag e sevended ma ne oa ket abalamour d' e vrud, a voe a-hed e vuhez spiet, tamallet e gaou, gwallgaset gant ur vererezh berr-wel.

Mervel a ra d' ar mare ma tiwan war vuzelloù hor vinistred ar frazennoù a dalvezas dezhañ bezañ toullbac'het evito ha pa seblant erfin posubl d' ar vro Malgach aozañ hec'h unan hec'h amzer da zont. »

DAOU LEVR NEVEZ. — Evel m' hon eus kemennet war niverenn diwezhañ « Al Liamm », emañ trede levr eñvorennoù Jarl Priel dindan ar wask. « Amañ hag a-hont » a zo ken plijus da lenn hag an daou levr kentañ. Setu amañ dre vras ar pezh a gaver ennañ : Ar Rusianed e Bro-C'hall e 1917, Jarl Priel spier e Polonia hag e Paris, Jarl Priel sekretour Dullin, J. P. e Antibes, Distro da Vreizh.

Al levr-mañ a vo kalz brasoc'h eget an daou levr kentañ peogwir e vo ennañ war-dro 288 pajenn. Dre se hag en abeg d' ar c'hresk a zo bet e dibenn ar bloaz-mañ war ar moulañ e vo keroc'h eget ar re all. En abeg d' an dispign arc'hant bras (260.000 lur) ne vo graet skouerennoù war Rives nemet evit ar re o devo goulennet e koulz, da lavarout a-raok an 30 a viz Meurzh.

Setu ar prizioù :

Rives niverennet	1.500 lur
Alfa niverennet	1.200 lur
Boutin	850 lur

Ar re a fello dezho kaout al levr kerkent hag embannet n' o deus nemet kas an arc'hant diouzhtu (gant anv al levr war gein ar chekenn) da R. Huon, 132, rue de Verdun. C.C.P. 1629-14 Rennes.

Al levr all a zo deut er-maez eo oberenn Jakez Riou « Geotenn ar Werc'hez » (120 pajenn). Gallout a rit kas an arc'hant diouzhtu da P. Bodenan, 3, Chemin des Potiers, Ergué-Armel - C.C.P. 212-23 Rennes - hag e vo kaset al levr deoc'h kerkent. Gallout a rit kas dezhañ ivez hoc'h arc'hant evit oberenn Priel ma kavit aesoc'h.

Setu ar prizioù :

Rives niverennet	850 lur
Alfa niverennet	550 lur
Boutin	400 lur

An holl franko.

LEVRIOU. — Resevet hon eus ur romant gant Koarer-Kalondan. Ar romant skrivet e galleg a zo e anv « Les aventures du Roi Baco » hag a gont buhez ar martolod brudet. Al levr n' eo ket ur vuhez gwirion met un istor dedennus da lenn, diazezet war darvoudoù gwirion. Skrivet eo en ur yezh druz a zere ouzh an danvez.

E gwerzh e ti Coarer Calondan, 12, rue Kléber, Nantes. 600 lur (247 pajenn).

Resevet hon eus ivez ur brezegenn c'hallek diwar-benn Frañsez Vallée ha bet displeget da geñver Gorsedd St-Brieg. Embannet gant Kelc'h Brec'heliand (200 lur, 30 pajenn).

E GWERZH. — Hor mignon Per Loisel (70, avenue du Plessis-Tison, Nantes - C.C.P. 1907-81 Nantes) a gemenn e chom gantañ da werzhañ :

— Rentañ-kont beaj Kembreiz e Breizh e 1947 (mouladur an Eisteddfod, divyezhek, kembraeg ha galleg), 100 lur ;
— Ar C'hembraeg hep poan, 250 lur ;
— Chal ha dichal gant Roperzh ar Mason (divyezhek), 600 lur ;
— Chal ha dichal (e brezhonek hepken), 500 lur.

Al levr diwezhañ-mañ a zo kaer-tre, moulet war baper « Marais » ha skeudennet gant Langleiz.

EN HAD. — Goude un nebeut mizioù ehan ez eo deuet er-maez « En Had ». Krog e oamp da grediñ e oa aet da get kelaouenn diwezhañ Bro-Wened. Laouen omp bet ouzh he gwelout oc'h adsevel

ha kas a reomp hor gourc'hemennoù d' e rener kalonek S. Kidna. En niverenn-mañ e kaver dreist-holl barzhonegoù gant Sten Kidna, Allain ha Bleu-Benal.

« En Had », kazetenn trimiziek, C.C.P. 591-83 Nantes.

ANVIOU LEC'HIOU GOURENEZ KIBEREN. — Studiet eo bet al lodenn-mañ eus an aod gant G. Bernier, kelenner en Oriant hag embannet gant ar « Service Hydrographique de la Marine ».

TREDE DISKULIADUR. — Resevet hon eus ur strobad follennoù roeneoskrivet dindan an anv « Trede Diskuliadur ». « Hor mennad kentañ, » a lenner er pennad digeriñ, « eo studiañ an Aviel ouzh skleur an Trede Diskuliadur, ar Speredegezh ». Embannet eo gant : Frañsez Pennek, Caixa Postal 3189, Sao Paulo, Brasil.

AUTO DA FE. — Klevet hon eus e oa bet distrujet e Roazhon, gwerzhet d' ar pilhaouer evit bezañ resis, kantadoù ha kantadoù skouerennoù eus AR PESK AOUR, troet gant Roparz Hemon diwar Paol Feval ha skeudennaouet gant Micheau-Vernez. Skrivet e oa an oberenn-se e doare-skrivañ an Ao. Vallée, hag a zo, bremañ, heretik ivez.

KEVREDIGEZH AR SKRIVAGNERIEN. — En anv Kevredigezh ar Skrivagnerien ez eo bet kaset ul lizher da Raymond Queneau a ra war-dro embannadur Istor al Lennegezhioù (La Pléiade, Gallimard). Al lizher a c'houlenne e peseurt lodenn eus Istor al Lennegezhioù e vefe graet war-dro al Lennegezh Vrezhonek, gant ar spi e vije komzet anezhi en ul lec'h bennak.

Ar respont hon eus bet digant an Ao. Queneau d' an 8 a viz C'hwevrer : « N' hon eus ket ankounac'haet al lennegezh vrezhonek, hogen o vezañ ne oa ket kalz a lec'h en eil gevrenn hon eus divizet lakaat lodenn al lennegezh vrezhonek en trede kevrenn, gant al lennegezhioù Euskarat, Alzasiad, Oc, hag all. An urzh-se a glot gwelloc'h gant an douaroniezh ».

War-lerc'h diskleriadurioù ar Chaloni Nedeleg o lavarout o doa an holl skrivagnerien, war-bouez nebeut, asantet da skritur ar Chaloni Falc'hun he deus ar Gevredigezh divizet kas d' an holl gelaouennoù un diskleriadur o klemm a enep d' ar gaou-se.

Kartennoù an izili a zo prest, kaset e vint dezho hepdale. Kas 200 lur d' ar sekretour Ronan Huon.

DIFENNOURIEN NEVEZ AR BREZHONEG. — Den ebet ne skriv e brezhoneg unvan, da lavarout eo hini « Al Liamm » hag hon holl embannadurioù. Setu, hervez ar C'hourrier, ar gelaouenn a dag ar brezhoneg unvan e pep niverenn abaoe un nebeut sizhunioù, ar pezh en deus embannet an Ao. Chaloni Nedeleg dirak « Société Archéologique » Penn ar Bed : « elle (ar reizhskrivadur) fut rejetée par l'Université de Rennes, par le K.L.T. et par les Vannetais ». Ar re a skriv er skritur-se n' eus ket anezho eta, na Roperzh ar Mason, na Langleiz, na Maodez Glanndour, na Roparz Hemon, na Priel, nag « Al Liamm », na netra... pfft.

Deskiñ a reomp ivez dre an Aotrou Nedeleg kement-mañ diwar-benn doare-skrivañ Falc'hun « **Cette réforme a été accepté par la presque unanimité des Ecrivains** ». Ni a garfe gouzout o anvioù ha gwelout o oberennoù. **N' eo nemet gevier !** Ar skritur nevez, avat, n' he deus nemet perzhioù mat, an hini all a zo fall penn-da-benn.

Boas omp avat da glevout traoù ar seurt-se digant « difennourien » ar brezhoneg. Un nebeut bloavezhioù ez embanne ar chaloni Falc'hun kement-mañ dre ar Skol-Veur eveljust : « Evit ar mare n' eus na geriadur, na yezhadur brezhonek ebet... »

Miliadoù a oa e ti an embanner ! hag e ouie.

War un niverenn all eus ar C'hourrier e tap ivez o lod Al Liamm hag an holl gelaouennoù all e brezhoneg nemet Bleun-Brug. Setu gerioù an Ao. Duigou, « difennour » nevez ar brezhoneg : « Sérieusement, et réserve faite peut-être d'Al Liamm, combien de bretonnants ont entendu parler de Hor Yezh, Barr-Heol, Ar Bed Keltiek, Ar Bedenn evit ar Vro. Ces sont là des feuilles roneotypées, servies, souvent gratuitement, à quelques dizaines de fidèles ». Un tammig pelloc'h e reer anezho « des feuilles confidentielles ».

War an holl wirionezioù-se n' eus ket da dabutal, n' eus nemet gwelout ha barn.

BARZHED KALANHEL. — Er bloavezh 1910, e veve e Kalanhel, kanton Kallag, ur skolaer anvet Teurnier. Entanet gant skridoù Taldir Jaffrennou e labouras evit sevel ur strollad skolidi evit ar C'hoariva brezhonek, hag ur sulvezh d' abardaez e oa displeget ar pezh « Ar C'hentañ Grenadour ».

Er bloaz 1913 da vare un diskouezadeg e Brest, ar Strollad en em gavas er gêr vras-se da zisplegañ an hevelep abadenn. En em gavout a rejont a-gevret gant Paotred Sant Nouga, renet gant an Abad Y. V. Perrot, diazezour ar Bleun-Brug.

D' an hañv er bloaz war-lerc'h e krogas kanolioù ar brezel el Lorren. Ar gouiziekañ eus Stollad Kalanhel, Louis ar C'hamm, eus Runveur a voe gwall-dizhet war an talbennoù. Pa voe deut pare e teskas ar vicher a artizan-koadour hag e soñjas chom hiviziken en ti nevez en doa lakaet sevel e-kichen Kallag a Vreizh. Ouzhpenn kanañ e ouie ivez sevel gwerzioù bet chomet diembann. Eureujiñ a reas ha prestik goude edo degemeret e burevioù Minister ar Pañsionoù e Pariz.

Harluet er gêr vras ne ankounac'haas ket tosennoù gwaskedet gant fav ar Runveur. Bep bloaz d' an hañv e teue da zisheoliañ er bourk bihan gwaskedet etre tosennoù Roc'h ar Valli, Kerudu ha traonienn dispar ar Pontoù, damheñvel ouzh traoniennoù brasoc'h Bro-Helvetia.

Loeiz ar C'hamm a zo bet marvet ha douaret e bered Kalanhel, prestik goude an arsav brezel diwezhañ.

Ur barzh all muioc'h brudet a welas ivez an deiz e bourk Kalanhel an abad an Dû (Roc'hlan) person Plougernevel. E werzioù a zo bet embannet war « Groaz ar Vretoned » eus Sant-Brieg.

A-raok klozañ e venegomp c'hoazh ur skrivagner all, ankounac'haet hiziv hag en deus bevet evel skolaer e Kalanhel a-raok 1910. Beaudour edo anvet ha e levr « La Grève Blanche » am eus bet lennet en un ti kozh er bourk-se. Ar Rakskrid a oa eus dorn Anatol ar Bras.

E-mesk ar pezhioù gallek e ca ur barzhoneg en hor yezh : « D' am mamm ». Ar skolaer-se a guitaas ar barrez evit mont da Bederneg hag ez eo marvet eno hervez a greder.

Y. Bizien.

AN IRA O SKEIN ADARRE. — E-doug an noz etre an 11 hag an 12vet a viz Kerzu e voe kaset un dek argadenn bennak

da benn gant paotred an IRA e pemp eus ar 6 Kontelezh, en hanternoz Iwerzhon. Ur staliadur evit kreñvaat embannoù ar BBC a voe lakaet da darzhañ e Derri : dismantret e voe. Ur pont a voe distrujet. In hanter eus ur c'hazarn a voe diskaret gant pakadennoù-gelinit plaset-mat. Ul log polis hag un ti-barn a voe strewet esañs warno ha devet. E meur a lec'h e voe krogadoù etre polis ar c'hwec'h kontelezh ha bagadoù-tennataerien. Klask a reas un toullad paotred mont tre en ur c'hazarn en Armagh — an hini o doa argadet dija warlene — moarvat evit lakaat an armdi en arigrap. Ur rummad all a glaskas mont betek ur staliadur Radar e biz Antrim, a dalvez daou vilion lur sterling. An daou daol-mañ a c'hwitas, pa gejas an argaderien gant archerien pe soudarded hag e rankjont kilañ goude tennata. An distruj hag ar mizoù hospital evit ar re c'hloazet a gousto war-dro kant mil lur d' ar c'hwec'h kontelezh.

An nozvezh ma c'hoarvezas an argadoù-se hag an devezhioù da heul e oa an amzer garv-tre. E korventenn goude korventenn e c'houezhe un avel 50 skoulm-tizh e-pad barradoù glav ha kazarc'h. Miliadoù archerien ha detektourien spesial a zelammas gant ardinvinkoù-skingomz ha chas polis er-maez eus o c'harterioù war-lerc'h an argaderien. Lakaet e voe an hu war ar re-mañ dre ar maezioù hag ar menezioù. E-leizh a archerien ha soudarded a zo bet degaset war an harzhoù evit mirout ouzh ar baotred d' en em dennañ e-barzh ar Republik.

D' ar mare ma skrivañ, 17.12, n' eo deut polis ar 6 kontelezh a-benn da lakaat o daouarn nemet war c'hwec'h paotr, tri anezho eus kostez Kork ha tri all eus an Hanternoz. Koulskoude e tle bezañ bet etre 50 ha 100 stourmer en holl o kemer perzh en argadoù-se, darn anezho peuz pell diouzh ar « Speurenn ». Ret eo krediñ ez int gouest da guzhat er c'hwec'h kontelezh.

Protestanted ar c'hwec'h kontelezh, gant Brookeborough en o fenn, a zo konnaret-bras. Tud yaouank a ya kuit eus ar gêr evit en em ouestlañ e-barzh ar polis spesial. Renerien ar Strollad Melen (ar re feal d' an Impalaeriezh Saoz) a c'houlenn groñs ma pouezo Gouarnamant London war hini Dulenn evit ma rofe hemañ harp da herzel paotred an IRA pe da vihanañ da virout outo d' en em dennañ e gwasked ar Republik goude kas o zaolioù da benn. Soudarded a zo bet kresket o niver er gwarnizonoù e-tal « ar Speurenn », hag emaint bremañ o skoazellañ ar polis da eveshaat ar monedoneoù, ha da gribañ an tachennadoù distro e-lec'h ma c'hellfe an argaderien bezañ o kuzhat. Galloudoù spesial a zo bet roet en-dro, evel gwechall, d' ar polis da doullbac'hañ kement den a ve diskred warnañ hep kemenn a-berzh ur barner. Evelse emeur oc'h eveshaat ouzh ar re a zo a-du gant ar Republikaned, da lavarout an darn vrasañ eus Broadelourien ar 6 Kontelezh (Dalc'homp soñj o doa roet o mouezh, ar pep brasañ anezho, da zaou zanvez-kannad a oa toullbac'het e Beil Feirste evit ar perzh o doa kemeret en argadennoù IRA).

Ha petra 'ra gouarnamant Dulenn da heul an argadennoù nevez, ha talabao ar Brotestanted ?

Warlene, goude taolioù Arborfield ha Ros Liagh, o doa diskleriet tud ar Gouarnamant koulz ha De Valera e rankfe an IRA paouez gant o zaolioù pe e vije ret kabestrañ anezho. D' an hevelep mare e voe kondaonet gant an eskibien gatolik kement hini a gemerfe perzh en argadennoù koulz hag ar re a rofe skoazell dezho.

E-pad ur pennad e chomas pep tra sioul, met en hañv tremenet

e voe danevellet gant kelaouennoù ken sirius hag an « Observer » saoz e oa bet savet kampoù e Tir Konell e-tal « ar Speurenn », hag e oa bagadoù an IRA o c'hourdonañ enno.

An aridennad argadoù-mañ a ziskouez n' o deus ket bet gourdrouzoù ar bolitikerien na prezegennoù an eskibien kalz a efed war daerijenn an IRA. Biskoazh abaoe derou ar brezel bras ne oa bet ken drastus o zaolioù. Padal, ar gouarnamant a zisklaer ez eo dezhañ — a-berzh ar bobl — ar gefridi diskoulmañ kudenn ar « Speurenn », ha divizout ober brezel pe nann. O kenderc'hel evel ma ra an IRA, e kresk an arvar na savfe brezel-diabarzh etre Iwerzhoniz an Hanternoz ha re ar C'hreisteiz. Ar broc'h etre an daou rummad ne ray nemet kreskiñ goude argadennoù, hag e vo diaesoc'h-diaesañ reiñ da grediñ d' ar Brotestanted e vefent gwarezet-mat er Republik. Nec'h o deus tud 'zo na stagfe Orañjiz da dalvout krog-evit-krog, dreist-holl war Vroadelourien ar C'hwec'h Kontelezh. Dija ez eus bet teñnet war un ti-ar-c'hustum e-kichen Kavan, en tu-mañ eus ar « Speurenn ».

Renerien Gouarnamant Dulenn a seblant bremañ bezañ graet mat o menoz da ziarbenn an IRA. Kaset ez eus bet détektourien ha soudarded da reiñ harp d' an archerien er c'hontelezhioù stok ouzh an harzoù. Eveshaat a reer ouzh ar c'hirri-tan. Trizek den yaouank dindan ugent vloaz a zo bet harzet en ur vereuri dilezet e-kichen Monaghan, met aotreet int bet da vont en-dro d' ar gêr goude o goulennata. Marteze e soñjer e vo lentaet paotred an IRA pa welint emeur o vont a-zevri dezho. Ha ne vo ket dav ober gant galloudoù spesial a-enep dezho.

A dra sur, an darvoudoù-se a ziskouez ez eus e-leizh a Iwerzhoniz yaouank hag a zo aet skuizh o welout pegen nebeut e vez graet gant ar bolitikerien evit kompezañ ar c'hleuz a zo bet savet etre c'hwec'h eus kontelezhioù Bro-Oula hag ar peurrest eus Iwerzhon. Ur wech all e vo diskouezet peseurt abegoù a zo a-du hag a-enep ar rannadur-se.

A. H.

BROADELOURIEN VRO-SKOS O SKINGOMZ DRE GUZH. — Broadelourien a zo bremañ oc'h ober dre guzh gant ar skingomz evit goulenn ma vo dieubet Bro-Skos. Komz a reont war an hevelep hed-gwagenn ha pellwelerezh ar BBC (kevrenn Skosat). Evelse e c'hellont tizhout e-leizh a dud.

D' ar sadorn 24 a viz Du e voent klevet ar wech kentañ, diouzhtu goude ma oa bet roet ar c'heleier war ar pellwel, war-dro 11 eur diouzh ar beure. Ur vouezh a lavaras d' ar selaouerien derc'hel o ardivinkoù war enaou, peogwir e oa un abadenn all da zont.

« Amañ Radio Bro-Skos dieub ! Emaomp o vont da vat da stourm evit hor frankiz. » Ul laz-seniñ a sonas neuze an ton-brezel brudet « Bro-Skos kadarn ». An embannadenn a badas ugent munud, gant daou waz ha div vaouez o kemer perzh enni.

D' ar sadorn 15 a viz Kerzu e tifoupas ar vroadelourien adarre war an hevelep hed-gwagenn, war-lerc'h ar c'heleier-sport, da 6 eur diouzh an abardaez. Daouzek munud e padas an embannadenn. Diskouez a rejont e vije gwelloc'h da Vro-Skos en em ren.

Krediñ a reer emañ an ardivink-embann kuzhet un tu bennak e-kichen Stirling, e-kreiz ar vro.

NEW CORNWALL. — Hor c'heneiled, Richard hag Ann Jenkin, a zo deut da vezañ renerien kazetenn (liesskrivet) brogarourien Gembre. E saozneg eo skrivet ar gazetenn. Ar re a garfe o

skoazellañ a c'hell kas o c'houmanant (350 lur ar bloaz) d' **Al Liamm.**

DEIZIADUR KERNEVEK. — Un deiziadur kernevek da stagañ ouzh ar voger, 12 skeudenn ennañ, a zo bet embannet gant hor mignoned eus Kernev-Veur. Ar re a garfe kaout ur skouerenn anezhañ a c'hell hen prenañ digant P. Bodenan, 3, Chemin des Potiers, Ergué Armel, Quimper. C.C.P. 212-23 Rennes. Ar priz a zo 150 lur hepken.

PLIJADUR O WERZHAN LEVRIOU BREZHONEK. — Setu amañ an traoù plijus a skriv deomp an Itron Kemere, eus Kemper, diwar-benn ur sizhunvezhiad gwerzhañ levrioù brezhonek en he stal :

« An devezh kentañ, e teuas er stal un den, doare ha safar un estren, o c'houlenn pegement e oa Geriadur Roparz Hemon. Prenañ a reas anezhañ ; komz a rae un tammig brezhoneg. Goulenn a reas ganin levrioù da lenn, ne felle ket dezhañ kaout levrioù e brezhoneg eeun, ne zisplije ket dezhañ an diaesterioù, fellout a rae dezhañ levrioù gant kevrin ha skrij. Prenañ a reas **Ar Spontailh** hag **En ur rambreal,** aliet ganin. Lavarout a reas din neuze en doa anavezet Breizh pell a oa dre ar Barzhaz Breizh lennet gantañ e Skol-Veur Leningrad. Karet en dije kaout al levr-se, pe da nebeutañ gwelout anezhañ en-dro ; me a brometas dezhañ kas va hini d' ar stal antronoz. Pa zeuas en-dro d' ar stal an devezh war-lerc'h, e sellas un tammig ouzh al levr hag a-greiz-holl en em lakaas da zibunañ din dre eñvor « Ar Re C'hlas ». Souezhet e oan. Lavar a reas din neuze e oa bet desket ar brezhoneg gantañ bloavezhioù zo e Pariz e kentelioù Skol « Philotechnique » straed Saint-André-des-Arts, hag e oa gantañ abaoe pell zo ar soñj da zont da welout e pe seurt stad e oa ar brezhoneg e Breizh. O veajiñ dre Vreizh n' en doa ket klevet tamm brezhoneg betek Glomel hag amañ e Kemper e oa bet dedennet gant al levrioù war wel.

An devezh war-lerc'h e teuas tre ur plac'h gant ur pouez-mouezh saoz, da brenañ levrioù da zeskiñ brezhoneg. Eus Zeland Nevez e oa, deut e oa da Bariz d' ober studioù ha fellout a rae dezhi deskiñ brezhoneg. Ar bloaz a-raok dija em boa gwelet ur paotr eus Zeland-Nevez a gomze, eñ, mat ar brezhoneg.

Goude e teuas un den, doare ur Gall dezhañ, da c'houlenn diganin levrioù evit deskiñ brezhoneg. Me a soñje e oa evitañ. « Nann, a lavaras din, evit va gwreg eo ; fellout a ra dezhi, pegen souezhus neketa, deskiñ brezhoneg... Quand les femmes sont occupées les maris sont tranquilles... »

War-lerc'h e teuas un tiegezh a-bezh er stal. Flamankeg a oa ganto. Ar re yaouank a oa dedennet gant al levrioù brezhonek hag a brenas ur yezhadur. Neuze me lavaras d' ar plac'h : « C'hwi p' eus an trec'h en ho pro. Ya, emezi, ha ma fell deoc'h kaout an trec'h ivez e vo ret deoc'h diskenn er straed eveldomp. »

Un devezh all e teuas ur Vreizhadez yaouank da brenañ peadra da zeskiñ brezhoneg.

Un den, doare dezhañ ur c'helenner, a brenas an Aviel hervez Mazhev evit deskiñ brezhoneg : soñjal a rae e oa aes-tre deskiñ ar brezhoneg gant un Aviel o keñveriañ gant ar yezhoù all. Unan all abaoe en deus prenet c'hoazh an Aviel da zeskiñ brezhoneg. Fellout a rae dezhañ kaout ur geriadur o keñveriañ an holl yezhoù indo-europat.

Ne vez ket gwerzhet avat kalz levrioù da dud ar bobl, ur wech dre vare Buhez Sant Frañsez pe an Ti Satanazet. Goulennet e vez alies Buhez ar Sent. Nebeut tre a levrioù evit ar vugale a vez gwerzhet. »

GWERZHAN LEVRIOU BREZHONEK. — An Itron Kemere, eus Kemper, a werzh abaoe bloavezhioù, levrioù brezhonek en he stal eus bali Kergelen. Bep bloaz e kas deomp ur roll eus al levrioù gwerzhet ganti, ha bep bloaz ez embannomp ar roll-se. Talvoudus eo d' ar Vretoned gouzout petra a reer evit o yezh, hag ur skouer kaer a ro aze an It. Kemere d' an holl re eus hor mignoned o deus stalioù.

E 1955 ez eus bet gwerzhet 367 levr en holl, 313 levr evit deskiñ ha 54 evit lenn. E 1956 ez eus bet gwerzhet 488, 369 evit deskiñ ha 119 evit lenn. Setu amañ roll (klok) al levrioù-deskiñ gwerzhet gant an It. Kemere e 1956 : Dictionnaire Breton-Français Roparz Hemon, 21 ; Dictionnaire Français-Breton Roparz Hemon, 27 ; Mots du Breton usuel (Brezhoneg Eeun) Roparz Hemon, 114 ; Breton par l'image Seité, 102 ; Cours Elémentaire Roparz Hemon, 46 ; Grammaire Bretonne Roparz Hemon, 52 ; Yez hon Tadou Seité, 7.

A-hend-all setu amañ ur roll eus al levrioù evit lenn a zo bet gwerzhet muioc'h eget ur skouerenn diouto : Va buhez e Rusia, Alanig al Louarn, Kantikoù toniet, 7 eus pep hini ; Troidigezhioù an Aviel, an Ti a Drizek Siminal gant Roparz Hemon, 6 eus pep hini ; An Ti Satanazet gant Jakez Riou, levrioù barzhonegoù, Va Zammig Buhez, 5 eus pep seurt ; Kleier Eured Roparz Hemon, Pedennoù evit ar re varo Yeun ar Go, 4 ; Istor Breizh an Ao. Poisson e brezhoneg, Labous ar Wirionez adembannet gant Roparz Hemon, Ar c'hemener bihan kalonek, Alanig an Tri Roue gant Roparz Hemon, Marvailhoù Loened gant Abeozen, 3 eus pep seurt ; Kanomp laouen, Kaieroù kristen, Notennoù diwar-benn ar Gelted Kozh, Telenn Arvor, Per ar C'honikl, Diwar c'hoarzhin, Korf an Den, Kanenn Hini Langenau, Buhez Sant Fransez, 2 eus pep hini.

Hor gourc'hemennoù gwellañ d' an It. Kemere. Ma vefe ur stal evel he hini e pep kêr eus Breizh, e vefe aesoc'h buhez an embannerien levrioù brezhonek.

AN Ao. J. DYFNALLT OWEN. — D' ar Gwener 28 a viz Kerzu ez eo marv, en e 83 bloaz, ar Rev. J. Owen, gwelloc'h anavezet dre e anv-barzh Dyfnallt, Arc'hdrouiz Kembre.

Ganet e oa bet Dyfnallt e Rhiwfawr, e kontelezh Glamorgan, ha yaouank c'hoazh e voe kaset da labourat er vengleuz. Dedennet e oa kalz gant al lennegezh hag ar studi, ha brudet e teuas da vezañ evel barzh en Eistezvodoù bihan ar c'horn-bro.

War-dro 25 bloaz en doa pa yeas d' ober studioù e Skol-Veur Bangor ha goude-se, peogwir e oa dedennet gant ar vinistrerezh, e Skol-Veur Dieub Bala-Bangor. Pastor e voe en Arfon, e Trawsfynydd hag e Caerfyrddin, e-lec'h ma chomas e-pad 37 bloaz, a-raok en em dennañ da vevañ en Aberystwyth, en e di heoliet war vord ar mor. Bez e oa rener **Y Tyst**, kazetenn sizhuniek an Annibynnwyr, hag a oa unan eus ar c'hazetennoù kembraek ar gwellañ.

Ur barzh mat anezhañ, en doa gounezet ar Gurunenn e 1907 evit e varzhoneg **Y Greal Santaidd.**

Broadelour taer e oa Dyfnallt, a-du krenn gant Strollad Kembre, hag evel broadelour eo e teuas da garout Breizh kement : mignon

bras e oa d' an Ao. Perrot, hag un taol spontus e oa bet evitañ klevout ar c'heloù eus e varv.

Bez' e oa bet Dyfnallt unan eus ar Gembreiz-se hag a zeuas, war c'houlenn ar gouarnamant gall, da studiañ kudenn Vreizh d' ar mare ma oa an heskinerezh amañ en e washañ, hag a embannas goude-se un danevell hag a zisplijas kemend-all da dud Pariz. Anaoudek e tleo bezañ Breizh da z-Dyfnallt, dre m' eo bet unan eus ar re o deus graet ar muiañ da zifenn ar Vretoned hag a oa neuze e riskl da goll o frankiz pe o buhez. Unan eus ebestel an etrekeltelezh eo bet Dyfnallt : perzh a gemere alies er c'hendalc'hoù etrekeltiek, hag ar re o deus bet an enor d' e anavezout eno ne ankounac'haint morse e emzalc'h priñsel nag e vadelezh leal.

E ti e verc'h, hag a gare Breizh kemend-all ivez e oa ar Rev. Dyfnallt pa 'z eo bet taget gant e varrad-kleñved diwezhañ hag e kontelezh Menoe, e Casnewydd, ez eo aet da anaon, pa oa ar bloaz kozh gant e dalaroù. D' e wreg, d' e verc'h, d' e vab, an Dr. Geraint Dyfnallt Owen, oberour levrioù kembraek diwar-benn Roumania, hag o deus gouezet ivez sikour ar Vretoned alies, e kinnigomp hor gourc'hemennoù mantret a gengañv.

Per DENEZ.

UL LIZHER KALONEKAUS. — Setu amañ ul lizher hon eus bet digant unan eus hol lennerien : « Kenvroiz ker, Lennet am eus war niverenn 58 « Al Liamm » e-barzh an notennoù, darn eus lizher ur soudard yaouank nec'het abalamour n' eo ket pinvidik a-walc'h evit paeañ e goumanant.

« Soñj am eus pa oa deut Gwalarn er-maez a-nevez er bloavezh 1940, ne oan ket pinvidik a-walc'h, me ivez, evit paeañ va c'houmanant. Setu am boa skrivet da Roparz Hemon hag e c'houlennen kas Gwalarn din betek ar c'houlz a c'hellfen paeañ.

« Eveljust e oa asantet diouzhtu. Bremañ e c'hellan paeañ va dle hag e kasan deoc'h 1.000 lur evit koumanant ar soudard-se. Skoazellet on bet, skoazellañ a ran un all bremañ. Ha diwezhatoc'h e vo tro ar soudard, dianav evidon-me avat, skoazellañ unan all. »

P. R.

Trugarez d' hor mignon en anv hor c'houmananter hag en anv « Al Liamm ».

Ti-Moulerezh «AR SKREV» - Bali ar Marichal de-Lattre-de-Tassigny - AR BAOL
Diskleriet hervez lezenn : 1añ trimiziad 1957 - Niverenn er voulerez : 14644
Ar merour : P. AR BIHAN

LENNIT :

LA BRETAGNE RÉELLE

Organe des Jeunes Nationalistes Bretons

Direction : J. QUATREBŒUF, Boîte Postale 128, Rennes

Provision : 500 F pour 5 Cahiers - les 10 Cahiers : 1.000 F

« Jeunes » : demi-tarif - 10 Cahiers 500 F

C.C.P. « La Bretagne Réelle - B. P. 128 - Rennes 754-82

57 numéros parus fin 1956

(Numéro spécimen gratuit sur demande)

Aux Editions de LA BRETAGNE RELLLE :

— LE MOUVEMENT BRETON, par M. MARCHAL ..... *Epuisé*
— NOTRE NATIONALISME, par MIX ..... *Epuisé*
— GALERIE BRETONNE, par Jean LA BENELAIS ..... 300 F
— POINT DE VUE GALLO, par Jacques GALLO ..... 100 F
— OPINIONS (Anciens et Jeunes), les 4 broch. ci-dessus 1.000 F
» ..... relié 1.500 F
— YANN-VARI PERROT, par IVOR ..... 100 F
— QUELQUES POINTS D'HISTOIRE, par N. HENAFF . *non publié*
— FEDERALISME INTERNE & EXTERNE, par R. TUGDUAL. — A une époque où les nationalismes s'exacerbent, et où pourtant le nationalisme est dépassé, R. Tugdual situe avec précision la place de l'Etat national dans l'Etat fédéral.
— POUR UN SOCIALISME BRETON, par R. GLEMAREC 100 F
L'ancien rédacteur de « Stur » pose le problème du Syndicalisme ouvrier breton.
— LETTRES INEDITES, de TALDIR ..... 250 F
précédées des BONNES HISTOIRES DE L'EMSAV, constituent une vision nouvelle du barde qui apparaît à la fois sous le jour d'un écrivain enjoué et surtout sous celui d'un politique pertinent.

AIDEZ-NOUS A DIFFUSER LARGEMENT CES TEXTES

Remise de 33 % par achat de 12 brochures - Expéditions franco

---

LES CELTES DE FRANCE ET DE GAULE
par MAMM GOZH

Une luxueuse plaquette de poésie (traduit du breton) .... 500 F

En préparation :

— DISCOURS DE L'ABBE MAURY, sur les clauses du Contrat d'Union entre la France et la Bretagne, précédé d'une *Introduction* au Discours de l'Abbé Maury, par R. TUGDUAL.
prix de souscription ..... 200 F

LA BRETAGNE REELLE :

— *Première année* complète : 20 n°s 82 p. - vol. relié .... 1.500 F
» collection à partir du n° 7 ..... 500 F
— *Deuxième année* complète, 24 n°s, 152 p. - vol. relié .. 2.500 F
» la collect. des 24 n°s, sous chemise .. 2.000 F
— Les 2 premières années : collection reliée pleine peau .. 5.000 F
DEIZIADUR BROADEL, calendrier perpétuel ..... 200 F
FANION de *La Bretagne Réelle* ..... 150 F
RETROSPECTIVE, par BENEAT ..... 200 F

PAJENN AR RE YOUANK

Kenvroiz ker,

Ho trugarekaat a ran holl da vezañ asantet dont e Kevredigezh ar Vrezhonegerien Yaouank. Dija e welomp en ho touez tud eus ar C'hanada, an A. O. F., Kaledonia-Nevez. Niverusoc'h-niverusañ e teuomp da vezañ bemdeiz, ha moarvat ez eo a-walc'h evit lavarout emaomp war an hent mat.

An hent-se a fell deomp difenn a zo hini sevenadurezh kozh Bro-Armorika, hag a welomp oc'h adc'henel evel ur wezenn en nevez-hañv gant an Emsav modern. Ni, ivez, hon devo hol lec'h e-barzh an Emsav, evel an holl wir Vretoned, evit aozañ Breizh da zont. Deskiñ, komz ha skignañ hor yezh broadel hag a zo spered yac'h hor mamm-vro, setu ar pezh a raimp a-gevret leun a c'hoanag.

Greomp bruderezh evit hor Gevredigezh, klaskomp kalonek, izili nevez pe chomlec'hioù talvoudus. Skrivomp an eil d' egile ivez. Evit ma vevo hor strollad ez eo ret deomp holl, tud yaouank, bezañ e-barzh ha labourat a-gevret dre morioù ha douaroù ar Bed.

Gervel a ran dreist-holl ar re a lenn ar pennad-mañ ha n' int ket c'hoazh en hon touez, ha digant ar re-se e c'houlennan kas din o enskrivadur ar buanañ ma c'hellint. Trugarez dezho. D' an holl e komzomp ha digant an holl e c'hortozomp ur respont.

Unanet atav evit Breizh.

E. EVENOU.

BUHEZ AR GEVREDIGEZH

Trugarekaat a reomp da gentañ-holl a-greiz kalon Kef ar Brezhoneg evit e brofoù talvoudus, hag an Ao. Al Louarn hag en deus graet kement a vad deomp. Trugarez a lavarimp erfin d' an holl re o deus harpet ac'hanomp en un doare bennak.

Un nebeut traoù hon eus da gemenn a-hend-all :

— Oad an izili a vo bremañ eus 10 vloaz betek 23 (e-lec'h 21). Niverusoc'h e vimp evelse. Tremenet ganto an oad-se e vo graet anezho « izili goshañ ».

— Kaier ar strollad ne veaj ket mui etrezomp ; re hir e vefe dezhañ tremen e ti pephini ac'hanomp. Koulskoude e vo eveljust ganeomp er bodadegoù.

— Kartennoù ezel a zo bet pe a vo kaset deoc'h.

— Kasit deomp, mar plij, ho menozioù, ho koulennoù, ho skridoù (e brezhoneg eeun). Gant plijadur e resevfemp displegadurioù berr diwar-benn Breizh pe yaouankiz ar Vro, pe n' eus forzh petra. Embannet e vo en hor pajennoù a zo bet graet evit se.

— Karout a rafen ivez gouzout petra a garfec'h kavout en hor pajennoù, ha gortoz a reomp hoc'h ali war ar poent-se. Erfin ma fell deoc'h eskemm lizhiri gant Bretoned Yaouank, skrivit deomp. Posubl eo deomp kas deoc'h chomlec'hioù pe embann ho koulennoù.

LIZHIRI

● Hor c'heneil Y. L. Perot a gemenn deomp ne c'hell ket mui bezañ sekretour. Ezhomm bras hon eus eus ur c'henlabourer, ha gervel a reomp an neb a c'hellfe kemer e lec'h en un doare bennak.

● G. Toublanc, Krouer Congbail (Juris-Club Celtique) ha ezel K. A. V. Y. a c'houlenn ma vefe eskemmet lizhiri etre izili an div Gevredigezh.

● A. Jezequel, isrener sevenadurel ar J.E.B. (Yaouankiz ar Studierien) hag ezel hor Gevredigezh a ginnig deomp kenskrivañ gant izili Kevrenn Pariz ar J.E.B. (Skrivañ deomp).

● Annaig Gautier, 17 vloaz, chambre 321, Les Escaldes (Pyrénées Orientales), a garfe eskemm lizhiri gant izili eus he oad hag o chom e Breizh. Krog eo da zeskiñ brezhoneg.

A-hend-all e skriver deomp e galleg :

« Dre zegouezh em eus graet anaoudegezh gant Kevredigezh ar Vrezhonegerien Yaouank a zo o sevel. Bremañ n' am eus ket a geuz da vezañ kemeret aet e-barzh, ha spi am eus ez aio pell ar Gevredigezh-se.

« Mat-tre eo deomp studiañ hor Bro gaer Breizh gant izili all, rak, seul vui e anavezomp hor bro, seul vui e karomp anezhi ha seul vui a lorc'h a zo ennomp o vezañ Breizhiz. Me 'gred ez eo pal ar Gevredigezh. Un dra a vije talvoudus : en em anaout gwelloc'h en ur ober bodadegoù, pe ma n' eo ket posubl en ur genskrivañ. Gallout a rafemp eskemm menozioù hag a c'hellfe bezañ talvoudus, istoriciù, kontadennoù. Gallout a rafemp ivez kas luc'hskeudennoù. Un dra all hag a vefe gwelloc'h c'hoazh : un ezel hag en deus kelaouennoù, levrioù (douaroniezh, istor, romant) o lakafe da veajiñ e-touez an izili all. Gallout a rafe ivez o reiñ da unan bennak a virfe anezho, evel-se e c'hellfe pephini ac'hanomp o c'haout hag o c'has en-dro goude bezañ o lennet.

« A-hend-all ne garan ket un dra evel kalz re all hep mar : ret eo skrivañ e brezhoneg hepken. O vezañ ma ne oar ket an darn vuiañ ac'hanomp mat-tre ar yezh, e kavan ez eo un tammig re ziaes lenn ha skrivañ.

« Spi am eus e kresko kalz hor c'hevredigezh, evit ma vevo ha ma skedo hor Bro gaer. »

A. G.

AR STROLLAD BLEIMOR

Hor c'heneil Y. P. Sevenou (Pariz), hag a zesk brezhoneg, a zispleg deomp e galleg petra eo ar Strollad Bleimor.

Bleimor a zo ur strollad a glask reiñ d' ar re yaouank ur vuhez Vreizhat hag aozañ evito un da zont gwelloc'h. Pal Bleimor a zo ober un dibab evit Breizh hag aozañ ur bagad mat a sonerien hag a zañserien ; ret eo lavarout ez eo ar strollad nemetañ ma'z eo e izili skouted ha sonerien war un dro. Ar merc'hed a zo div wech niverusoc'h egedomp. O fal a zo sevel un oaled breizhat ; ha ret e vefe d' an holl vretoned ober evel ar Juzevien ? Deskiñ, derc'hel un ti, keginañ ha dañsal setu lod eus ar pezh a vez desket dezho, hag ivez eveljust yezh Breizh. Evit adneveziñ ur vro e kemerer ar yaouankiz, he lakaat a reer war un hent a heuil goude. Setu labour ha pal Bleimor.

Yann-Per Sevenou.

BODADEGOU

Un dra vat e vefe ober bodadegoù e-pad an hañv. Goulenn a reomp eta digant an izili reiñ o ali war ar poent-se.

Gallout a rafemp en em vodañ dreist-holl e Kamp ar Vrezhonegerien, a vez dalc'het bep hañv e Breizh-Izel. E miz Eost e vo dalc'het er bloaz-mañ, moarvat. Gervel a reomp eta an holl re a c'hello mont di ha prest omp da reiñ dezho diskleriadurioù dre lizher.

LEVRIOU AL LIAMM

« Al Liamm » en deus embannet levrioù evit ar re Yaouank. Bez ez eus e brezhoneg eeun, **Ar C'horf dindan dreid va zad kozh** (50 lur), **Gaovan hag an den Gwer** (50 lur), **An ti a drizek siminal** (495 lur), o zri gant Roparz Hemon. Bez ez eus ivez levrioù plijus all un tammig diaesoc'h da lenn : **Bisousig kazh an tevenn** (120 lur) gant Abeozen, **Tour ar Bleiz** (120 lur) gant P. Feval, **Mabinogion evit ar vugale** (50 lur), **Ali-Baba** (100 lur). Goulenn digant P. Bodenan, 3, Chemin des Potiers, Ergué-Armel, Quimper.

UR PROFIG

Eus perzh « Al Liamm » e vo kaset ur profig da bep ezel ar Gevredigezh : Romantig polis Roparz Hemon « Ar C'horf dindan dreid va zad kozh » hag un deiziadur godell 1957.

PAJENN AR RE YAOUANK, pajennoù **Al Liamm** pe folennoù distag. Koumanant d' ar follennoù distag : 300 lur. Renerezh ar Gevredigezh : E. Evenou, 64, boulevard Saint-Saëns, Alger.

AL LIAMM, koumanant 1.000 lur da gas da : P. Le Bihan, 6, Domaines des Hocquettes, Suresnes (Seine).

NEVEZ DEUT ER-MAEZ...

JAKEZ RIOU

Geotenn ar Werc'hez

ha danevelloù all

(116 pajenn)

War Rives niverennet	**850 lur**
War Alfa niverennet	**550 lur**
Boutin	**400 lur**

Da rakprenañ...

JARL PRIEL

Trede lodenn « Va Zammig Buhez »

AMAN HAG A-HONT

(288 pajenn)

War Rives niverennet ...	**1.500 lur**
War Alfa niverennet	**1.200 lur**
Boutin	**850 lur**

Rakprenadurioù, kas an arc'hant da R. Huon, 132, rue de Verdun, Brest. - C.C.P. 1629-14 Rennes.

Holl levrioù « Al Liamm » a zo e gwerzh e ti :
P. BODENAN, 3, Chemin des Potiers,
Ergué-Armel, Quimper. - C.C.P. 212-23 Rennes

BARZHONEGOU
gant Kerverziou ..... 400 ha 600 lur

COURS Elémentaire de BRETON
gant R. Hemon ..... 380 lur

MERC'HIG AR ROZENN
gant Andersen ..... 150 lur

PAOTR E VARV GLAS
gant Perrault ..... 150 lur

ROBINSON KRUZO
gant de FOE ..... 180 lur

AR C'HEMENER BIHAN KALONEK
gant Grimm ..... 180 lur

VA ZAMMIG BUHEZ
gant Jarl Priel ..... 800 ha 495 lur

EVIDON VA UNAN
gant Ronan Huon .. 800, 650 ha 460 lur

VA BUHEZ E RUSIA
gant Jarl Priel .... 1.000, 800 ha 495 lur

AN TI A DRIZEK SIMINAL
gant Roparz Hemon .... 700 ha 495 lur

GEOTENN AR WERC'HEZ
gant Jakez Riou .... 850, 550 ha 400 lur

30 lur mizoù-kas evit ar skouerennoù boutin

AL LIAMM - TIR NA N-OG

Kelc'hgelaouenn daouviziek

Komanant - bloaz :

war baper boutin, 1000 lur

war baper kaer, 1500 lur

Komanant-skoazell: 2000 lur

Rener : **Ronan HUON**

132, rue de Verdun

BREST

Merour : **P. LE BIHAN**

6, Domaine des Hocquettes

SURESNES (Seine)

C. C. 5349-06 Paris

E Breizh-Veur kas an arc'hant da :

Miss Lili THOMAS

Ty'r Ysgol

Castellnewydd-Emlyn. Carms

"IMPRIMERIE LA MOUETTE"

LA BAULE